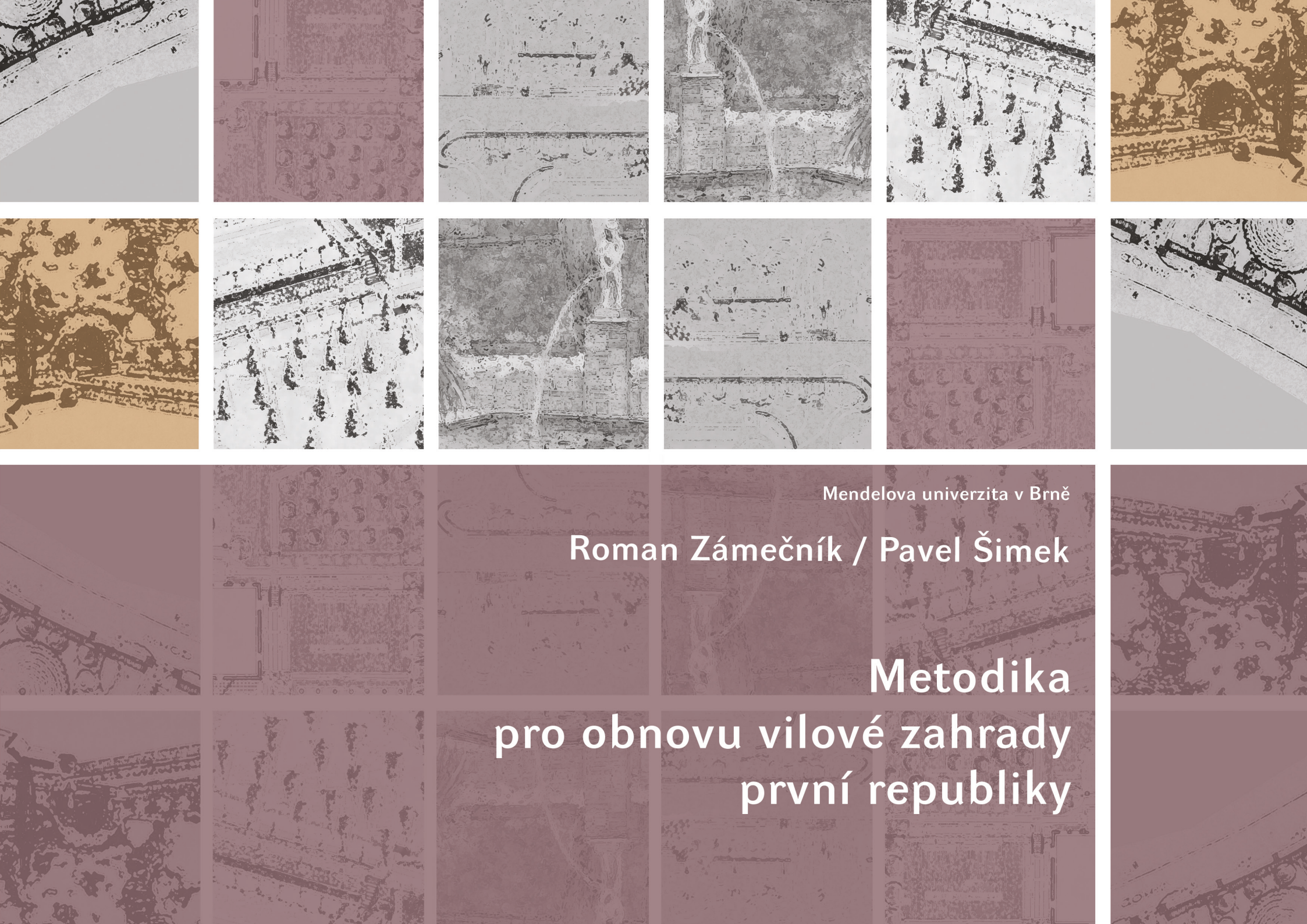

Mendelova univerzita v Brně

Roman Zámečník / Pavel Šimek

Metodika pro obnovu vilové zahrady první republiky

Mendelova univerzita v Brně

Metodika pro obnovu vilové zahrady první republiky

Roman Zámečník / Pavel Šimek

2017

Odborná metodika Zahradnické fakulty Mendelovy univerzity v Brně

Tato odborná metodika Zahradnické fakulty Mendelovy univerzity v Brně vznikla v rámci výzkumného projektu Zahradně-architektonická tvorba v kontextu realizace cílů národního obrození během 1. Československé republiky (kód DF13P010VV003), financovaného z Programu aplikovaného výzkumu a vývoje Národní a kulturní identity (NAKI) Ministerstva kultury České republiky.

Certifikovaná metodika

(osvědčení č. 152 Ministerstva kultury ČR, odboru výzkumu a vývoje, č. j. MK 25747/2017 OVV, sp. zn. MK-S 80/2016 OVV, ze dne 10. 4. 2017)

Předkladatel výsledku:

Mendelova univerzita v Brně, Zahradnická fakulta, Ústav biotechniky zeleně

Valtická 337, 691 44 Lednice

Řešitelé (autoři):

Ing. Roman Zámečník, Ph.D.; doc. Ing. Pavel Šimek, Ph.D.

Oponenti metodiky:

Doc. Ing. Matouš Jebavý, Ph.D., Česká zemědělská univerzita v Praze

Jan Hendrych, ASLA, České vysoké učení technické v Praze

OBSAH

1 VSTUPNÍ ÚDAJE	5	4.2 Interpretace historického vývoje prvorepublikové vilové zahrady.....	56
1.1 Výzkumná aktivita.....	5	4.2.1 Archivní průzkum	56
1.2 Cíl metodiky.....	5	4.2.1.1 Dostupnost archivních zdrojů	56
1.3 Vlastní popis metodiky	5	4.2.1.2 Rozdělení historických zdrojů (pramenů).....	57
1.4 Využití metodiky.....	5	4.2.1.3 Historické prameny pro interpretaci.....	57
1.5 Zdůvodnění novosti postupu.....	5	4.3 Interpretace současného stavu prvorepublikové vilové zahrady.....	62
1.6 Popis uplatnění certifikované metodiky, informace pro koho je určena a jakým způsobem bude uplatněna	6	4.3.1 Terénní průzkum	62
2 ÚVOD DO ŘEŠENÉ PROBLEMATIKY	6	4.3.1.1 Postup realizace terénních průzkumů	62
3 METODICKÁ VÝCHODISKA	7	4.4 Koncepce a projekční příprava obnovy.....	74
3.1 Odborný rámec.....	7	4.4.1 Postup projektové přípravy.....	78
3.1.1 Výklad základních pojmů.....	7	5 ZÁVĚR	84
3.1.2 Vilová zahrada (historická zahrada, památka zahradního umění) z pohledu památkové péče	9	6 SEZNAM POUŽITÉ A SOUVISEJÍCÍ LITERATURY	85
4 DOPORUČENÉ POSTUPY.....	10	7 SEZNAM PUBLIKACÍ, KTERÉ PŘEDCHÁZELY METODICE A BYLY PUBLIKOVÁNY	87
4.1 Analýza kompozice prvorepublikové vilové zahrady.....	10		
4.1.1 Skladebné prvky technické – typologie a materiálové řešení	12		
4.1.2 Skladebné prvky výtvarné	23		
4.1.3 Ostatní skladebné prvky.....	23		
4.1.4 Skladebné prvky vegetační – použití a sortiment	27		

Autoři metodiky děkují všem, kteří poskytli osobní archiválie použité v metodice a umožnili studovat objekty v soukromém vlastnictví.

Obr. 1: Formální parter v zahradě Františka Schnöblinga ve Strančicích. Foto Josef Sudek (30. léta 20. stol.). Uměleckoprůmyslové museum Praha, OF Josef Sudek, sig. GF 52868.

1 VSTUPNÍ ÚDAJE

1.1 Výzkumná aktivita

Ministerstvo kultury České republiky dlouhodobě podporuje projekty studující národní kulturní bohatství z různých oblastí lidské tvorby. Z programu aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity (NAKI) Ministerstva kultury je financován projekt vedený pod kódem DF13P010VV003 s názvem Zahradně-architektonická tvorba v kontextu realizace cílů národního obrození během 1. Československé republiky. Projekt svým zaměřením odpovídá aplikovanému výzkumu v oboru AL – Umění, architektura, kulturní dědictví a naplňuje tematické priority č. 1.1 – Nemovité kulturní dědictví a 1.4 Území s kulturně historickými hodnotami.

1.2 Cíl metodiky

Cílem metodiky je vytvoření uceleného postupu zaměřeného na obnovu vilových zahrad, které byly zakládány mezi světovými válkami 20. století. Východiskem při tvorbě metodiky byla snaha analyzovat, interpretovat a upozornit na tento specifický segment národního kulturního bohatství, kterému nebyla doposud v odborných kruzích věnována větší pozornost. Jako doklad vývoje zahradního umění českých zemí představuje prvorepubliková tvorba, zejména pak její segment – vilová zahrada, jeden z nejzranitelnějších dokladů vyspělosti naší kultury.

1.3 Vlastní popis metodiky

Metodika je strukturována do sedmi kapitol, z nichž některé jsou dále členěny do podkapitol. Na vstupní údaje navazuje obecný úvod vymezující řešenou problematiku. V metodických východiscích jsou vysvětleny základní termíny, se kterými je v textu pracováno. Stručně je zmíněna také obnova historických zahrad – památek zahradního umění – v kontextu národní legislativy a ve vazbě na mezinárodní dokumenty o ochraně kulturního dědictví. Metodické „jádro“ dokumentu představuje kapitola nazvaná „DOPORUČENÉ POSTUPY“. Zaměřena je na analýzu skladebných prvků kompozice jako jejího základu, pokračuje interpretací historického vývoje a současného stavu zahrady, které jsou základními východisky pro

projekt obnovy. Závěrečná podkapitola je zaměřena na vlastní projekční přípravu obnovy. Seznam použité literatury je doplněn o seznam publikovaných výstupů, které předcházely sestavení této metodiky.

Autory textů metodiky jsou Ing. Roman Zámečník, Ph.D., pracovník Národního památkového ústavu, zabývající se památkami zahradního umění a krajinnými památkovými zónami, vědecko-výzkumný pracovník pro studium komponované kulturní krajiny v Národním zemědělském muzeu Praha, vědecko-výzkumný pracovník Ústavu biotechniky zeleně ZF MENDELU specializující se na zahradně-architektonickou tvorbu meziválečného ČSR, a doc. Ing. Pavel Šimek, Ph.D., autorizovaný architekt pro obor zahradní a krajinářská architektura, vysokoškolský pedagog – vedoucí Ústavu biotechniky zeleně ZF MENDELU, praktikující projektant a zakladatel ateliéru FLORART.

1.4 Využití metodiky

Metodický postup nachází uplatnění v rámci obnovy specifického segmentu kulturního dědictví, kterým jsou prvorepublikové vilové zahrady. Zvláště pak při:

- analýze a interpretaci kompozice prvorepublikové vilové zahrady,
- identifikaci hodnot prvorepublikové vilové zahrady,
- předprojektové přípravě obnovy prvorepublikové vilové zahrady,
- zpracování projektové dokumentace obnovy prvorepublikové vilové zahrady,
- přípravě návrhu na prohlášení objektu (prvorepublikové vilové zahrady) za kulturní památku dle zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů.

1.5 Zdůvodnění novosti postupu

Metodika svým obsahem nenavazuje na žádný dříve vydaný certifikovaný metodický materiál. S ohledem na rostoucí zájem o zahradní architekturu představuje novátorský počín, který přispěje ke správné analýze a interpretaci objektů zahradního umění z meziválečného období a k účinnější aplikaci východisek pro předprojektovou a projektovou přípravu obnovy prvorepublikových vilových zahrad.

1.6 Popis uplatnění certifikované metodiky, informace pro koho je určena a jakým způsobem bude uplatněna

Metodika je určena zejména odborným pracovníkům odborné organizace státní památkové péče (Národní památkový ústav), kteří dle zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů, poskytují odbornou pomoc majitelům a správcům kulturních památek a stanovují optimální metodický postup jejich obnovy. Využitelná je také pro projektanty, kteří se zabývají projektováním krajinářské architektury, zvláště pak autorizovaným architektům ČKA, kteří jsou zaměřeni na obnovu prvorepublikových vilových zahrad. Praktické uplatnění najde i v okruhu vlastníků těchto objektů. V neposlední řadě je využita posluchači zahradně-architektonických oborů jako studijní materiál rozšiřující povědomí o prvorepublikové vilové zahradě a o možnostech jejího studia.

2 ÚVOD DO ŘEŠENÉ PROBLEMATIKY

Vlivem řady památkových obnov, které v nedávné historii proběhly, je možné veřejnosti ve vysoké kvalitě prezentovat ukázky meziválečné vilové architektury. Do povědomí odborného, ale i laického publika se dostal také segment kulturního dědictví prezentovaný vilovými zahradami založenými mezi světovými válkami. Nemalou měrou k tomu přispěly obnovné akce prvorepublikových zahrad tvořících součást s věhlasnými vilami – zahrada vily Tugendhat v Brně, zahrada vily Müller v Praze, nebo zahrada vily Čerych v České Skalici. Jedno z vrcholných míst na pomyslném žebříčku náročnosti obnovy, vycházející jednak z rozsahu objektu (3,2 ha) a z bohatosti jeho historické kompozice, zaujímá zahrada vily Stiassni v Brně, jejíž komplexní památková obnova byla dokončena v roce 2015.

S ohledem na šíři tvůrčího záběru prvorepublikových zahradních architektů je jejich bohaté dílo, které zasáhlo všechny oblasti zahradní tvorby, dnes považováno za neodmyslitelnou součást vývoje zahradního umění českých zemí a systematicky studováno jako jeden z dokladů národní kulturní identity.

Základem každé obnovy je důkladné poznání objektu. Základem poznání objektu je důsledná analýza historického stavu (původního, autentického stavu) a aktuálního stavu. Historická (původní) podoba objektu se interpretuje na základě archivního průzkumu, po němž vždy následuje průzkum terénní. Aktuální stav objektu je interpretován na základě terénního průzkumu objektu, kterému vždy předchází nebo paralelně s ním probíhá průzkum archivní. Speciálními metodami poznání objektu (nad rámec standardních archivních a terénních průzkumů) je zahradní archeologický výzkum, který může mít destruktivní i nedestruktivní formu.¹ Poznatky o objektu zjištěné analýzou musí být interpretovány do podoby srozumitelných, prakticky využitelných výstupů. Výsledky analýzy tvoří množinu dat, která udávají směr obnovy objektu a jsou využita pro zpracování projektu obnovy. Projekt obnovy je komplexní dokument, který má mnohdy multidisciplinární charakter, jehož forma a náležitosti jsou částečně stanoveny národní legislativou. Projekt obnovy se zpracovává pro objekt jako celek, případně pouze pro vybrané skladebné části kompozice (technické, výtvarné, vegetační, ostatní). Na základě hloubkového poznání původní podoby, historického vývoje a současného stavu prvorepublikové zahradně-architektonické tvorby, včetně zohlednění doposud realizovaných přístupů k obnově objektů tohoto období a za současného akceptování národní legislativy a mezinárodních dokumentů, byl sestaven tento vzorový metodický postup obnovy vilových zahrad meziválečného období.

1 GOJDA, Martin; HLADKÝ, Jan; JANÁL, Jiří; JANČO, Milan; MILO, Peter; LISÁ, Lenka; PETŘÍK, Jan; PROKEŠ, Lubomír. *Archeologický průzkum památek zahradního umění*. 1. vydání. Praha: Národní památkový ústav ve spolupráci s Metodickým centrem zahradní kultury v Kroměříži, 2015, 99 s. ISBN 978-80-7480-030-6.

3 METODICKÁ VÝCHODISKA

3.1 Odborný rámec

3.1.1 Výklad základních pojmů

Vila – volně stojící budova určená pro rodinné bydlení se zahradou využívající přednosti místa. Původně byla míněna jako místo krátkodobého pobytu (pro ozdravení těla i ducha).

Nejstarší stavby tohoto typu byly lokalizovány na území starověkého Egypta. Nebývalého rozvoje doznaly ve starověkém Římě, kde venkovské, příměstské, případně přímořské vily patřily ke společenskému statusu zámožných obyvatel (patricijů). Druhou velkou vlnu výstavby vil přineslo období italské renesance. Od 19. století se zámožní měšťané (buržoazie) začali vracet k bydlení, rekreaci a prezentaci tohoto typu. V dosahu významnějších aglomerací vznikaly soubory těchto staveb, svou architekturou odkazující na jejich vrcholné období.

Velká obliba vilového bydlení nastala v meziválečném Československu. Tehdy se již také vytratila jedna z jejich vlastností – místo pro krátkodobý pobyt – vily začaly sloužit k trvalému rodinnému bydlení. Označením vila byly běžně častovány všechny typy rodinného bydlení v domě se zahradou. Toto označení přetrvávalo do současnosti.

Vilová zahrada – zahrada užitková, okrasná nebo zahrada s oběma funkcemi obklopující vilu. V meziválečném období bylo běžné pro zahradu obklopující samostatně stojící dům používat označení vilová zahrada. V prvorepublikovém zahradnickém tisku byla vilová zahrada definována jako místo, kde vidíme spojení vkusu stavební a zahradní architektury, zde spojují se v jeden celek myšlenky praktické, umělecké a užitečné. Zde uplatňuje se prostorové umění zahradnické. Vilová zahrada hledí se upravit tak, aby blíže domu bylo možné spatřiti části okrasné, květinové a růžové, v zakrytém místě pak je část užitková. Jenom důstojně odpovídající zahradní architektury jako: pergoly, loubí, besídky, růžové oblouky, květinové vázy, plastiky, vodotrysky a nástěnné studně a mnoho odpočívadel má

býti umístěno na odpovídajících místech. Vilové zahrady potřebují náležité ošetřování, které mohou dáti jenom odborníci.²

Villegiatura – venkovská vila nebo předměstská usedlost spojená s malým hospodářstvím, určená zejména k letním pobytům.

Termín je používán také pro soubor několika obdobných staveb situovaných poblíž sebe. Funkce pouze letního sídla postupně vymizela a řada villegiatur začala být využívána také o víkendech a později celoročně. Významově obdobným termínem je vilová čtvrť.

Vilová čtvrť – soubor vilových staveb situovaný v příhodné lokalitě, zejména v dotyku městských aglomerací nebo v jejich širším okruhu.

Obnova – je obecný termín užívaný pro sofistikovaný proces, jehož cílem je uvést předmět obnovy do stavu, který byl definován před zahájením obnovy. Bez upřesnění z něj nelze usuzovat na charakter zásahu.

Obnova je definována v zákoně č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů jako údržba, oprava, rekonstrukce, restaurování nebo jiná úprava kulturní památky nebo jejího prostředí.

Podle tohoto zákona jde o univerzální pojem zahrnující celé spektrum přístupů k historickým objektům. Může být užíván pro údržbu, opravu, rekonstrukci, konzervaci, restaurování, ale i pro přestavbu či adaptaci. Univerzálnost významu zahrnuje i méně citlivé formy zásahů.

Podle povahy objektu, který je předmětem obnovy, má proces svá specifika – u památek zahradního umění probíhá proces obnovy ve speciálním režimu stanoveném zákonem č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, pro Českou republiku a zákonem č. 49/2002 Z. z. o ochraně památkového fondu, pro Slovenskou republiku a v souladu s mezinárodními dokumenty o ochraně kulturního dědictví – liší se podle povahy a zvolené metody obnovy.

2 ŠKROBÁNEK, František. Vilové zahrady. *Československé zahradnické listy*. 1925, roč. XXII, č. 40, s. 315.

Památka zahradního umění – zahrada, která je prohlášena kulturní památkou podle zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů, nebo podle zákona č. 49/2002 Z. z. o ochraně památkového fondu v znění neskorších předpisů.

Památky zahradního umění jsou díla významná z hlediska dějin nebo umění (zahrady, parky aj.) utvářena záměrně jako architektonické a vegetační kompozice v souladu s estetickými názory, životním stylem, filozofickými postoji a zahradní kulturou své doby. Specifickým rysem památek zahradního umění je zastoupení přírodních složky v jejich kompozici, a to především rostlin, jež jsou zdrojem proměnlivosti zahrad či parků nejen v rámci střídání ročních období, ale i v důsledku růstového vývoje i v dlouhodobém časovém horizontu. Druh zahrady či parku souvisí ve většině případů s budovou či komplexem budov, s nimiž tvoří organický i funkční celek, a vývojovými, slohovými i společenskými podmínkami. Památky zahradního umění jsou obvykle chráněny jako nemovitě kulturní památky. Za památku zahradního umění lze považovat rovněž zahrady, parky a další díla nepožívající památkové ochrany, která jsou pro daný region či místo významnými doklady historického a společenského vývoje, životního stylu a zahradní kultury minulosti, a naplňují tak věcnou charakteristiku památky.³

Historická zahrada – za historickou zahradu je pro účel této metodiky považována každá vilová zahrada založená v meziválečném období, která je alespoň částečně zachována do současnosti a je možné ji identifikovat a inventarizovat. Pojem historická zahrada je definován Mezinárodní chartou o historických zahradách (Florencie 1982) jako architektonická nebo vegetační kompozice, jež je z hlediska dějin nebo umění celospolečensky významná. Jako taková je považována za památku.

Kompozice – (z lat. compositio = složení, skladba).

Kompozicí se rozumí skládání, sestavování celku z jednotlivých dílů. Utváření kompozice spočívá v harmonickém uspořádání jednotlivých částí v celek, v němž musí být tyto jednotlivosti v náležitém vzájemném poměru a zároveň podřízeny celku. Kompozice určitého díla je mimo jiné dána či podmíněna určitou jednotností či uceleností a dále jasným řádem a uspořádáním jejich jednotlivých prvků.⁴

Sadovnická kompozice je příbuzná jiným výtvarným odvětvím. Je to krajinářské malířství, sochařství, scénické umění. Základní odlišnost sadovnické kompozice je v tom, že pozorovatel do kompozice vstupuje, a tím se stává i její součástí.⁵

Jednotlivé prvky kompozice: velikost, tvar, textura, osvětlení prvků, barevnost. Jednotlivé prvky mohou tvořit kompozici na základě těchto řádů: opakování, následnost, rytmus, rovnováha, harmonie, kontrast.⁶

Základními kompozičními prvky zahradně-architektonického prostoru jsou terén, voda, stavby, vegetace, umění, technické prvky a mobiliář.⁷ Toto členění bylo v metodice při definici pojmů zohledněno. Pro účel metodiky jsou skladebné prvky kompozice prvorepublikových zahrad definovány podle jejich formy na technické, vegetační, výtvarné a ostatní, které se dále člení na řadu podskupin s cílem vymezit specifika prvorepublikové tvorby.

Kompoziční oddělení – je část řešeného objektu, která je homogenní v základních atributech důležitých pro plnění funkce objektu s respektováním jeho historického vývoje. Za základní atributy kompozičního oddělení považujeme reliéf terénu, historii, převažující (dominantní) funkci, význam v kompozici celého objektu, typické zastoupení skupin vegetačních a technických prvků.⁸

3 OLŠAN, Jiří; EHRLICH, Marek; KŘESADLOVÁ, Lenka; PAVLÁTOVÁ, Marie; ŠNEJD, Daniel. *Metodika identifikace hodnot památek zahradního umění*. Certifikovaná metodika. Vytvořená v rámci řešení projektu Kulturně historicky cenná území jako součást národní a kulturní identity České republiky. Metody identifikace hodnot historických sídel, parků a zahrad a jejich zachování (kód projektu DF12P010VV044). Národní památkový ústav, 2015.

4 MAREČEK, Jiří. *Tvorba a ochrana krajiny: krajinářství a sadovnictví*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1966, 270 s.

5 WAGNER, Bohdan. *Sadovnická a krajinářská tvorba: určeno pro posl. agronomické fak. zahradnický obor*. 1. vyd. Praha: SPN, 1965, 119 s.

6 MAREČEK, J. (1966) a WAGNER, B. (1965), o. c. v pozn. č. 4 a 5.

7 Z osnovy přednášek studijního předmětu ZF MENDELU Zahradně architektonická tvorba I. (prof. Ing. Jiří Damec, CSc., přednáška z 27. 10. 2010).

8 ŠIMEK, Pavel. Projektování a realizace. In: *Praha 2001 – historické zahrady, parky a sady: seminář „Pražské zahrady a parky“ pořádaný v říjnu 2001*. Hrdějovice: Agentura Bonus, 2001, 75 s. ISBN 80-902690-4-4.

Prvek – stavební (strukturální) jednotka díla (vilové zahrady). Základní definice předpokládá členění do dvou hlavních skupin podle vlastností (atributů) – prvek vegetační a technický.

Vegetační prvek – je základní prostorotvorná složka díla zahradní či krajinářské architektury. Vegetační prvek je určen fyziognomií (vzhledem), prostorovým uspořádáním rostlin a způsobem pěstování.⁹

3.1.2 Vilová zahrada (historická zahrada, památka zahradního umění) z pohledu památkové péče

Obnova zahrad, které jsou dle národní legislativy památkami, se řídí ustanoveními obsaženými v § 14 zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, u objektů ležících na území ČR a § 32 zákona č. 49/2002 Z. z. o ochraně památkového fondu u objektů nacházejících se na území Slovenské republiky.

V procesu obnovy je nutné zohledňovat také konkrétní ustanovení (zejména § 7–9) zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny (ČR), a ustanovení (§ 47–49) zákona č. 543/2002 Z. z. o ochraně přírody a krajiny (SK). Projektová příprava a realizace se řídí ustanoveními a konkrétními vyhláškami zákona č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (ČR) a zákona č. 50/1976 Zb. o územnom plánování a stavebnom poriadku (SK).

Jako památka je historická zahrada chráněna v souladu s mezinárodními dokumenty o ochraně kulturního dědictví – Mezinárodní chartu o zachování a restaurování památek a sídel (Benátky 1964) zaměřenou na památky obecně doplňuje pro oblast historických zahrad Mezinárodní charta o historických zahradách (Firence 1982). Česká republika se ratifikací mezinárodní smlouvy – Evropské úmluvy o ochraně architektonického dědictví – zavázala chránit celé spektrum kulturního dědictví.

Jako památka je také historická zahrada chráněna v souladu s Mezinárodní chartou o zachování a restaurování památek a sídel (Benátská charta). Za hlavní metody péče o kulturní památky jsou obecně považovány údržba a konzervace. Florentská charta zdůrazňuje v oddíle údržba a konzervace (článek 11), že údržba

historických zahrad je prvořadou činností, a to nezbytně kontinuálního charakteru. Benátská charta v oddíle nazvaném zachování (konzervace) v článku 4 říká, že péče o památky ukládá společnosti především soustavnost v jejich údržbě. V této souvislosti článek 11 Benátské charty říká, že hodnotné přínosy všech dob, pokud přispěly k vybudování památky, mají být respektovány, neboť dosažení jednoty stylu během obnovy nemá být cílem. V porovnání s tímto praví článek 16 Florentské charty, že v zásadě by se nemělo privilegiovat jedno slohové období na úkor druhého, s výjimkou skutečností, kdy chátrání nebo odumírání některých částí může být mimořádnou příležitostí pro restituci založenou na dochovaných pozůstatcích původní koncepce nebo na dokonalé dokumentaci. Je tedy nutné se vyvarovat narušení nebo zničení dochované hodnoty snahou o dosažení slohové čistoty.

Památkovou podstatu rostlin zmiňuje článek 11 Florentské charty, který uvádí, že je dílo možné udržovat v dobrém stavu dílčími náhradami a v dlouhodobém výhledu cyklickou obnovou (holosečí s novou výsadbou, resp. umístěním již rozvinutých rostlinných jedinců). Z toho jednoznačně plyne, že rostliny z doby založení historické zahrady nemůžou být základním předpokladem její památkové podstaty. Podstatou musí být zachování principů obsažených v jejich originalitě – periodické obměňování jedince novým jedincem shodného taxonomického určení, dodržení pěstební tvaru, výsadba na identická místa, zachování kompozičních vztahů, atd. Článek 12 Florentské charty se potom zabývá výběrem rostlin k obnově – výběr druhů stromů, keřů, rostlin a květin, jež mají být periodicky nahrazovány, musí zohledňovat stanovené zvyklosti platné pro jednotlivé botanické a kulturní oblasti, ve snaze udržet, respektive s cílem vymezit původně pěstované rostliny. Z toho plyne, že záměna historických druhů a odrůd rostlin je v historických zahradách, pokud to není nezbytně nutné, nežádoucí.

V případě, že specializované postupy (konzervace, periodická údržba) nutné k uchování kulturní památky selhaly, nedostačují nebo nebyly plně uplatňovány, může dojít k poškození památky. Vyžádá-li si to stav památky, je vhodné přistoupit k její obnově. Panuje shoda na tom, že činnosti musí být založeny na úctě ke staré podstatě památky a na respektu k autentickým hodnotám.

9 PEJCHAL, Miloš; ŠIMEK, Pavel. *Metodika hodnocení dřevin pro potřeby památkové péče. Koncept pro připomínkování odbornou veřejností*. Metodika vzniklá v rámci řešení projektu NAKI Metody a nástroje krajinářské architektury pro rozvoj území (kód projektu DF11P010V019). Zahradnická fakulta Mendelovy univerzity v Brně. Lednice, 2012.

Florentská charta se v článku 15 věnuje obnově historických zahrad. Je v ní zdůrazněno, že jakékoliv restaurování, a tím spíše jakoukoli obnovu historické zahrady nelze zahájit bez vypracování důkladné studie vycházející z odborného průzkumu, eventuálně i zahradního archeologického výzkumu a ze zhodnocení všech shromážděných dokumentů týkajících se dané zahrady a obdobných zahrad, aby byl po všech stránkách zajištěn vědecký charakter návrhu.¹⁰ V praxi platí, že uchování konkrétních, specifických či neopakovatelných místních autentických hodnot, má mít vždy přednost před akademickou příručkovou obnovou.¹¹ Obnova památky v souladu s článkem 9 Benátské charty by se měla zastavit tam, kde začíná hypotéza. V případě dalších požadavků na nové úpravy je každá práce, jež je uznána za nezbytnou z důvodů estetických nebo technických, založena na architektonické kompozici, která nese znaky naší doby. To platí, i pokud jsou do památky, v našem případě do historické zahrady, vkládány zcela nové prvky.

Z inspiračních zahraničních zdrojů, které se věnují obnovám památek zahradního umění – historickým zahradám v nejširším kontextu – je nutné zmínit zejména objemnou knihu Dietera Henneba *Gartendenkmalpflege* z roku 1985,¹² která takřka na čtyřech stovkách stran podává podrobný návod k tomu, jak postupovat při průzkumech, interpretacích a zejména při vlastním procesu obnovy jednotlivých skladebních (strukturálních) prvků kompozice. Na problematiku vilové zahradní architektury cílí publikace *Privatgärten* z roku 2009,¹³ kterou pod vedením Katrin Lesser připravil široký tým autorů. Rozsáhlá publikace je zaměřena na interpretaci, evidenci a na péči o historické vilové zahrady prostřednictvím četných příkladů z Berlínských vilových čtvrtí.

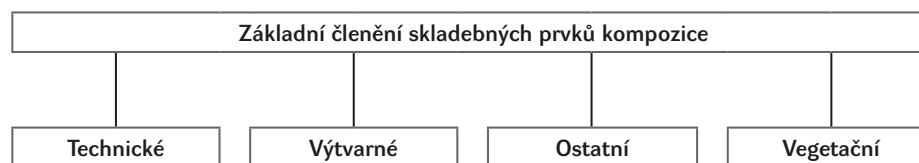
Při obnově i periodické údržbě historické zahrady od sebe nelze oddělovat její jednotlivé skladebné prvky (sochařská výzdoba, mobilní prvky, architektonické prvky), neboť by tím mohla být narušena jednotu celku. Odstranění je možné v případě restaurování prvku (články 10 a 13 Florentské charty).

4 DOPORUČENÉ POSTUPY

4.1 Analýza kompozice prvorepublikové vilové zahrady

Kompozice prvorepublikových zahrad vycházela z formální dispozice, která byla zpravidla členěná na jednotlivá kompoziční oddělení. Při zakládání menších zahrad šlo vždy o ovlivnění geometrickou podstatou půdorysu domu, od kterého se odvíjela pravidelnost celé zahradní plochy. V případě zakládání větších zahrad byla prosazována kombinace formálních a neformálních prvků zahradní kompozice se snahou uplatnit geometrické tvary alespoň kolem vily. Toto členění bylo ovlivněno potřebou, či spíše nutností, hospodárně využít stále se zmenšující plochu určenou pro založení zahrady, s cílem zachovat její typické funkce (reprezentace, relaxace, užitek), což umožnilo jedině pravidelné schéma. Při pravidelném řešení se zahrada stávala záhy po založení funkční. Toho bylo také dosaženo využitím relativně širokého spektra vegetačních prvků v kombinaci s pestrou skladbou technických prvků a staveb. Při navrhování prvorepublikových vilových zahrad byly kladeny vysoké nároky na řemeslné zpracování technických prvků a na výběr a detailní propracování taxonomické skladby vegetačních prvků.

Schéma č. 1: Základní členění skladebných prvků kompozice prvorepublikové vilové zahrady.

10 POLÁKOVÁ, Jana. *Mezinárodní dokumenty o ochraně kulturního dědictví*. 1. vyd. Praha: Národní památkový ústav, ústřední pracoviště, 2007. 235 s. ISBN 978-80-87104-14-9.

11 NOVÁK, Zdeněk. *Dřeviny na veřejných městských prostranstvích*. Praha: Jalna, 2001. Odborné a metodické publikace; sv. 22. ISBN 80-86234-21-5.

12 HENNEBO, Dieter. *Gartendenkmalpflege: Grundlagen der Erhaltung historischer Gärten und Grünanlagen*. Stuttgart: Eugen Ulmer, 1985.

13 LESSER, Katrin. *Privatgärten: Gartendenkmale in Berlin*. 2. Aktualisierte Aufl. Petersberg: Michael Imhof Verlag, 2009, 236 s. ISBN 978-3-937251-87-5.

Schéma č. 2: Souhrnné členění skladebných prvků kompozice prvorepublikové zahrady.

Skladebné prvky kompozice			
Základní skladebný prvek	Skupinový prvek	Prvek	Úroveň X
Technické	Prvky účelové a provozní	Zahradní cesty a zpevněné plochy	mlatové
			štěrkové
			šlapákové
			dlážděné
		Schodiště	z přírodního materiálu
			z umělého materiálu
		Zárubní zídky a zdi (včetně tzv. suchých, květinových zídek)	z přírodního materiálu
			z umělého materiálu
	Lehké zahradní stavby	Zahradní besídka	s dřevěnou výplní
			s ocelovou výplní
			prefabrikované (betonové)
		Pergola	otevřená
			polootvřená
			uzavřená
		Loubí	společenská
			liniová
		Konstrukce pro pnoucí rostliny	ocelová konstrukce
			bez konstrukce
		Odpočívadlo	květinové oblouky
			treláže
			bez doprovodné konstrukce
	Trvalé zahradní stavby	Zahradní pavilon	s doprovodnou konstrukcí
			otevřený
			polootvřený
		Okrasný bazén formální	uzavřený
			jednoduchý
			s vodním stříkem
		Okrasný bazén neformální	fontána
			kašna
		Okrasná nástěnná studna	z umělých materiálů
			z přírodních materiálů
		Koryto s tekoucí vodou	samostatná
			součást jiného objektu
			z umělých materiálů
			z přírodních materiálů

Skladebné prvky kompozice			
Základní skladebný prvek	Skupinový prvek	Prvek	Úroveň X
Technické	Samostatné zahradní stavby rekreační a sportovní	Rekreační a plavecké bazény	rekreační
			plavecké
		Tenisová (víceúčelová) hřiště	bazény s několika funkcemi
			Dětská hřiště
	Samostatné zahradní stavby hospodářské	Skleníky	vytápěné (celoroční)
			sezónní (nevytápěné)
		Pařeniště	
		Doprovodné hospodářské stavby	
Výtvarné	Plastika/skulptura	Figurální	ženská postava
			mužská postava
			dětská postava
		Zoomorfní	různí tvorové z říše zvířat
		Neutrální	džbány, mísy, vázy, koule
Ostatní	Zahradní nábytek	Zahradní lavičky	autorský návrh architekta / sériově vyráběný celokovový / dřevěný / kombinovaný / mobilní / imobilní
		Zahradní stůl	
		Zahradní židle	
		Zahradní křeslo	
		Zahradní lehátko	
Vegetační	viz samostatné schéma č. 4		

4.1.1 Skladebné prvky technické – typologie a materiálové řešení

Formální (architektonická) struktura prvorepublikových zahrad byla výrazně určována různorodou skladbou technických prvků. Rozdělení technických skladebných prvků kompozice je uvedeno v následujícím schématu (Schéma č. 3).

Schéma č. 3: Základní členění technických skladebných prvků kompozice prvorepublikové vilové zahrady.

A) Skladebné prvky technické – typologie a materiálové řešení				
1) Technické prvky účelové a provozní	2) Lehké zahradní stavby	3) Trvalé zahradní stavby	4) Samostatné zahradní stavby rekreační a sportovní	5) Samostatné zahradní stavby hospodářské
a) Zahradní cesty a zpevněné plochy b) Schodiště c) Zárubní zídky a zdi (včetně tzv. suchých, květinových zídek) d) Oplocení a zahradní vstupy	a) Zahradní besídka b) Pergola c) Loubí d) Konstrukce pro pnoucí rostliny e) Odpočívadlo	a) Zahradní pavilon b) Okrasný bazén formální c) Okrasný bazén neformální d) Okrasná nástěnná studna e) Koryto s tekoucí vodou	a) Rekreační a plavecké bazény b) Tenisová (víceúčelová) hřiště c) Dětská hřiště	a) Stavby pro pěstování okrasných a hospodářských rostlin (skleníky, pařeniště)

1) Technické prvky účelové a provozní

Definice: *stavební prvky budované z přírodních nebo umělých materiálů různými technologiemi, které v zahradě plníly řadu kompozičních (estetických), hygienických a provozních funkcí.*

Ukázky materiálového řešení a způsobů provedení technických prvků účelových a provozních jsou uvedeny v grafických vzornících (Vzorníky č. 1 a 2).

a) Zahradní cesty a zpevněné plochy

Definice: *stavební prvky (prostředky) k užívání zahrady s převažujícím liniovým charakterem. Kromě funkce provozní plnily také funkci hygienickou (čistota při procházení zahradou v různém počasí).*

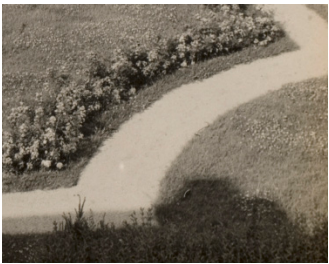
V zahradách byly cesty a zpevněné plochy budovány nejčastěji jako cesty s tzv.

nestmeleným povrchem – mlatové a šterkové (šterkované), dlážděné (mozaikové) a šlapákové, případně s živичným povrchem (asfaltové), které se prováděly jen ve zvláštních případech (kolem budov, na terasách, jako spojnice budovy s ulicí).

b) Schodiště

Definice: *stavební prvky k pěšímu překonávání výškových nerovností složené z jednotlivých schodišťových stupňů (schodiště tvoří nejméně dva stupně).*

Schodišťové stupně byly v zahradách budovány z přírodních (kámen) a z průmyslově vyráběných materiálů (cihla, beton). V alpinech, v suchých zídkách, při překonávání nízkých terénních rozdílů bývala často uplatňována schodiště z hrubě opracovaných kamenů stavěných metodou na sucho (bez tuhého pojidla) s vegetační spárou vyplněnou substrátem vhodným pro růst okrasných rostlin.

Vzorník č. 1	1) Technické prvky účelové a provozní				
	Zahradní cesty a zpevněné plochy				
materiál	mlatové	šterkované	dlážděné		šlapákové
			přírodní materiál (kámen) – opracovaný, neopracovaný, umělý materiál (beton)		přírodní materiál (kámen) – opracovaný, neopracovaný, umělý materiál (beton)
technické provedení	hrubozrnný písek (1–1,15), pěchovaný inertní materiál s pojídlem na bázi jílu (5), pěchovaný šterk (10–15)	hrubozrnný písek (1–1,15), pěchovaný šterk (10–15)	kladená na sucho – s vege- tační spárou, bez vegetační spáry – mozaiková	kladená na pevné pojídlo	kladení na nosnou vegetač- ní vrstvu
grafické ukázky provedení	formální řešení:	formální řešení:	se zatravněnou veg. spárou:	různorodé formáty dlaždic:	z betonových desek:
					
	řešená volně:	s volným okrajem:	spára osázená rostlinami:	pravidelné formáty dlaždic:	kamenné šlapáky:
					

Při překonávání větších terénních rozdílů a v polohách s větší frekvencí pohybu osob bývala kamenná schodiště stavěna tzv. na maltu (s tuhým pojidlem) a spárována. Často byla schodiště stavěna šalováním – litá z betonu. Zpevněné terasy např. v okolí budov a zahradních staveb (besídky, bazény, pergoly) bývaly často dlážděny z pálených cihel na maltu a spárovány.

c) Zárubní zídky a zdi (včetně tzv. suchých, květinových zídek)

Definice: *stavební prvky ke stabilizaci a vyrovnávání výškových rozdílů.* Zárubní zdi a zídky byly budovány ze shodných materiálů a za využití obdobných technologických postupů jako schodiště. Svahy mohly být stabilizovány zděnými zdmi (kámen, cihla) nebo lity z betonu. Velmi často se při stabilizaci nízkých svahů uplatňovaly zdi stavěné metodou na sucho s vegetační spárou.

Květinové zídky – *stavební prvky budované z přírodních materiálů sloužící k překonávání malých výškových nerovností a k úsadbě za tím účelem volených okrasných rostlin.*

d) Oplocení a zahradní vstupy

Definice: *stavební prvky vymezující zahradu s estetickou a bezpečnostní funkcí.* Někteří zahradní architekti navrhovali společně se zahradou a zahradními stavbami také oplocení a zahradní vstupy. V těchto případech mohly být všechny technické prvky architektonicky spřízněny s použitými materiály, konstrukčním řešením a výtvarným detailem. Nezřídka bývala oplocení i zahradní vstupy bohatě dekorativně provedeny, včetně pevně instalovaných nádob pro pěstování rostlin. Materiálově se nejčastěji uplatňovaly zděné pilíře na podezdívce s dřevěnou výplní.

2) Lehké zahradní stavby

Definice: *stavební prvky vyznačující se vzdušnou, lehkou konstrukcí materiálově složenou ze dřeva, které bývalo mnohdy kombinováno se zděnými komponentami (pilíři).*

Mezi lehké zahradní stavby jsou řazeny objekty, které je možné dělit podle převažující funkce na stavby určené ke společenským a individuálním aktivitám (zahradní besídky, altány, odpočívadla), stavby oddělující jednotlivá oddělení zahrady (pergoly), stavby určené pro podporu růstu rostlin (speciální konstrukce) a jejich přechodové varianty (pergolové loubí, pergolovitá besídka, pergolové

oplocení), jejichž vzájemným propojováním a kombinováním mohly vznikat celé soubory zahradních staveb vtiskující kompozici specifický charakter.

Ukázky variant tvarového a materiálového řešení lehkých zahradních staveb jsou uvedeny v grafických vzornících (Vzorníky č. 3 a 4).

a) Zahradní besídka (též zahradní altán)

Definice: *zahradní stavba určená k oddechu, rekreaci a relaxaci, současně poskytuje ochranu před povětrnostními vlivy. Velmi nápadný kompoziční prvek.*

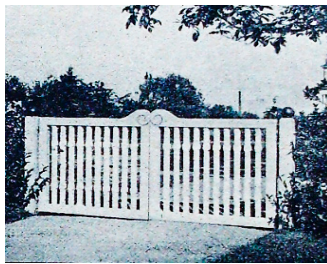
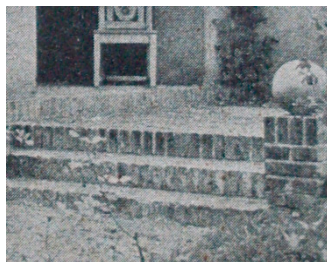
Besídku je podle konstrukčního provedení možné členit na tři základní typy – besídka otevřená, polootevřená (polouzavřená) a uzavřená. Podle půdorysu na čtvercovou, kruhovou, obdélníkovou, mnohoúhelníkovou, půlkruhovou. Z hlediska materiálového řešení byly nejčastěji stavěny ze dřeva. Častá byla ale kombinace dvou základních stavebních materiálů – cihla (na maltu, spárovaná), ze které byla postavena čtveřice pilířů, prostory mezi pilíři byly vyplněny dřevěnými komponenty (treláže, plné stěny, okna, dveře). Besídky byly kryty střechou z různých materiálů (plech, měď, pálená taška, břidlice aj., včetně jejich kombinací). Zvolený tvar a sklon střechy vykazoval nepřeberné množství variant, od střech jednoduchých stanových, jehlancových nebo rovných až po střechy se štítovou orientací, mansardové, se světlíky a vikýři, různě členěné nebo s výraznými dekorativními prvky (japonizující). Samozřejmostí bylo osazení besídky vhodnými pnoucími rostlinami.

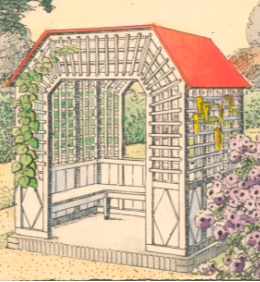
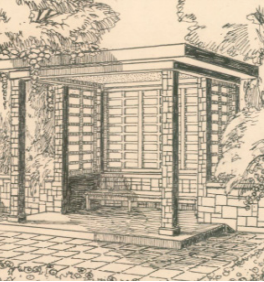
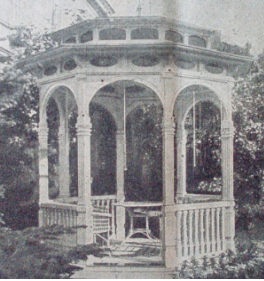
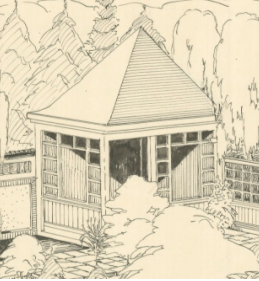
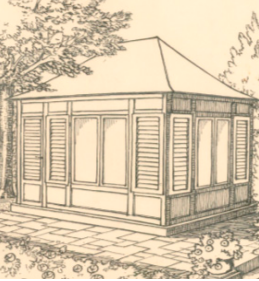
Besídky mnohdy bývaly v architektonické části zahrady propojovány s dalšími lehkými zahradními stavbami (pergoly), čímž mohly vznikat různé přechodové varianty besídek (pergolové besídky).

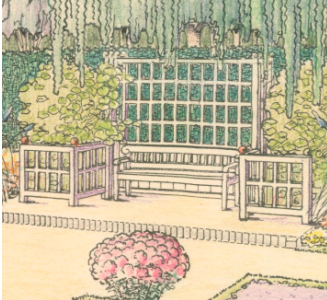
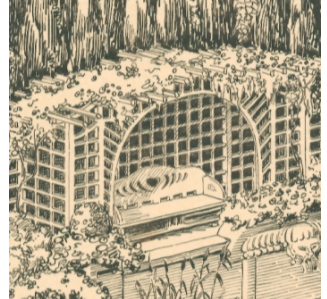
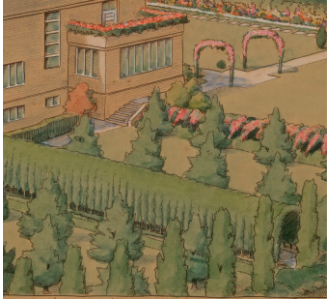
b) Pergola

Definice: *zahradní stavba sloupového nebo pilířového typu nesoucí podélná a příčná břevna, po kterých jsou vedeny popínavé rostliny.*

V zahradách měly rozličné funkce – členily zahradu, odcloňovaly ji, stínily proti slunci a byly určeny také ke společenským aktivitám. V zahradách byly nejčastěji používány dva základní typy pergol – společenská (klasická) a liniová. Pergola společenská přebírala funkci besídky a byla určena ke společenskému a individuálnímu trávení času. Byla vybavena zahradním nábytkem. Nejčastěji bývala stavěna na půdorysu čtverce, obdélníku nebo jako tzv. rohová pergola. Pergolu liniovou je možné členit na dva základní typy – jednoduchá a složená. Jednoduchá

Vzorník č. 2	1) Technické prvky účelové a provozní							
	Schodiště			Zárubní zdi a zídky (včetně tzv. suchých, květinových zídek)			Oplocení a zahradní vstupy	
materiál	z přírodního materiálu (kamenné)	z umělého materiálu		z přírodního materiálu (kamenné)		z umělého materiálu		Nejčastější kombinace zděné pilíře a podezdávka s dřevěnou nebo ocelovou výplní:
		betonové	cihlové					
technické provedení	kladené na sucho (vegetační spára) – kladené na maltu (spárované)	litý beton	s pevným pojídlem (na maltu)	kladené na sucho (vege- tační spára)	s pevným pojídlem (spárované)	lité z betonu	zděné z cihel	zednické, zámečnické, stolařské
grafické ukázky provedení	suché schodiště:	schodišťové stupně z betonu:		suchá květinová zídka:		zárubní zeď betonová:		dekorativní dřevěná branka do květnice:
								
	kladené na maltu, spárované:	schodišťové stupně z cihel:		spárovaná zídka:		zárubní zeď cihlová:		kamenná podezdávka:
								

Vzorník č. 3	2) Lehké zahradní stavby					
specifikace	Zahradní besídka					
	Otevřená		Polootevřená		Uzavřená	
	Dřevěná se zděnými pilíři a řezbářskými detaily (J. Vaněk):	Celodřevěná s trelážovou výplní a vestavěnými lavicemi (J. Kumpán):	Zděná se zasklením s rovnou střechou (J. Kumpán):	Celodřevěná s náročnou výzdobou s dvakrát lomenou střechou (J. Vaněk):	Zděná se zasklenými okny a dveřmi se stanovou střechou (J. Vaněk):	Celodřevěná na půdorysu čtverce (J. Kumpán):
grafické ukázky provedení						
specifikace	Celodřevěná v náročném řezbářském provedení (J. Miniberger):	Dřevěná bez bočních výplní (O. Fierlinger):	Celodřevěná se stanovou střechou krytou plechem (J. Kumpán):	Rohová, celodřevěná se stanovou střechou (J. Vaněk):	Se zasklením na půdorysu osmiúhelníku (A. Esch):	Dřevěná se zasklením na půdorysu obdélníku (J. Kumpán):
grafické ukázky provedení						

Vzorník č. 4	2) Lehké zahradní stavby				
specifikace	Pergola		Loubí	Konstrukce pro pnoucí rostliny	Odpočívadlo
	Společenská	Liniová			
	Rohová pergola s posezením a vějířovitě řešeným krytím:	Složená se zděnými pilíři doprovázející příjezd k domu:			
grafické ukázky provedení					
specifikace	Ozdobná pergola s trelážemi a zahradním nábytkem:	Jednoduchá pergola členicí (oddělující) zahradu:	Loubí doprovázející cestu k domu a oddělující části zahrady:	Ocelové oblouky (pruty nebo trubky) s pnoucími rostlinami:	Půlkruhové odpočívadlo s lavicí a jednoduchou pergolou:
grafické ukázky provedení					

pergola je charakteristická jednou řadou vertikálních sloupů nebo pilířů spojených na vrcholu podélným trámem s příčnými krátkými břevny. Prostory mezi jednotlivými sloupy bývaly často vyplněny dalšími konstrukcemi pro pnoucí rostliny (treláže). Pergola složená je charakteristická dvěma řadami vertikálních sloupů postavených v pravidelných intervalech, které jsou vzájemně propojeny trámy a příčnými břevny. Nejčastěji byly stavěny nad cestami jako spojnice mezi jednotlivými objekty.

Materiálové provedení všech typů pergol je totožné se zahradními besídkami (dřevo, kombinace zděných prvků s dřevěnými).

c) Loubí

Definice: *zahradní liniová stavba dřevěné, velmi často ale i kovové konstrukce zcela porostlá okrasnými nebo užitkovými rostlinami.*

Loubí bývalo vedeno obvykle nad cestou a rostliny byly vysazovány ze stran, kryly konstrukci a vytvářely „zelený tunel“.

d) Konstrukce pro pnoucí rostliny

Definice: *ocelové nebo dřevěné podpory určené pro vedení pnoucích rostlin situované v zahradách samostatně (květinový oblouk, květinové oblouky) nebo jako součást jiných objektů (treláže).*

Květinové oblouky byly provedeny výhradně z ocelových prutů (tažená ocel) nebo z ocelových trubek. Oblouky se uplatňovaly jednotlivě nebo byly seskupovány do prostorových útvarů na půdorysu čtverce, kruhu, případně byly stavěny rytmicky v pravidelných intervalech za sebou.

Treláže byly zhotovovány z dřevěných konstrukcí, někdy zdobených řezbářskými motivy, s hustým mřížovým úzkých latěk přes sebe kladených v kolmém nebo šikmém směru. Treláže byly připevňovány nejčastěji na obvodové zdi, na stěny domů, hospodářská stavení, na opěrné zdi. Velmi často byly součástí pergol a besídek, jako výplně stěn.

e) Odpočívadlo

Definice: *vymezený zahradní prostor situovaný v pohledových bodech, závěrech komunikací či ve významných provozních uzlech tvořený zpevněnou plochou určenou pro umístění sedacího zahradního nábytku.*

Nejjednodušší typ odpočívadla byl tvořen pouze zpevněnou plochou (mlatovou, šterkovou, dlážděnou) se zahradní lavicí. Častější byla kombinace odpočívadla s dalšími lehkými stavbami (jednoduchá pergola, treláž). Odpočívadla bývala budována na půdorysu čtverce, obdélníku, kruhu a půlkruhu. Téměř vždy bylo specificky osázeno dřevinami. Kromě toho, že výsadba odpočívadlo zdůraznila v prostoru zahrady, měla také důležitou funkci mikroklimatickou.

3) Trvalé zahradní stavby

Definice: *zahradní stavby vyznačující se, v porovnání s předchozími typy zahradních staveb, převahou použitých trvalých (pevných) materiálů (kámen, cihla, beton) a pojidel (malta).*

Ukázky variant tvarového a materiálového řešení statických zahradních staveb jsou uvedeny v grafickém vzorníku (Vzorníky č. 5 a 6).

a) Zahradní pavilon

Definice: *typ zahradní stavby shodné funkce a kompozičního významu jako zahradní besídka, od které se odlišuje konstrukcí a použitým materiálem.*

Zahradní pavilony byly stavěny z pevných, těžkých, trvanlivých materiálů (beton, kámen, cihla), proto se vyznačovaly robustnějším vzhledem. V kompozici působily výrazně statickým dojmem. Často mívaly podobu tzv. sloupových pavilonů. Obdobně jako besídky se vyznačovaly různorodým půdorysným a tvarovým řešením.

b) Okrasný bazén formální

Definice: *umělá, zdobná vodní nádrž vybudovaná z pevných, trvanlivých materiálů se stojací, tekoucí nebo stříkající (tryskající) vodou.*

Formální okrasné bazény byly stavěny výhradně jako zděné a kryté betonovou mazaninou, lité z betonu nebo z opracovaných, zejména pískovcových bloků. Méně časté byly bazény keramické. Všechny shodně vycházely ze standardních geometrických tvarů – pravoúhlý nebo oválný bazén na půdorysu čtverce, obdélníku, kruhu, elipsy nebo v historizujících variantách provedení. Bývaly budovány v úrovni povrchu, případně nad něj mírně vystupovaly. Nejjednodušší formy bazénů měly pouze volnou hladinu. Vodní hladina bývala často ožiována více či méně vydatným vodním stříkem (vodotryskem). Zahradní architekti velmi často

inklinovali také k budování výrazně výtvarně pojatých okrasných bazénů, které je možné členit do dvou základních skupin:

Fontána – *mísa situovaná v nádrži, z níž vzhůru tryská voda ve dvou odklonečných proudech. Mís může být i několik nad sebou, většinou maximálně tři.*¹⁴

Kašna – *nádrž různého půdorysu, obvykle zděná, se sloupem uprostřed, který může být výtvarně pojat rozličným způsobem, například i mísou s tryskající nebo vytékající vodou.*¹⁵

c) Okrasný bazén neformální

Definice: *umělá vodní nádrž organických tvarů budovaná z pevných, umělých (beton) nebo přírodních materiálů (jíl), dotvořená přírodními prvky (kámen, vegetace).*

Přírodně řešené rybníky různých tvarů bývaly součástí volně řešených částí zahrady. Nejčastěji byly budovány přírodními technologiemi nebo jako betonové stavby.

d) Okrasná nástěnná studna

Definice: *okrasná nádrž zachycující vodu z pramene čerpanou nebo jinak přiváděnou, přimykající se ke zdi nebo jiné stěbě. Měla převážně miskovitý tvar. Voda z nádrže často přepadala do bazénu.*

Nástěnné studny byly budovány z pevných trvanlivých materiálů, nejčastěji jako zděné, omítané s ozdobnými detaily. Nejčastěji tvořily součást zárubní zdi, překonávající menší či větší terénní nerovnosti. Tvořily nápadný, výtvarně pojatý prvek situovaný na ohradní zdi zahrady nebo byly přímou součástí zahradních besídek a pavilonů.

e) Koryto s tekoucí vodou

Definice: *formální liniový prvek přivádějící vodu do okrasného bazénu nebo vodu z něj odvádějící.*

Vodní koryta byla stavěna ze stejných materiálů jako formální okrasný bazén.

4) Samostatné zahradní stavby rekreační a sportovní

Definice: *stavby určené pro provozování individuálních a kolektivních sportovních aktivit.*

Ukázky tvarového a materiálového řešení rekreačních staveb jsou uvedeny v grafickém vzorníku (Vzorník č. 7).

Sportoviště

Definice: *stavba určená pro rekreační plavání, provozování míčových sportů popř. umožňující další herní aktivity.*

a) Rekreační a plavecké bazény bývaly budovány z pevných trvanlivých materiálů s povrchovou úpravou. Nejčastěji byly budovány bedněním z litého, armovaného betonu. Ten býval povrchově upravován nátěrem nebo keramickým obkladem. Menší bazény bývaly také vyzdívány z cihel a omazávány betonovou vrstvou, která byla opatřena nátěrem. Některé okrasné bazény byly využívány také ke koupání, rozdíl mezi rekreační a okrasnou funkcí se stíral (přechodný typ formálního bazénu).

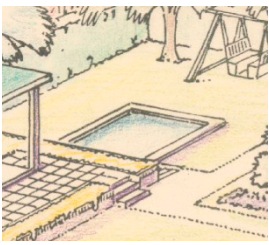
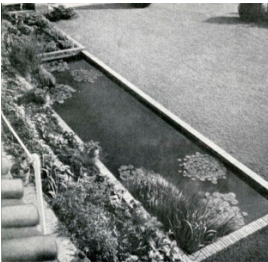
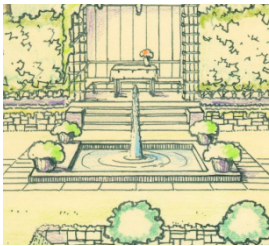
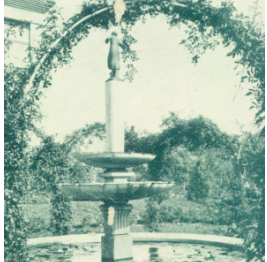
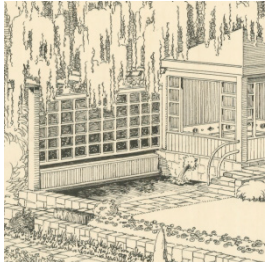
b) Tenisová (víceúčelová) hřiště bývala často budována mimo hlavní kompoziční vazby okrasné zahrady a osazována po obvodě volně rostlými nebo tvarovanými dřevinami.

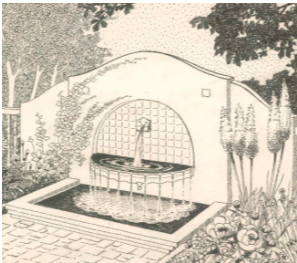
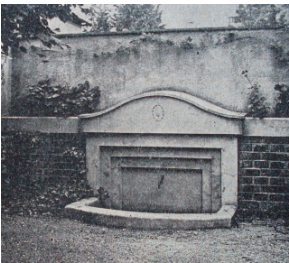
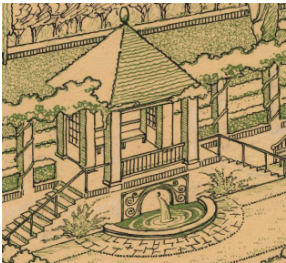
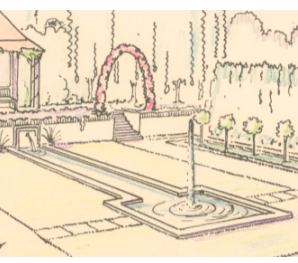
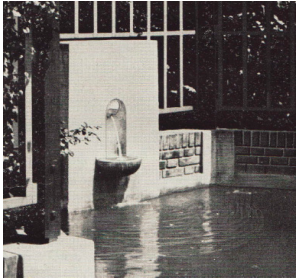
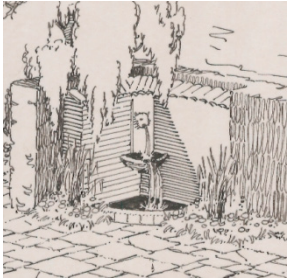
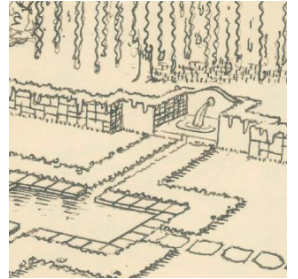
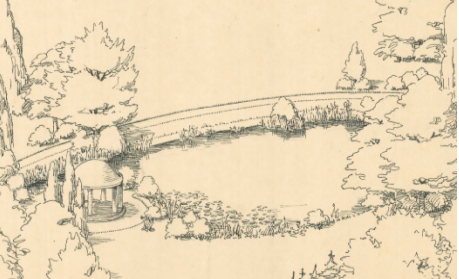
c) Dětská hřiště tvořila část zahrady určenou výhradně pro hry dětí. Mezi skladebné prvky dětských hřišť patřily houpačky, pískoviště, hřiště pro míčové hry, dětské koupaliště, besídka nebo malá zelinářská zahrádka.

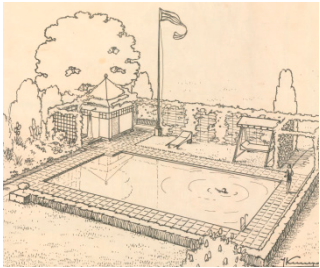
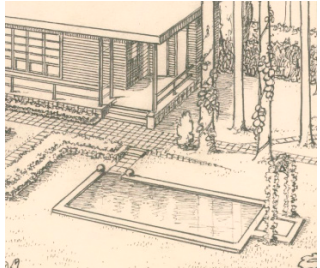
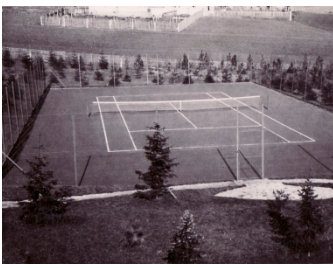
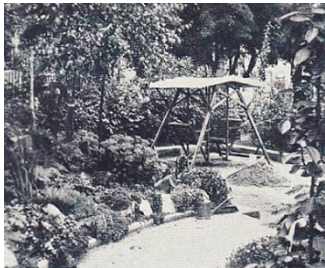
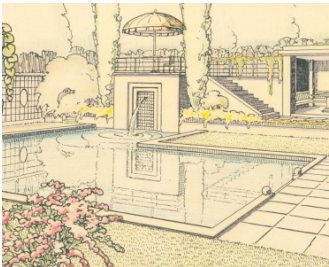
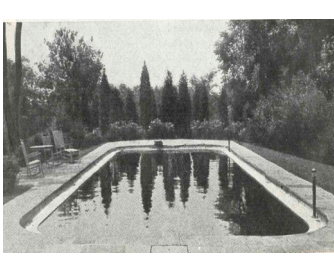
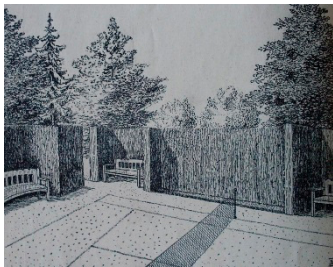
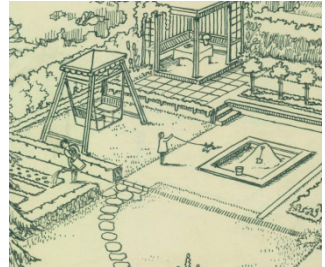
14 KASÍK, Stanislav; PALÁT, Pavel. Kašna, fontána, pramen, zřídlo, vřídlo... studna. *Heraldická Terminologická Konvence* [online]. 2009 [cit. 2015-10-15].

Dostupné z: <http://www.heraldika-terminologie.cz/mapa-kasna-fontana-pramen-zridlo-vridlo-studna-11>

15 Tamtéž.

Vzorník č. 5	3) Trvalé zahradní stavby					
specifikace	Zahradní pavilon	Okrasný bazén formální				
		Jednoduchý	S vodním stříkem	Fontána a kašna	Dětské koupaliště	Ostatní varianty
grafické ukázky provedení	Sloupový zděný s dekorativními prvky (J. Kumpán):	Obdélníkového půdorysu s volnou hladinou vody (litý beton):	Oválný s jednoduchým vodotryskem a dekorativní římsou (J. Kumpán):	Betonová fontána, kruhová s jednoduchou mísou (J. Vaněk):	Obdélníkové se schody (zděné, krytý betonovou mazaninou):	Kašna s figurální výzdobou, bazén kruhový z opracovaného kamene:
						
specifikace	Polouzavřený, zděný se štítovou střechou (J. Kumpán):	Obdélný pod terasou s trvalkovým záhonem, okraj bazénu z pálené cihly (O. Fierlinger):	Na půdorysu čtverce s ozdobnými květinovými vázami (J. Kumpán):	Kašna se dvěma mísami, bronzovou zahradní plastikou a kruhovým bazénem (J. Kumpán):	Na půdorysu čtverce, doplněné houpačkou a zahradní besídkou (J. Kumpán):	Obdélníkový s vtékající vodou z nástěnného maskaronu (J. Vaněk):
grafické ukázky provedení						

Vzorník č. 6	3) Trvalé zahradní stavby				
specifikace	Okrasná nástěnná studna			Vodní koryto	Okrasný bazén neformální
	S dekorativní nikou, jednoduchým chrličem, ozdobnou mísou a bazénem (J. Kumpán):	S jednoduchým chrličem a okrasným bazénem (součást oplocení zahrady, J. Kumpán):	Součást besídky (J. Kumpán):	Propojení pramene vytékající ze zárubní zdi s okrasným bazénem (J. Kumpán):	Okrasný rybník s mostem a víkendovou chatou, okolí rybníku je upraveno jako rozsáhlé alpinum (J. Vaněk):
grafické ukázky provedení					
specifikace	S dekorativní nikou a proudem vody spadající do většího bazénu (A. Esch):	Rohová s ozdobným maskaronem chrličem vodu, mísou a malým bazénkem (J. Vaněk):	Součást pergoly, s chrličem v zárubní zdi a dekorativní zahradní plastikou (J. Vaněk):	Nástěnná studna propojená s okrasným bazénem (J. Kumpán):	Přírodně řešená část zahrady s větší vodní plochou, na vyvýšeném místě stojí zahradní pavilon (J. Vaněk):
grafické ukázky provedení					

Vzorník č. 7	4) Samostatné zahradní stavby rekreační a sportovní				
specifikace	Rekreační a plavecké bazény			Víceúčelová a tenisová hřiště	Dětská hřiště
	Bazén součástí formálního parteru, využívaný také jako rekreační koupaliště (O. Fierlinger):	Plavecký bazén s převlékárnou, sprchou a typickým zahradním nábytkem (J. Kumpán):	Rekreační koupaliště se sprchou a převlékárnou (J. Kumpán):	Tenisový kurt s odpočívadlem:	Dětské zákoutí s houpačkou (J. Kumpán):
grafické ukázky provedení					
specifikace	Bazén s přívodem tekoucí vody se sluneční terasou nad ním (J. Kumpán):	Plavecký bazén s polootvřeným pavilonem se zahradním nábytkem:	Větší plavecký bazén:	Tenisový kurt s obvodovou tvarovanou živou stěnou s odpočívadly s lavicemi (J. Vaněk):	Dětské hřiště s houpačkou, pískovištěm a malou zelinářskou zahrádkou (J. Kumpán):
grafické ukázky provedení					

5) Samostatné zahradní stavby hospodářské

Definice: *stavby, většinou typizované, určené pro pěstování okrasných a hospodářských rostlin a k jejich rychlení (přirychlování).*

Stavby pro pěstování okrasných a hospodářských rostlin bývaly budovány z pevných, trvanlivých materiálů kombinovaných se speciálními (litinovými) nebo dřevěnými konstrukcemi, a byly situovány v hospodářských částech zahrady. Skleníky bývaly nejčastěji budovány se zděnou podezdívkou (kámen, cihla, beton), na které spočívala vlastní konstrukce sedlové prosklené střechy. Skleníky se vytápěly (celoroční skleníky) prostřednictvím samostatné topné jednotky. Pařeňišť bývala betonová nebo zděná z cihel, s manuálně odnímatelnými dřevěnými nebo litinový zasklenými rámy.

Ukázky tvarového a materiálového řešení hospodářských staveb jsou uvedeny v grafickém vzorníku (Vzorník č. 8).

4.1.2 Skladebné prvky výtvarné

Zahradní socha (plastika, socha)

Definice: *trojrozměrná figurální (lidská postava), zoomorfní nebo neutrální (geometrické tvary, vázy, mísy) sochařská výzdoba zahrady.*

Plastika – *trojrozměrné sochařské dílo vzniklé nanášením sochařské hmoty, modelováním.*¹⁶

Skulptura – *druh sochařského díla vzniklého odebíráním hmoty (kamenictví, řezbářství).*¹⁷

Zahradní sochy byly tvořeny nejčastěji z pevných, trvanlivých anorganických přírodních (kámen – mramor, pískovec) nebo umělých (beton, pálená keramika) materiálů, případně ze dřeva. Podle významu sochařského prvku v konkrétní části zahrady (parter, růžovna) nebo v zahradě jako celku je možné rozeznat sochařské motivy solitérní (centrální) mající charakter ústředního prvku kompozice a sochařské prvky tvořící součást s jinými stavebními objekty (okrasný bazén, schodiště, oplocení, balustráda, besídka aj.). Z analýzy tvorby plyne, že byly nejčastěji používány motivy figurální (ženské, mužské a dětské, dívčí nebo chlapecké

postavy), zoomorfní (žáby, ryby) a neutrální geometrické (koule zdobící velmi často schodiště) nebo zdobné prvky určené pro pěstování okrasných rostlin (vázy, místy, truhlíky, koryta), mohly se objevit také motivy z říše rostlin.

Nádoby pro pěstování rostlin

Definice: *přenositelné nebo imobilní prvky určené k pěstování okrasných rostlin.*

Nádoby pro pěstování rostlin bývaly většinou bohatě výtvarně provedeny. Nejčastějším materiálem bylo dřevo, pálená hlína často s povrchovou úpravou (glazura) a kámen, případně litina. Nádoby bývaly mobilně součástí zahradních staveb (terasy, besídky), rytmizovaly plochy, doprovázely komunikace, případně byly umísťovány do květinových záhonů jako akcenty. Ukázky provedení výtvarných prvků jsou uvedeny v grafickém vzorníku (Vzorník č. 9).

4.1.3 Ostatní skladebné prvky

Zahradní nábytek

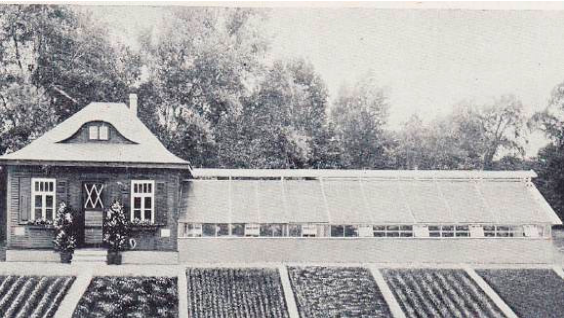
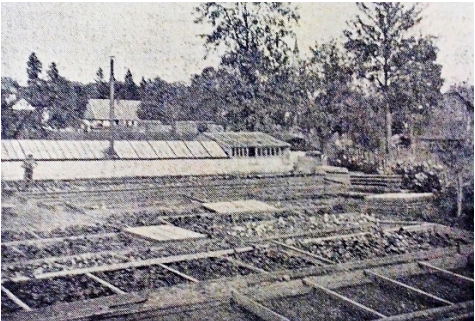
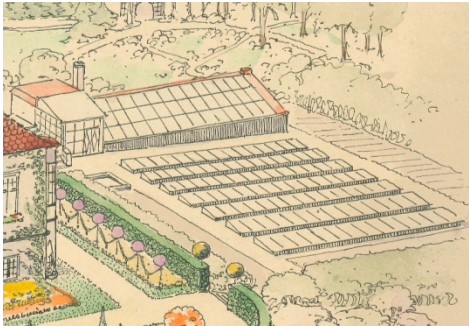
Definice: *mobilní a imobilní prvky určené k sezení a stolování.*

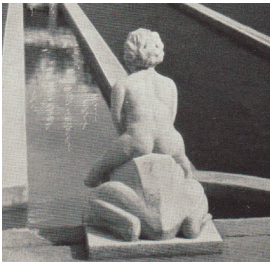
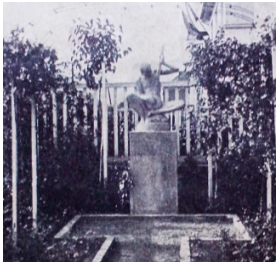
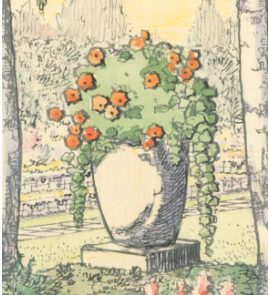
Zahradní nábytek byl součástí jednotlivých zahradních oddělení a součástí jiných stavebních objektů (terasy, odpočívadla, besídky) nebo součástí vegetačního prvku (kruhová lavice obepínající kmen stromu). V některých případech býval zahradní nábytek (stůl s lavicemi) pevnou součástí zahradní besídky. Nejčastěji byl zhotoven ze dřeva, více či méně výtvarně provedeného, z oceli (nejčastěji kombinace ocel, litina kombinovaná se dřevem), méně často z pevných materiálů (kamenná lavice). Zahradní nábytek byl nejčastěji tvořený samostatnou zahradní lavicí nebo celým zahradním setem (stůl, židle, lehátko nebo křeslo a lavice). Býval navržen jako tzv. autorské dílo zahradního architekta nebo šlo o sériově vyráběný zahradní nábytek konkrétními firmami.

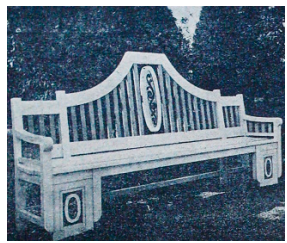
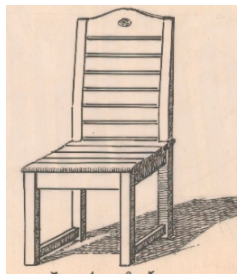
Ukázky typů provedení zahradního nábytku jsou uvedeny v grafickém vzorníku (Vzorník č. 10).

¹⁶ ČERNÁ, Marie. *Dějiny výtvarného umění*. 1. vyd. Praha: Idea servis, 1996, 193 s., [7] s. map. ISBN 80-85970-12-0.

¹⁷ Tamtéž.

Vzorník č. 8	5) Samostatné zahradní stavby hospodářské		
	a) Stavby pro pěstování okrasných a užitkových rostlin		
specifikace	Skleníky		Pařeniště
	Vytápěné skleníky standardní konstrukce – na zděné podezdívce spočívá litinová zasklená konstrukce, v popředí letněná pařeniště:	Vytápěný skleník standardní konstrukce se zahradním domkem (přípravnou):	Pařeniště standardní konstrukce s dřevěnými manuálně ovládanými okny, v pozadí vytápěné skleníky:
grafické ukázky provedení			
specifikace	Zásobní zahradnictví v soukromé vilové zahradě s vytápěným skleníkem, přípravnou (množárnou) a pařeništi (J. Kumpán):	Výstavní sériově vyráběný skleník a pařeniště firmy Höntsche a spol. (Děčín nad Labem):	Šest řad pařeništních oken standardní konstrukce – betonová (zděná) podezdívka se dřevěnými manuálně ovládanými okny:
grafické ukázky provedení			

Vzorník č. 9	Skladebné prvky výtvarné					
	Zahradní plastika a nádoby pro pěstování rostlin					
specifikace	Solitérní			Součástí jiného prvku		
	Point de vue – trojice dětí nesoucích na zádech květinovou mísu (zahrada J. Kumpána):	Ženská figura na okraji květinové terasy (sochařka Mary Duras, zahrada O. Fierlinger):	Doplňky „japonských zahrádek“ – lucerna z betonu (zahrada J. Vaněk):	Květinová váza na zakončení zárubní, zdůrazňující schodiště (zahrada O. Fierlinger):	Chlapec držící štiky na podstavci ve středu formálního bazénu (zahrada J. Kumpán):	Chlapec na chrliči v podobě žáby (zahrada A. Esch):
grafické ukázky provedení						
specifikace	Cesta ukončená sochou (hráč na niněru) na podstavci (J. Mach, zahrada J. Kumpán):	Ženská postava ve středu formálního parteru (zahrada J. Kumpán):	Květinová váza na okraji trávníku (zahrada J. Kumpán):	Chlapec s králíkem u nohou na podstavci okrasného bazénu (zahrada J. Vaněk):	Žába (chrlič) na podstavci půlkruhového bazénu (zahrada J. Vaněk):	Květinové vázy zdůrazňující vstup do vily (zahrada J. Vaněk):
grafické ukázky provedení						

Vzorník č. 10	Ostatní skladebné prvky – zahradní nábytek (zahradní mobiliář)					
	Dle autorského návrhu			Sériově vyráběný		
materiál	Celodřevěná konstrukce	Celodřevěná konstrukce	Celodřevěná konstrukce	Ocelové trubky s dřevěným laťovým sedákem a opěrkou	Ocelové trubky a dřevěná výplň	Ocelová konstrukce s laťovou výplní
specifikace	Zahradní lavice s dekorativně vyřezávanou zádovou opěrkou a loketní opěrkou, bílá (J. Kumpán):	Zahradní lavice s laťovou výplní, bílá (J. Vaněk):	Kruhová zahradní lavice kolem kmene stromu, bílohnědé provedení (J. Vaněk):	Sériově vyráběný zahradní nábytek skládací (výrobce Hynek Gottwald):	Sériově vyráběný zahradní nábytek, skládací (výrobce: Vichr a spol., Praha II.):	Zahradní lavice, bílá:
příklady zpracování						
materiál	Celodřevěná konstrukce	Celodřevěná konstrukce	Celodřevěná konstrukce	Tažená ocel s dřevěnou laťovou výplní	Litinová zahradní lavice se sedákem a opěrkou z devěných latí	Celodřevěná konstrukce
specifikace	Zahradní lavice s vyřezávanými, výtvarně pojatými detaily, bílá s barevnými ornamenty (J. Kumpán):	Velká zahradní lavice honosného provedení v bohatém výtvarném provedení, bílá se zvýrazněným dekorem (J. Kumpán):	Zahradní židle, bílá (J. Kumpán):	Zahradní set, bílý (křesla, lavice, stůl):	Sériově vyráběná (firma Kusák a Co., Český Bohdík):	Zahradní set, bílý (křesla a stůl):
příklady zpracování						

4.1.4 Skladebné prvky vegetační – použití a sortiment

Jedním z charakteristických projevů prvorepublikových zahrad bylo relativně složité používání okrasných, případně užitkových rostlin. Pro typická kompoziční oddělení (formální parter, krajinářská část zahrady...) bylo charakteristické zastoupení konkrétních vegetačních prvků (květinový záhon, skupina stromů, tvarovaný živý plot...). Rozdělení znázorňuje následující schéma (Schéma č. 4).

Ukázky dobového provedení charakteristických kompozičních oddělení zahrady jsou uvedeny v grafických vzornících (Vzorníky č. 11–16).

1) Charakteristická kompoziční oddělení zahrady

A) Formální parter

Definice: *základní prostředek řešení formální (architektonické) části zahrady rozkládající se před průčelími budovy.*

Partery byly projektovány v přímé vazbě s budovami a s jejich interiérem. Byly s domem osově svázány. Jednotlivé formální partery byly založeny na více či méně znatelných zahradních terasách. V prostoru byly vymezeny terénní modelací, opěrnými konstrukcemi, zahradními stavbami a vegetačními prvky. Mezi jejich základní skladebné kompoziční prvky patřily jednotlivé vegetační prvky, jejich soubory (záhony, tvarované dřeviny) a zahradní stavby.

Formální parter je možné členit dle převažující obsahové náplně na:

A1) Květinový parter

Definice: *formální parter typický výrazným použitím kvetoucích okrasných bylin pěstovaných na záhonech.*

Květinový parter byl zakládán ve třech hlavních variantách lišících se použitím okrasných rostlin.

Kombinovaný květinový parter

Definice: *formální květinový parter charakteristický použitím různých životních forem okrasných rostlin (letničky, trvalky, růže).*

Růžovna

Definice: *formální květinový parter s převažujícím zastoupením rodu Rosa.*

Růžovna bývala většinou výrazně architektonicky dotvořena lehkými zahradními

stavbami vytvářejícími příznivé mikroklima. Vymezení rozárie vůči okolním pozemkům bývalo zajištěno obvodovou výsadbou vyšších dřevin a tvarovanými živými ploty. Součástí růžovny bývala zahradní besídka, vzdušný pavilon nebo pergola určená k posezení. Půdorys rozárie byl odvozen z tradičního schématu založeného na pravidelném křížení cest se středovým výtvarným prvkem. Mohlo být založeno také na půdorysu půlkruhu. Součástí růžovny bývaly speciální konstrukce pro pnoucí růže a tvarované bodové dřeviny.

Perenium

Definice: *formální květinový parter s převažujícím kompozičním působením vytrvalých okrasných rostlin – trvalek (peren).*

Půdorys pereneta býval složen z náročných geometrických tvarů vymezených dlážděnými stezkami obdobné kompozice jako růžovna.

A2) Travnatý parter

Definice: *formální parter charakteristický převahou travníkových ploch. Často byl určen ke sportovním aktivitám.*

B) Část zahrady řešená volným způsobem

Definice: *část zahrady řešená neformálním (volným) způsobem, ve které byl kladen důraz na pěstování rostlin bez výraznějších zásahů majících vliv na jejich přirozený habitus.*

Byla příznačná volnou úpravou krajinářského typu. Většinou byla zakládána dále od domu, v ploše zbylé po založení formální části zahrady, z čehož mnohdy plynul její atypický půdorys. Vyznačovala se výsadbami netvarovaných skupin stromů a keřů, s hojným zastoupením solitér v travnatých plochách protkaných cestní sítí malebných křivek. Mohla v sobě pojímat charakteristické kompoziční skupiny – alpinum (skalní partie), vodní plochy (rybníčky), potůčky, případně celé lesní partie a morfologické útvary. Mnohdy bývala její součástí japonizující stylizace.

Úprava volného typu mohla být založena také po obvodu pozemku, přestože interiér zahrady vykazoval formální strukturu.

Ve sledovaném období byly v menší míře zakládány také zahrady s převažujícím nebo výhradním zastoupením volné úpravy krajinářského typu, případně byly zahrady zakládány v přechodném (smíšeném) stylu.

Schéma č. 4: Základní členění vegetačních skladebných prvků kompozice prvorepublikové vilové zahrady.

Skladebné prvky vegetační – použití a sortiment	
1) Charakteristická kompoziční oddělení zahrady:	2) Skladebné prvky kompozičních oddělení zahrady:
A) Formální parter A1) Květinový parter Kombinovaný květinový parter Rozárium Perenetum A2) Travnatý parter B) Část zahrady řešená volným způsobem C) Alpinum (skalní partie, skalka) D) Japonská zahrádka	A) Dřevinné skladebné prvky kompozice A1) Skupina dřevin volně rostlá Formální (pravidelné) skupiny Neformální (nepravidelné) skupiny A2) Skupina dřevin tvarovaná Tvarované živé ploty, stěny, obruby A3) Stromořadí a aleje A4) Speciální tvary dřevin Popínavé dřeviny Festony (girlandy) Geometrické tvarované a netvarované akcenty dřevin Speciální tvary ovocných dřevin A5) Solitérní netvarované dřeviny a) solitérní stromy (listnatý, jehličnatý) b) solitérní keř (listnatý, jehličnatý, stálezelený) B) Květinové skupiny B1) Každoročně obnovované záhony a) Záhony z kvetoucích květin b) Záhony z květin s okrasným (ornamentálním) listem c) Kobercové (mozaikové) záhony B2) Každoročně neobnovované záhony a) Trvalkové (perenové) záhony b) Růžové záhony c) Smíšené záhony C) Rostliny pěstované v nádobách D) Travníková společenstva D1) Travník parterový D2) Travník parkový D3) Travník hřišťový D4) Travník luční

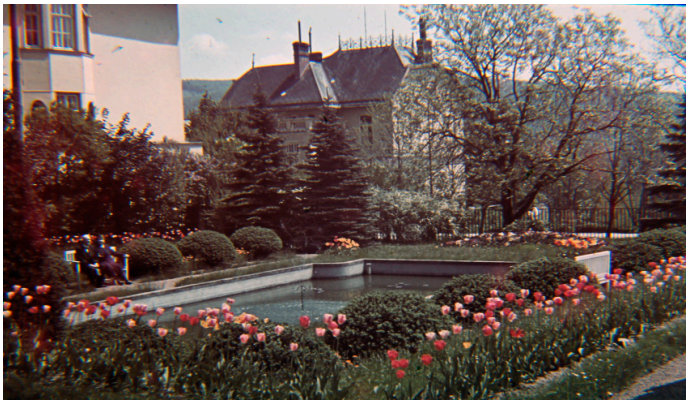
C) Alpinum (skalní partie, skalka)

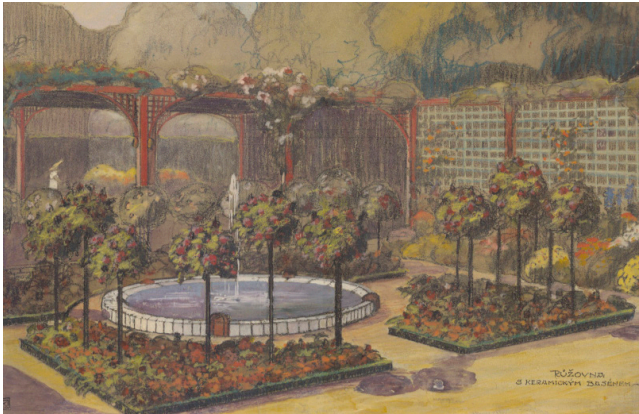
Definice: *část zahrady charakteristická záměrnou koncentrací převážně zakrsle rostoucích dřevin a výběrových trvalek seskupených v neformální úpravě s hojným použitím nerostů, případně v kombinaci s tekoucí a stojatou vodou.*

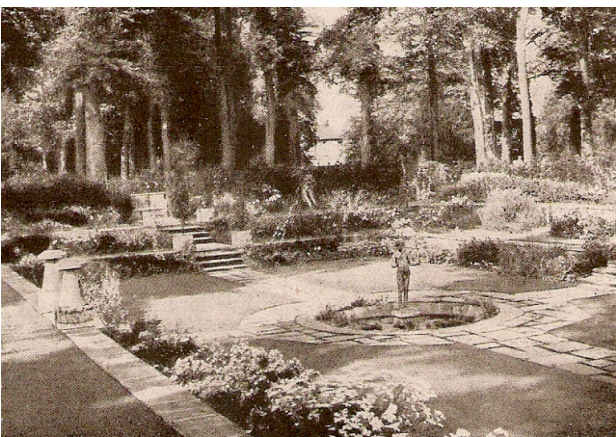
D) Japonská zahrádka

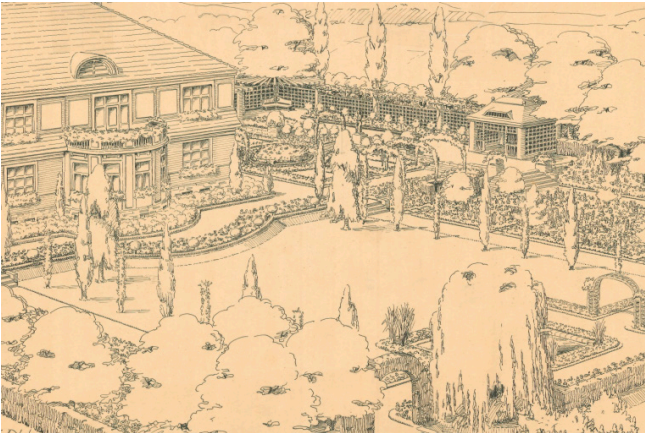
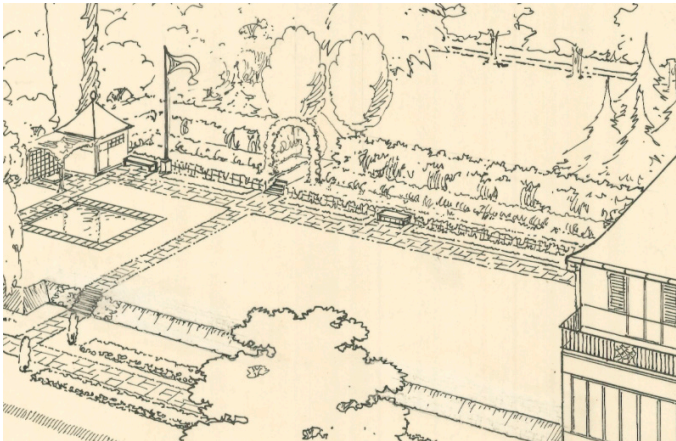
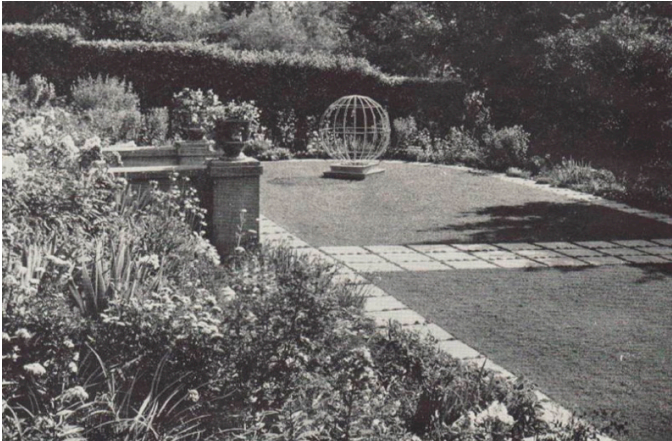
Definice: *kompozičně specifická část zahrady inspirovaná kulturou Dálného východu – příznačná koncentrací převážně zakrsle rostoucích dřevin a výběrových trvalek seskupených v neformální úpravě s hojným použitím nerostů, tekoucích a stojatých vod, speciálních staveb a doplňků.*

Zahradní úprava měla celou řadu společných vlastností s alpinem, od kterého se odlišovala zejména instalací speciálních staveb a doplňků, jejichž cílem bylo evokovat kulturu Dálného východu. Šlo zejména o pavilóny, besídky, mostky a celou řadu doplňků (lucerny). Snahou bylo v zahradě také soustředit rostliny původem z Dálného východu, které ve středoevropských podmínkách přezimují, případně rostliny svým charakterem rostliny z Dálného východu připomínající. Japonizující stylizace byla velmi často součástí volně řešené části zahrady, nebylo to ale pravidlem.

Vzorník č. 11	A1) Květinový formální parter	
Typ	Kombinovaný květinový parter	
popis	Některé rabatové záhony osazeny růžemi pěstovanými na kmínku s letničkovým podrostem. Jiné záhony osazeny výhradně letničkami. Další skladebné prvky parteru: okrasné keře pěstované na kmínku s kulovitou korunou a stálezelené tvarované dřeviny. Navrhl: J. Vaněk, zahrada J. Kryštofa, Smržice nad Labem, 20. léta 20. stol.	Některé rabatové záhony jsou osazeny kmínkovými růžemi s podrostem letniček. Záhon před besídkou je osazen trvalkami a lemován tvarovanou obrubou. Podél střední cesty je řada jiřin v trávniku. Navrhl: J. Kumpán.
grafická ukázka provedení		
popis	Centrální plochy parteru osazeny nízkými kobercovými letničkami, podél opěrné zdi záhony stromkových růží s podrostem, záhon blíže k vile osazen <i>Rhododendron</i>. Navrhl: O. Fierlinger, zahrada A. Schücka, Praha-Troja, 30. léta.	Vnější záhony parteru jsou osazeny letničkami kombinovanými s cibulovinami. Po obvodu centrálního bazénu jsou rytmicky vysazeny tvarované <i>Buxus</i>. Navrhl: J. Kumpán, zahrada H. Bulína, Brno, 30. léta.
grafická ukázka provedení		

Vzorník č. 12	A1) Květinový formální parter	
Typ	Rozárium	
popis	Růžovna s centrálním kruhovým záhonem osazeným kmínkovými růžemi a nízkými růžemi. Hlavní záhony jsou osazeny nízkými drobnokvětými růžemi (polyantky). Cesty jsou překlenuty oblouky s pnoucími růžemi. V rozích záhonů jsou vysazeny sloupovité <i>Juniperus</i>. Rozárium uzavírají záhony stromkových růží s podrostem nízkých drobnokvětých růží. V ose rozária je situován okrasný bazén. Navrhl: J. Vaněk.	Ukázka jednoduché růžovny s centrálním kruhovým bazénem s kašnou. Kolem bazénu je založen záhon nízkých růží. Zbývající plocha je zatravněna. Po obvodu rozária je veden záhon růží s trávnickovým lemem. Navrhl: J. Kumpán.
grafická ukázka provedení		
popis	Růžovna s centrálním jednoduchým, kruhovým záhonem osazeným nízkými drobnokvětými růžemi. Záhon je vymezen tvarovaným živým plotem z <i>Buxus</i>, který je tvarovaný do krychlí. Rozárium uzavírají konstrukce (ocelové oblouky) s pnoucími růžemi. Navrhl: J. Vaněk, zahrada J. Königa, Rtyň v Podkrkonoší, 30. léta 20. stol.	Růžovna s centrálním keramickým bazénem s jednoduchým vodotryskem. Obvodové záhony jsou osazeny stromkovými růžemi s podrostem nízkých růží. Rozárium uzavírá dřevěná pergola a treláže s pnoucími růžemi. Navrhl: J. Kumpán.
grafická ukázka provedení		

Vzorník č. 13	A1) Květinový formální parter	
Typ	Perenetum	
popis	Trvalkový parter rozdělený na jednotlivé formální záhony cestami z nášlapných kamenů. Autor: J. Vaněk, zahrada J. Königa, Rtně v Podkronoš, 30. léta 20. stol.	Trvalkový parter tvořený dvěma širokými rabatovými záhony po stranách dlážděné cesty s vegetační spárou. Záhony rozděleny tvarovaným plotem z Buxus na pět segmentů na každé straně. Autor: neznámý, zahrada Stiassni, Brno, 30. léta 20. stol.
grafická ukázka provedení		
popis	Trvalkový parter s geometricky řešenými záhony rozdělenými suchými zídkami a travnatými cestami. Autor: Albert Esch, zahrada G. Haase, Brno, 30. léta 20. stol.	Trvalkový parter dělený pravidelně kamennými cestami s vegetační spárou, ve středu okrasný bazén se sochou, po obvodu založené perennové záhony na terasových záhonech. Navrhl: J. Vaněk.
grafická ukázka provedení		

Vzorník č. 14	A2) Travnatý parter	
popis	Travnatý parter před hlavním zahradním průčelím vily vymezený obvodovou cestou. Po delších stranách je parter rytmozován symetrickou výsadbou <i>Chamaecyparis lawsoniana</i> 'Alumii' střídavě s konstrukcemi pro popínavé růže. Autor: J. Vaněk, zahrada J. Königa, Rtyň v Podkrkonoší, 1928.	Travnatý parter vymezený obvodovou cestou z kamenné, na sucho kladené dlažby a úzkým obvodovým rabatovým záhonem. Autor: J. Vaněk, zahrada F. Morawtze, Úpice, 30. léta 20. stol.
grafická ukázka provedení		
popis	Travnatý parter vymezený obvodovou cestou se zárubní zdí a terénní modelací překonávající svažité terén. V ose parteru je situován rekreační bazén. Autor: J. Kumpán.	Travnatý parter oválného půdorysu s obvodovou dlážděnou cestou s vegetační spárou. Po obvodě parteru jsou založeny bohaté trvalkové záhony. Autor: A. Esch.
grafická ukázka provedení		

Vzorník č. 15	B) Část zahrady řešená volným způsobem	
popis	Volná úprava krajinářského typu větší vilové zahrady. Mlatová cesta se vine po okraji porostu, jejím cílem je vyhlídkový altán. Hlavní hmoty porostů jsou vysazeny z domácích dřevin v jednodruhových skupinách, před ně předstupují introdukované dřeviny. Navrhl: O. Fierlinger, zahrada F. Schnöblinga, Strančice, 30. léta 20. stol.	Volná úprava s dominující statickou stavbou s bazénem. Komunikace byla vydlážděna velkoformátovou betonovou dlažbou s vegetační spárou. Navrhl: J. Vaněk, zahrada F. Wiesnera, Chrudim, 30. léta 20. stol.
grafická ukázka provedení		
popis	Krajinářská úprava větší vilové zahrady větších rozměrů. Zapojené skupiny stromů jsou doprovázeny bohatými lemy porostů keřů a trvalek. Navrhl: J. Kumpán, zahrada p. Králíka, Lenora, 30. léta 20. stol.	Krajinářská úprava větší vilové zahrady. Formální parter byl založen pouze před jihovýchodním průčelím vily. Navrhl: J. Vaněk, zahrada ředitelské vily firmy Hermann Polack a syn, Česká Třebová, 30. léta.
grafická ukázka provedení		

Vzorník č. 16	C) Alpinum (skalní partie, skalka)		D) Japonská zahrádka
popis	Větší alpinum protkané šlapákovými cestami. Navrhl: J. Vaněk.	Alpinum překonávající větší terénní rozdíl. Součástí alpina je široké schodiště. Navrhl: J. Kumpán.	Japonská zahrádka se skalní partií, rybníček s hojným použitím betonových luceren. Navrhl: J. Vaněk.
grafická ukázka provedení			
popis	Alpinum založené na prudce se svažujícím terénu s okrasným rybníčkem. Navrhl: autor neznámý.	Partie z rozsáhlého alpina se šlapákovou cestou. Navrhl: J. Vaněk.	Japonská stylizace (reklamní dobový leták).
grafická ukázka provedení			

2) Skladebné prvky kompozičních oddělení zahrady

Při interpretaci vegetačních skladebných prvků kompozice nebyla v plné míře uplatněna zaužívaná teorie vegetačních prvků.¹⁸ Analýza kompozice skladebných prvků je zaměřena výhradně na interpretaci kompozice – význam a působení prvku v kompozici. Níže uvedený tabelární přehled (Tabulka č. 1) sjednocuje oba použité principy.

Tab. 1: Přehled vegetačních prvků pro pasportizaci a kompoziční analýzu

Přehled vegetačních prvků pro pasportizaci a kompoziční analýzu		
P. č.	Vegetační prvky pro pasportizaci aktuálního stavu	Vegetační prvky pro kompoziční analýzu původních návrhů
1	Zapojená skupina stromů listnatá	A1) Skupina dřevin volně rostlá
2	Zapojená skupina stromů jehličnatá	A1) Skupina dřevin volně rostlá
3	Zapojená skupina stromů smíšená	A1) Skupina dřevin volně rostlá
4	Rozvolněná skupina stromů listnatá	A1) Skupina dřevin volně rostlá
5	Rozvolněná skupina stromů jehličnatá	A1) Skupina dřevin volně rostlá
6	Rozvolněná skupina stromů smíšená	A1) Skupina dřevin volně rostlá
7	Zapojená skupina keřů listnatá	A1) Skupina dřevin volně rostlá
8	Zapojená skupina keřů jehličnatá	A1) Skupina dřevin volně rostlá
9	Zapojená skupina keřů stálezelená	A1) Skupina dřevin volně rostlá
10	Zapojená skupina keřů smíšená	A1) Skupina dřevin volně rostlá
11	Zapojená skupina keřů vřesovcovitá	A1) Skupina dřevin volně rostlá
12	Rozvolněná skupina keřů listnatá	A1) Skupina dřevin volně rostlá
13	Rozvolněná skupina keřů jehličnatá	A1) Skupina dřevin volně rostlá
14	Rozvolněná skupina keřů stálezelená	A1) Skupina dřevin volně rostlá
15	Rozvolněná skupina keřů smíšená	A1) Skupina dřevin volně rostlá
16	Rozvolněná skupina keřů vřesovcovitá	A1) Skupina dřevin volně rostlá

18 PEJCHAL, Miloš; ŠIMEK, Pavel. *Metodika hodnocení dřevin pro potřeby památkové péče. Koncept pro připomínkování odbornou veřejností*. Metodika vznikla v rámci řešení projektu NAKI Metody a nástroje krajinářské architektury pro rozvoj území (kód projektu DF11P010VV019). Zahradnická fakulta Mendelovy univerzity v Brně. Lednice, 2012.

17	Pokryvná skupina keřů listnatá	A1) Skupina dřevin volně rostlá
18	Pokryvná skupina keřů jehličnatá	A1) Skupina dřevin volně rostlá
19	Pokryvná skupina keřů smíšená	A1) Skupina dřevin volně rostlá
20	Pokryvná skupina keřů vřesovcovitá	A1) Skupina dřevin volně rostlá
21	Pokryvná skupina keřů stálezelená	A1) Skupina dřevin volně rostlá
22	Živý plot volně rostlý	A1) Skupina dřevin volně rostlá
23	Živý plot tvarovaný	A2) Skupina dřevin tvarovaná
24	Záhon letniček, cibulovin, hlíznatých	B1) Každoročně obnovované záhony
25	Záhon trvalek	B2) Každoročně neobnovované záhony
26	Záhon růží	B2) Každoročně neobnovované záhony
27	Smíšené záhony	B2) Každoročně neobnovované záhony – smíšené
28	Zeleň v nádobách – dlouhodobá	C) Rostliny pěstované v nádobách
29	Zeleň v nádobách – krátkodobá	C) Rostliny pěstované v nádobách
30	Zeleň v nádobách – jiná	C) Rostliny pěstované v nádobách
31	Ruderální plocha	není relevantní
32	Nálety a nárosty dřevin – plošné	není relevantní
33	Nálety a nárosty dřevin – bodové	není relevantní
34	Parkový porost	není relevantní
35	Porost vodotečí	není relevantní
36	Přírodě blízká společenstva	není relevantní
37	Bylinné podrosty	není relevantní
38	Trávník parterový (do 1:5)	D) Trávníková společenstva
39	Trávník parterový (1:5–1:2)	D) Trávníková společenstva
40	Trávník parkový (do 1:5)	D) Trávníková společenstva
41	Trávník parkový (1:5–1:2)	D) Trávníková společenstva
42	Trávník parkový (nad 1:2)	D) Trávníková společenstva

43	Trávník luční (do 1:5)	D) Trávníková společenstva
44	Trávník luční (1:5–1:2)	D) Trávníková společenstva
45	Trávník luční (nad 1:2)	D) Trávníková společenstva
46	Trávník nestandard (do 1:5)	není relevantní
47	Trávník nestandard (1:5–1:2)	není relevantní
48	Trávník nestandard (nad 1:2)	není relevantní
49	Zatravňovací dlažba	není relevantní
50	Strom ve stromořadí listnatý	A3) Stromořadí a aleje
51	Strom ve stromořadí jehličnatý	A3) Stromořadí a aleje
52	Tvarovaný strom ve stromořadí listnatý	A3) Stromořadí a aleje – tvarované
53	Tvarovaný strom ve stromořadí jehličnatý	A3) Stromořadí a aleje – tvarované
54	Solitérní strom listnatý	A5) Solitérní netvarované dřeviny
55	Solitérní strom jehličnatý	A5) Solitérní netvarované dřeviny
56	Tvarovaný strom listnatý	A4) Speciální tvary dřevin – geometrické akcenty dřevin
57	Tvarovaný strom jehličnatý	A4) Speciální tvary dřevin – geometrické akcenty dřevin
58	Solitérní keř listnatý	A5) Solitérní netvarované dřeviny
59	Solitérní keř jehličnatý	A5) Solitérní netvarované dřeviny
60	Solitérní keř stálezelený	A5) Solitérní netvarované dřeviny
61	Solitérní keř vřesovcovitý	A5) Solitérní netvarované dřeviny
62	Tvarovaný keř listnatý	A4) Speciální tvary dřevin – geometrické akcenty dřevin
63	Tvarovaný keř jehličnatý	A4) Speciální tvary dřevin – geometrické akcenty dřevin
64	Tvarovaný keř stálezelený	A4) Speciální tvary dřevin – geometrické akcenty dřevin
65	Popínavé dřeviny	A4) Speciální tvary dřevin – popínavé dřeviny
66	Popínavé dřeviny	A4) Speciální tvary dřevin – festony (girlandy)
67	Alpinum	Alpinum – charakteristická kompoziční oddělení (jednotka)

A) Dřevinné skladebné prvky kompozice

Ukázky dobového založení dřevinných skladebných prvků kompozičních oddělení jsou uvedeny v grafických vzornících (Vzorníky č. 17–20).¹⁹

A1) Skupina dřevin volně roslá

Netvarované skupiny dřevin se uplatňovaly zejména v obvodových částech zahrady, kde tvořily clonu (kulisu) jako pozadí zahradních staveb, a v krajinářsky řešených částech zahrady. Netvarované porosty (skupiny) dřevin, stromů, keřů nebo jejich vzájemné kombinace byly nejčastěji používány jako skupiny s uspořádáním:

a) Formální (pravidelná)

Definice: *skupiny stromů, keřů nebo jejich kombinace s pravidelně nebo symetricky se opakujícím zastoupením jedinců.*

Převažující formální struktura zahradních ploch, typická pro tvorbu většiny zahradních architektů, se často promítala také do kompoziční skladby jednotlivých netvarovaných skupin dřevin. Pravidelné skupiny dřevin se uplatnily nejčastěji v obvodových částech zahrady (clony) a jako dotvoření zahradních staveb. Příklady:

a1) U plošně omezených zahrad bylo typické, že po obvodu zahrady byly vysazeny izolační porosty dřevin s pravidelně se opakujícím zastoupením druhů. Mezi časté příklady pojetí takových skupin patřila výsadba řady stromů jednoho druhu (*Crataegus*, *Sorbus*, *Prunus*, u větších zahrad také *Betula*, *Salix*, *Corylus*, sloupovité odrůdy rodů *Populus*, *Quercus* nebo odrůdy s kulovitou korunou *Acer*, *Robinia*) s bohatým keřovým podrostem. Keřový podrost mohl být složen z pestré skladby keřů znatelným rytmickým opakováním několika rodů, případně jako homogenní porost jednoho druhu keře (*Philadelphus falconeri*) nebo jednoho druhu keře pěstovaného v několika odrůdách. Pěstováním jednoho druhu keře v několika odrůdách pohromadě bylo zajištěno nepravidelné nakvétání v delším časovém intervalu.

a2) Mezi skupiny dřevin se znatelnou pravidelnou strukturou patří živé netvarové ploty, které byly zakládány jako jednodruhové, s rytmickým střídáním

dvou či více druhů, s pravidelným použitím několika druhů, případně s použitím jednoho druhu v několika odrůdách.

a3) Zásadní bylo uplatnění formálních netvarovaných skupin při dotváření prostředí různých zahradních staveb. Mezi časté příklady pojetí patřila výsadba pozadí besídek, pergol, odpočívadel, které byly v prostoru zahrady často dotvořeny (zdůrazněny) symetrickou výsadbou stromů se zajímavým habitem růstů (sloupovité, převíslé, kulovité) nebo typem listu (stříhanolisté) a jeho zbarvením (pestře zbarvené). Stromy byly nejčastěji vysazovány dva, tři nebo jako řada čtyř a více jedinců, které mohly být vysazeny také na půdorysu oblouku nebo dokonce kruhu. Mohl být použit také jeden strom s keřovým doprovodem. Mezi nejčastěji se objevujícími druhy stromů používaných tímto způsobem patří *Populus nigra* 'Italia', *Salix alba*, *Acer platanoides* 'Schwedleri', *Quercus robur* 'Fastigiata', *Betula alba*, *Prunus avium*, *Fraxinus excelsior* 'Pendula' aj. Vysazené stromy byly doplněny výsadbou keřů, která stejně jako v předchozím příkladu mohla být rytmická, jednodruhová nebo vícedruhová.

b) Neformální (nepravidelné)

Definice: *smíšené nebo monokulturní skupiny stromů, keřů nebo jejich kombinací typické nepravidelnou výsadbou.*

Tyto kompoziční skupiny byly typické pro krajinářské části zahrady a byly používány také v obvodových částech zahrady jako izolační, clonící pláště dřevin. Velmi časté bylo použití nepravidelných skupin složených pouze ze stromů jednoho druhu s keřovým podrostem nebo bez něj. Mezi nejčastěji používané druhy stromů v monokulturních skupinách patřily *Betula pendula*, *Fagus sylvatica*, *Picea pungens*, v rozsáhlejších krajinářsky řešených zahradách také *Picea abies*, *Larix decidua* aj.).

A2) Skupina dřevin tvarovaná

Logickou součástí formálních částí zahrady byly tvarované vegetační prvky, které v zahradě plnily mnoho funkcí.

19 Snahou bylo analyzovat ty skladebné prvky, které jsou zásadní pro interpretaci specifických kompozičních přístupů v zahradách sledovaného období. Výběr není možné považovat za vyčerpávající.

Tvarované živé ploty, stěny, obruby

Definice: *liniová výsadba dřevin pravidelně tvarovaná řezem (zpravidla 2× ročně) do cílových pěstebních tvarů.*

Živé ploty po obvodu zahrady se zakládaly především za účelem ochranným, zabraňovaly vnikání silničního prachu do zahrady a měly také bezpečnostní funkci. Vysokými tvarovanými stěnami se regulovaly mikroklimatické podmínky stanoviště (ochrana proti převládajícím větrům). Používalo se jich ke krytí nevzhledných míst a budov, které by rušily okrasné části zahrady. Nižší živé ploty se zakládaly za účelem ohraničení jednotlivých zahradních oddělení, tedy zelinářské části od okrasné nebo ovocné nebo od hospodářského dvora. Zřizovaly se při okrajích svahů, kde měly kromě estetické také funkci bezpečnostní. Živými ploty se ohraničovala hřiště a dětské kouty v zahradě.²⁰ Velmi často se používaly jako součást jiných vegetačních skupin, zejména pak květinových záhonů jako obruby. Tvořily pozadí odpočívadel a zahradních soch. Z tvarovaných živých plotů bývaly také vytvořeny vstupy mezi zahradními odděleními.

a) Nejčastěji používané dřeviny pro nízké obruby: *Buxus sempervirens*, *Euonymus radicans*, *Hedera helix* aj.

b) Nejčastěji používané pro středně vysoké živé ploty: *Berberis vulgaris*, *Berberis vulgaris* 'Atropurpurea', *Buxus arborescens*, *Carpinus betulus*, *Cotoneaster simonsii*, *Crataegus oxyacantha*, *Cornus mas*, *Ligustrum vulgare*, *Ligustrum ovalifolium*, *Ligustrum ovalifolium* 'Aureum', *Mahonia aquifolium*, *Prunus mahaleb*, *Ribes alpinum*, *Rosa rubiginosa*, *Rosa rubrifolia*, *Taxus baccata*, *Thuja occidentalis*, *Chamaecyparis lawsoniana* "Alumii" aj.

c) Nejčastěji používané pro vysoké tvarované stěny: *Fagus sylvatica*, *Tilia euclora*, *Ulmus minor*, *Acer campestre* aj.

A3) Stromořadí a aleje

Definice: **stromořadí** je *liniová výsadba stromů v pravidelném sponu. Alej* je *liniová výsadba stromů v pravidelném sponu doprovázející komunikaci po obou stranách.*

Nejčastěji doprovázely cesty k domu, případně jiné zahradní komunikace. Stromořadí bývala vysazována také po obvodu zahrady nebo jím bylo podpořeno

vzájemné odclonění rozdílných kompozičních částí zahrady. Aleje stromů také mnohdy uzavíraly postranní perspektivu okrasného parteru. Aleje a stromořadí bývaly vysazovány ze stromů nebo větších keřů pěstovaných na kmínku (*Crataegus*). Mnohdy bývaly koruny stromů pravidelně tvarovány hlavovým řezem nebo, méně často, do pravidelných kubických tvarů.

Z menších stromů, případně keřů pěstovaných na kmínku, se často v alejích a stromořadích uplatňovaly: *Prunus triloba*, *Crataegus laevigata* (pravděpodobně odrůda 'Paul' s Scarlet'), *Crataegus × lavallei*, *Viburnum carlesii*, *Pyrus floribunda*, *Amygdalus Davidiana*, *Cornus floribunda*, *Hibiscus syriacus*, *Prunus avium* fl. pl., *Prunus cerasifera* 'Pisardii Nigra', *Syringa* (např. 'Amurensis'), okrasné odrůdy *Malus* aj.

Ze stromů dorůstajících standardních rozměrů se uplatnila celá řada běžně pěstovaných v různých odrůdách: *Acer platanoides* 'Globosum', *Acer platanoides* 'Schwedleri', *Populus nigra* 'Italica', *Quercus robur* 'Fastigiata', *Robinia pseudoacacia*, *Betula verrucosa*, *Tilia tomentosa* aj.

A4) Speciální tvary dřevin

Definice: *kompoziční detaily z okrasných nebo ovocných dřevin upravené speciálními řezy.*

Součástí zahrad byla celá řada specifických kompozičních akcentů (detailů). Kromě okrasných dřevin patří do této skupiny také ovocné dřeviny, které se mnohdy i velmi výrazně uplatnily v okrasné části zahrady.

Popínavé dřeviny

Byly pěstovány na fasádách domů a na zahradních stavbách. Pro tento účel byly voleny dřeviny vyžadující ke svému růstu zřizování speciálních konstrukcí (dřeviny vzpřímené, ovíjivé, úponkaté) i dřeviny samopnoucí, přichycující se přičepivými kořeny a terčíky. Popínavé dřeviny byly nejčastěji vysazovány jako bodové nebo liniové vegetační prvky.

Výběr používaných popínavých dřevin: *Akebia quinata*, *Actinidia arguta*, *A. kolomikta*, *Hedera helix*, *Parthenocissus quinquefolia*, *P. tricuspidata*, *Aristolochia sipho*, *Clematis vitalba*, *C. viticella*, *C. paniculata*, *C. × jackmanii*, *Hedera helix*,

20 TĚŠITEL, Jan Josef. *Živé ploty: plůtky a lemůvky okrasné, užitkové a ochranné*. Vydání I. V Praze: Ferdinand Macháček, 1946, 55 s.

Lonicera caprifolium, *L. periclymenum*, *L. fuchsoides*, *L. brachypoda aureo-reticulata*, *Tecoma (Campsis) radicans*, *Polygonum baldschuanicum*, *Vitis odoratissima*, *Periploca graeca*, *Wisteria sinensis* aj. Příklady pěstovaných popínavých růží dle barvy květů: bílé 'Ave Maria', 'White Dorothy Perkins', 'Snowflake', žluté 'Aviateur Blériot', 'Emily Gray', růžové, červené a jejich odstíny 'Dorothy Perkins', 'Sodenia', 'Paul Scarlet Climber', 'Eycelsa' aj.

Na fasádách se často uplatnily i ovocné dřeviny tvarované a vedené na speciálních konstrukcích.

Festony (girlandy)

Popínavé dřeviny byly pěstovány také jako tzv. girlandy (festony). Jednalo se o propojení dvou sousedících stromků popínavou dřevinou vedenou např. po řetízku upevněném na jejich kotvících kůlech. Uprostřed mezi stromky, kde vodící řetízek dosahoval nejnižší k zemi, byla vysazena rostlina (např. *Rosa*), která se následně pnula ke korunce dřeviny a vytvářela dojem girlandy.²¹

Geometrické tvarované (netvarované) akcenty dřevin

Na parterech se používaly stálezelené listnaté a jehličnaté dřeviny tvarované do geometrických forem (kužely, jehlany, válce, zaoblené tvary) rytmizující plochy. Šlo zejména o keře (*Taxus baccata*, *Buxus sempervirens*, *Buxus arborescens*, *Ilex aquifolium*, *Prunus laurocerasus*, *Ligustrum ovalifolium*). Případně byly pro tento účel voleny keře přirozeně sloupovitě, geometricky nebo zakrsle rostoucí (*Juniperus hibernica*, *Thuja occidentalis* 'Globosa', *T. occidentalis* 'Hoveyi' aj.). Ve větších kompozičních objektech se mohly objevit také tvarované listnaté nebo jehličnaté stromy (*Picea abies*, *Platanus orientalis* aj.). Případně také odrůdy stromů sloupovitě rostoucí (*Carpinus betulus* 'Fastigiata' ('Pyramidalis'), *Quercus robur* 'Fastigiata', *Thuja*, *Chamaecyparis* aj.).

Speciální tvary ovocných dřevin

Mnohdy značně omezený prostor zahrad s sebou nesl vysoké nároky na hospodárné využití každé zahradní plochy. Cílem bylo vedle okrasných dřevin pěstovat také ovocné dřeviny. Pro tento účel byly nejrůzněji voleny speciální tvary ovocných

dřevin, díky nimž bylo možné na poměrně malé ploše docílit požadovaných výnosů ovoce. Tyto pěstitelské formy ovocných dřevin měly v zahradě neopomenutelný kompoziční a estetický význam. Ovocné sady byly mnohdy osazovány tzv. zákrsky (krsky); k oddělování zahradních ploch se velmi často používaly špalíry vysazené ze svislých ovocných kordonů, zahradní plochy mohly být akcentované ovocnými dřevinami pěstovanými do podoby kuželů či kalichů, záhony nebo cesty v zahradách mohly být doprovázeny vodorovnými kordony ovocných dřevin atp.

A5) Solitérní netvarované dřeviny

Definice: *keře nebo stromy vysazené solitérně, čímž je zajištěno jejich přirozené habituální vypnutí bez ovlivnění sousedními dřevinami.*

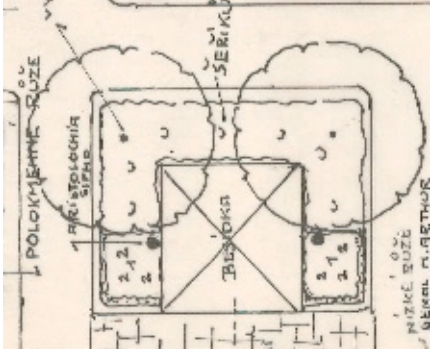
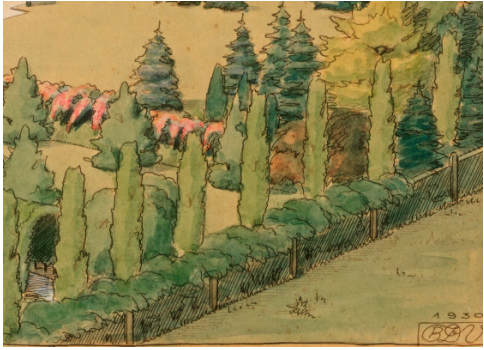
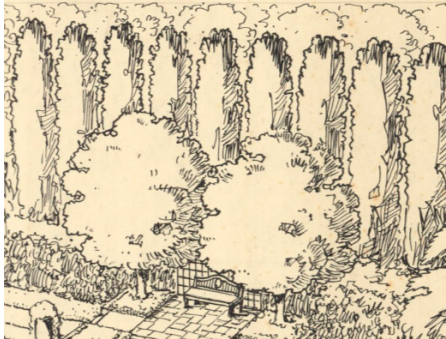
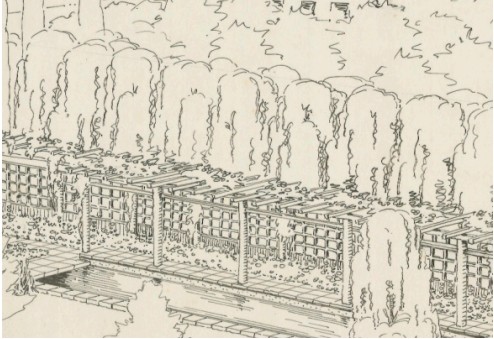
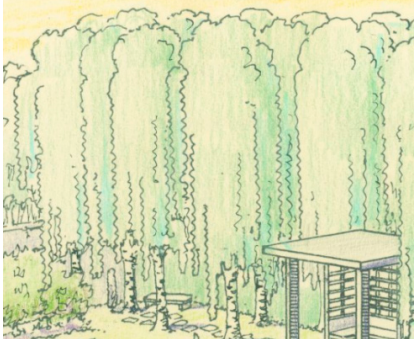
Součástí kompozičních oddělení byly také netvarované solitérní dřeviny (keře a stromy), které se výrazně uplatňovaly. Za tím účelem byly kromě běžně pěstovaných domácích a introdukovaných druhů (*Pinus strobus*, *Betula pendula*, *Quercus robur*, *Fraxinus excelsior*, *Taxus baccata*, *Prunus triloba* aj.) voleny zejména druhy a odrůdy zajímavé svým celkovým habitem, texturou, strukturou, zbarvením či vybarvováním listů (*Fagus sylvatica* 'Atropurpurea', *Fagus sylvatica* 'Pendula', *Fraxinus excelsior* 'Pendula', *Fraxinus americana*, *Quercus rubra*, *Abies pinsapo* 'Glaucá', *Catalpa bignonioides*, *Paulownia tomentosa*, *Mespilus germanica*, *Aesculus parviflora*, *Amelanchier canadensis*, *Pyrus floribunda*, *Magnolia* aj.).

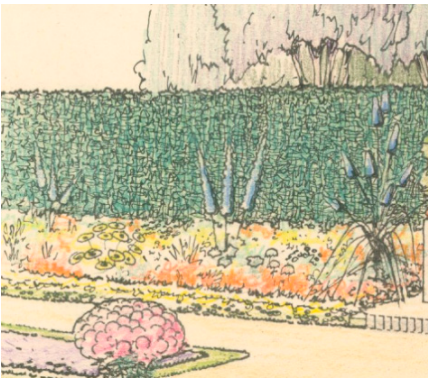
B) Květinové skupiny

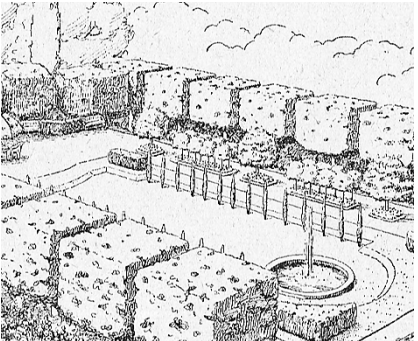
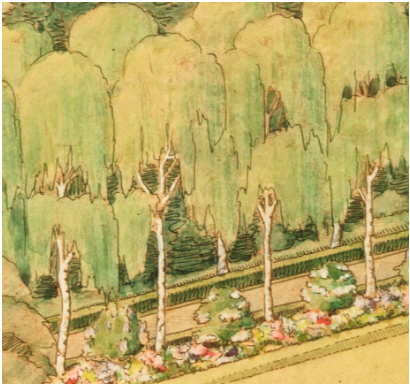
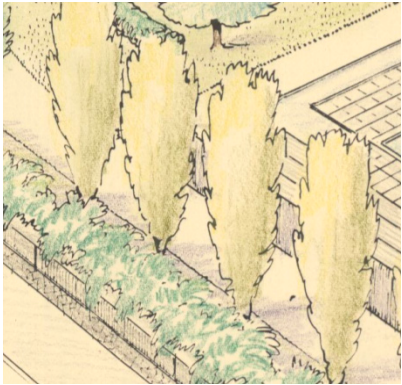
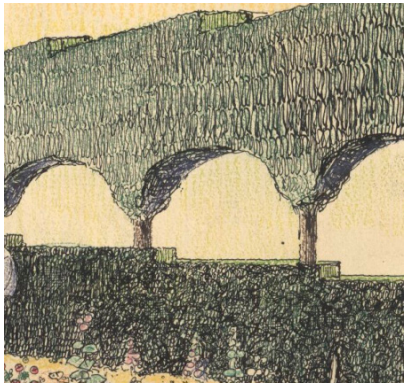
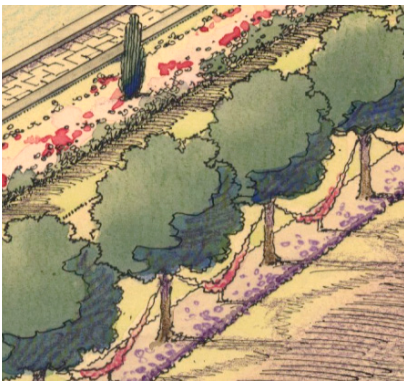
Definice: *hlavní prostředek ztvárnění kompozičního detailu využívající převážně výrazně kvetoucí rostliny (letničky, dvouletky, cibulnaté, hlíznaté, polokeře a keře – růže), které jsou seskupovány na ucelených plochách – záhonech.*

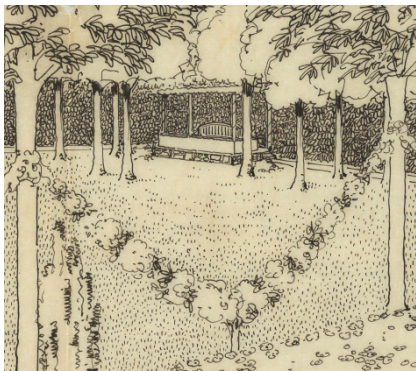
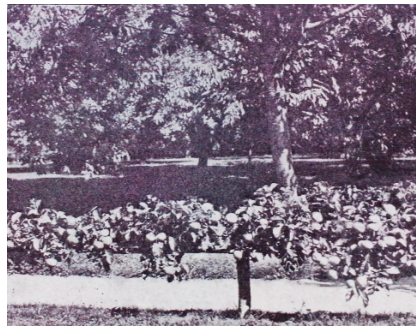
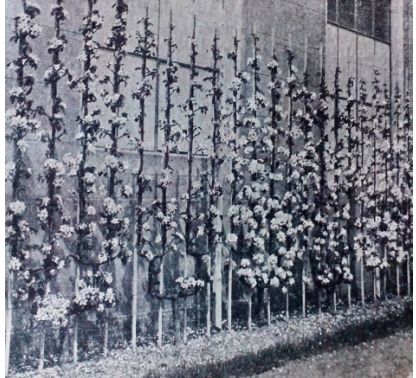
Květiny byly v prvorepublikových zahradách nejčastěji seskupovány na ucelených, převážně formálních (geometrických) záhonech. S ohledem na převažující formální strukturu jednotlivých zahradních ploch, která byla do jisté míry určována systémem zahradních komunikací a liniovými zahradními stavbami, byl květinový záhon pojímán převážně jako rabatový.

21 ZÁMEČNÍK, Roman. Zahradní architekti první republiky. *Zprávy památkové péče*. 2013, roč. 73, č. 4, s. 309–316. ISSN 1210-5538.

Vzorník č. 17	A1) Skupina dřevin volně roslá		
varianta	Skupina formální (pravidelná)		Skupina neformální (nepravidelná)
	skupina dotvářející solitérní zahradní stavbu	skupina obvodová	
popis	Detail osazení zahradní besídky: Besídka je v zahradě zdůrazněna symetricky <i>Betula alba</i> s podrostem keřů (<i>Syringa</i>) pěstovaných v několika odrůdách. Vstup do besídky je symetricky osazen jednou stromkovou růží na každé straně s podrostem nízkých růží. Navrhl: J. Kumpán.	Po obvodu oplocení je vysazena řada <i>Populus nigra</i> 'Italica' v pravidelném sponu se spojeným mnohodruhovým podrostem keřů. Navrhl: J. Vaněk.	Ukázka řešení obvodového pláště zahrady z nepravidelně rozmístěných dřevin. V porostu jsou druhy stromů s habitem sloupovitým, převislým i široce rozložitým. Součástí skupiny je keřový podrost. Navrhl: J. Vaněk.
grafická ukázka provedení			
popis	Ukázka bohatě provedené pravidelné skupiny dřevin dotvářející zahradní odpočívadlo. Hlavní kulisu tvoří řada <i>Populus nigra</i> 'Italica' s keřovou předsadbou. Odpočívadlo symetricky rámuje dvojice <i>Acer platanoides</i> 'Schwedleri'. Navrhl: J. Kumpán.	Po obvodu zahrady, v pozadí dřevěné pergoly, je vysazena řada stromů, ve které se rytmicky střídají <i>Betula alba</i> a <i>Salix alba</i> . Podrost je tvořen bohatým keřovým pláštěm (živý plot). Navrhl: J. Vaněk.	Typický příklad užití jednodruhé skupiny stromů (<i>Betula alba</i>) v okrajové části zahrady. Navrhl: J. Kumpán.
grafická ukázka provedení			

Vzorník č. 18	A2) Skupina dřevin tvarovaná			
	Tvarované živé ploty (stěny, lemy, obruby)			
popis	Ochranný živý plot podél oplocení zahrady z <i>Chamaecyparis lawsoniana</i> 'Alumii':	Vyšší živý plot z <i>Thuja occidentalis</i> oddělující okrasný parter od užitkové zahrady:	Nízká obruba květinového záhonu z <i>Buxus sempervirens</i> :	Živý plot z <i>Buxus sempervirens</i> zdůrazňující záhon růží:
grafické ukázky provedení				
popis	Ochranný živý plot (vysoká stěna) z <i>Fagus sylvatica</i> :	Středně vysoký živý plot z <i>Taxus baccata</i> na pozadí trvalkového záhonu:	Nižší živý plot z <i>Ligustrum ovalifolium</i> vymežující formální parter:	Nižší živý plot z <i>Buxus sempervirens</i> tvořící součást zahradní lavice:
grafické ukázky provedení				

Vzorník č. 19	A3) Stromořadí a aleje			
	Netvarované		Tvarované	
popis	Alej doprovázející promenádní cestu k vyhlídce:	Stromořadí menších stromů (<i>Crataegus</i>) předsažených podél tvarovaného živého plotu:	Alej tvarovaná hlavovým řezem doprovázející promenádní cestu v zahradě:	Tvarované koruny stromů do kubusů uzavírající po stranách formální parter:
grafické ukázky provedení				
popis	Alej z <i>Betula alba</i> doprovázející cestu k vile:	Stromořadí <i>Populus nigra</i> 'Italica' vysazené po obvodu oplocení:	Geometricky tvarované stromořadí po obvodu oplocení zahrady s živým plotem:	Stromořadí menších stromů (<i>Crataegus</i>) uzavírající symetricky perspektivu formálního parteru:
grafické ukázky provedení				

Vzorník č. 20	A4) Speciální tvary dřevin			
	Okrasné dřeviny		Ovocné dřeviny	
popis	Pnoucí růže ('Dorothy Perkins') pěstovaná jako girlanda (feston) v aleji stromů:	Tvarované, případně netvarované solitéry, které většinou symetricky akcentovaly formální partery:	Detail pěstování ovocné dřeviny na fasádě domu:	Ovocné kolmé kordony s brankou oddělující hospodářský dvůr:
grafické ukázky provedení				
popis	Přízemí vily porostlé <i>Wisteria sinensis</i> :	Rytmická výsadba tvarovaných <i>Buxus sempervirens</i> po obvodu parteru:	Vodorovný kordon z <i>Malus</i> 'Pontoiské' doprovázející cestu v zahradě:	Verrierovy a Gaucherovy palmety podél domu:
grafické ukázky provedení				

Ukázky dobového založení květinových skupin jsou uvedeny v grafických vzornících (Vzorníky č. 21–25).²²

Rabatový záhon

Definice: *libovolně dlouhý záhon, který se táhne rovnoběžně s cestou a bývá osazován rozmanitými květinami.*²³

Doporučovaná šířka rabata byla 2 m, přičemž nemělo být užší než 1 m. U velkých zahrad nebylo výjimkou vidět i rabata široká 5 m. Nejčastěji se šířka pohybovala od 1 do 1,5 m. Každé rabato bylo zvláštním způsobem ohraničeno od okolní plochy. K tomu se používal nejčastěji travníkový pruh široký 40–50 cm nebo zimostrázové plůtky, případně obruby kamenné, betonové a ocelové.

Pro tento metodický účel byly květinové záhony rozděleny do čtyř hlavních skupin podle jejich životní formy a s tím souvisejícím působením v kompozici v průběhu roku.

B1) Každoročně obnovované záhony

Definice: *květinové záhony periodicky vysazované jedenkrát za sezónu, případně několikrát v průběhu sezóny, na téže místě květinami různých životních forem (letničky, dvouletky, trvalky, cibulnaté a hlíznaté) s převahou letniček.*

V zahradách přetrvávalo používání každoročně obnovovaných záhonů, které svého vrcholu dosáhlo na přelomu 19. a 20. století. Záhony byly typické postupným střídáním převážně sezónních rostlin. Záhony byly výhradně geometrické (kruhové, elipsovité, polokruhové, vejčité, hvězdovité a čtvercové) nebo rabatové. V používaném sortimentu dominovaly pravé a nepravé letničky, objevovaly se také rostliny, které řadíme dnes mezi dvouletky, trvalky, cibulnaté a hlíznaté rostliny. Záhony doplňovaly tropické a subtropické rostliny pěstované v nádobách (letněné na záhonech). Výjimečně se objevily také dřeviny (*Hedera helix*, *Vinca minor*, *V. major*).

Každoročně obnovované záhony se nejčastěji rozdělovaly do několika typů podle zvoleného výběru rostlin a kompozičního působení na:

a) Záhony z kvetoucích květin

Pro záhony osazené kvetoucími rostlinami se volily výsadby (obrazce) jednoduché ve větších plochách (větší plocha jedné barvy).

Doporučený sortiment: *Antirrhinum majus*, *Aster chinensis*, *Ageratum mexicanum*, *Begonia hybrida*, *Browallia elata*, *Calendula officinalis*, *Calliopsis drummondii*, *Campanula dichotoma*, *Cana indica*, *Celosia cristata*, *Centaurea americana*, *Convolvulus tricolor*, *Crinum × Powellii*, *Dahlia*, *Cuphea silenoides*, *Delphinium ajacis*, *Dianthus chinensis*, *Dracocephalum moldavica*, *Eschscholzia californica*, *Gaillardia amblyodon*, *Gentiana acaulis*, *Gladiolus childsii*, *Godetia grandiflora*, *Heliotropium peruvianum*, *Matthiola incana*, *Iberis coronarius*, *I. umbellatus*, *Impatiens balsamina*, *Lantana hybrida*, *Pelargonium*, *Petunia hybrida*, *Phlox drummondii*, *Salvia splendens*, *Scabiosa atropurpurea*, *Senecio elegans*, *Statice sinuata*, *Tagetes erecta*, *T. patula*, *Thalictrum tuberosum*, *Verbena hybrida*, *Veronica spicata*, *Viscaria oculata*, *Zinia elegans*, *Xeranthemum annuum* aj.²⁴

b) Záhony z květin s okrasným (ornamentálním) listem

Tímto termínem byly označovány záhony, u nichž převažovaly výsadby rostlin s nápadnými listy hodící se také do poloh mírně zastíněných.

Používaný sortiment: *Agave americana*, *Caladium nymphaeifolium*, *Perilla nankinensis*, *Dracaena indivisa*, *Gunnera scabra*, *Ricinus communis*, *Amaranthus amabilis*, *Hedera helix*, *Nicotiana*, *Coleus*, *Caladium*, *Cineraria maritima*, *Rheum palmatum*, *Ricinus communis* 'Zanzibarensis'. Dále se ve výsadbách objevovaly *Canna*, *Solanum dulcamara*, *S. robustum*, *Musa*, *Rebarbora*, *Funkia*, *Yucca* a různé palmy jako kompoziční akcenty (*Chamaerops humilis*, *Musa ense- te*, *Phormium tenax*, *Phoenix* aj.).²⁵

22 Snahou bylo analyzovat ty skladebné prvky, které jsou zásadní pro interpretaci specifických kompozičních přístupů v zahradách sledovaného období. Výběr není možné považovat za vyčerpávající.

23 V případě, že byly takovéto záhonky užší, vinoucí se jako stuhy podél dlouhých, rovných nebo křivolakých cest, označovaly se květinovým věncovím – girlandou nebo bordurou

24 KULIŠAN, Alois Josef. *Květinové skupiny: návod k zakládání, osazování a ošetřování květinových skupin, jak kobercových a kvetoucích, tak i listnatých, s četnými návrhy a snímky provedených prací, hodících se k jejich osazování*. V Praze: Zemědělské nakladatelství A. Neubert, [1915], 54 s.

25 Tamtéž.

c) Kobercové (mozaikové) záhony

Jako vzory pro výsadby kobercových záhonů často sloužily národní výšivky. Vzory byly také přebírány z architektonických detailů domu (čím honosnější budova, tím složitější záhony). V prvorepublikových zahradách se kobercové záhony uplatňovaly již v omezené míře, často pouze jako kompoziční akcenty před vstupním průčelím – zdůraznění počátku hlavní kompoziční osy, detail na příjezdních (okružních) parterech, na obytných terasách. Záhony bývaly nezřídka zakládány plasticky prostřednictvím velmi jemných terénních modelací. Zejména kruhové kobercové záhony se vyznačovaly znatelnou plasticitou a instalací centrálního kompozičního akcentu v podobě tropické nebo subtropické rostliny pěstované v nádobě (*Dracaena*, *Agave*, *Chamaerops*, *Phoenix*, aj.). Záhony byly osazovány převážně letničkami, přirozeně kompaktně rostoucími, nebo byly rostliny pravidelně, přibližně každých 10–14 dní, sestřihávány (tvarovány).

Doporučený sortiment: *Alternanthera* (*Amoena*, *Amabilis*, *Atropurpurea*, *Ferox*, *Grandis*, *Ensifolia*, *Sessilis*, *Paronychioides*, *Versicolor* aj.), *Ageratum* (*Dítě z Drážďan*, *princezna Viktoria Louisa*, *mexicanum* *Little Dorriot*, *Imperial Dwarf*), *Achyrantes verschaaffeltii*, *Antennaria tomentosa*, *Aubrieta graeca*, *Begonia semperflorens* (*Mignon*, *Rubín*, *Primadona*, *Bíla perla*, *Atropurpurea*), *Cineraria maritima candidissima*, *Coleus hybridus*, *Echeveria* (*Desmetiana*, *Macrophylla*, *Gigantea* aj.), *Gnaphalium* (*lanatum*, *minimum*), *Herniaria glabra*, *Iresine* (*Lindenii*, *Wallisii* aj.), *Lobelia erinus* (*Císař Vilém*, *Royal Purple*, *Primma Donna* aj.), *Mentha gibraltarica*, *Mesembryanthemum cordifolium* (*Variegatum*), *Pyrethrum partheniifolium* (*laciniatum*, *muscoideum*), *Santolina chamaecyparissus*, *Sagina subulata*, *Sedum* (*Lydiu glaucum*, *L. stellatum*, *L. aureum*, *Semperioum arachnoideum*, *violaceum*, *Triste*) aj.²⁶

Všechny typy každoročně obměňovaných záhonů bývaly v jedné sezóně kombinovány s tzv. **jarním osazením** (jarní květinové skupiny) z důvodu prodloužení maximální délky působení záhonu v kompozici.

Doporučený sortiment pro jarní květinové skupiny: *Arabis alpina*, *Bellis perennis*,

Calceolaria hybrida, *Cineraria hybrida*, *Crocus*, *Galanthus nivalis*, *Chionodoxa sardensis*, *Cheiranthus cheiri*, *Hyacinthus orientalis*, *Leucoium aestivum*, *Muscari botryoides*, *Phlox divaricata canadensis*, *Primula auricula*, *Scilla sibirica*, *Silene pendula*, *Tulipa*, *Viola tricolor* aj.²⁷

B2) Každoročně neobnovované záhony

a) Trvalkové (perenové) záhony

Definice: *květinový záhon vysazený převážně z bylin, které jsou schopny na téže stanovišti přežít několik, případně celou řadu let.*

Mezi světovými válkami dosáhlo svého vrcholu pěstování a používání vytrvalých rostlin – peren, které se uplatnily ve všech typech stanovišť (xerofyta, mezofyta, hygryta a hydrofyta) a květinových skupinách (alpina, vodní partie, květinové zídky, rabatové záhony). Trvalky bývaly také mnohdy seskupovány do ucelených formálně řešených parterů – perenet (trvalkové zahrádky). V zahradách se mohly objevit také solitérní výsadby trvalek nebo rozvolněné skupiny, zejména dlouhověkých trvalek pěstovaných v trávniku. V krajinářsky řešených zahradách se uplatňovala podrostová společenstva květin nebo nepravidelné bylinné lemy kolem skupin dřevin.

Používaný sortiment solitérních trvalek vysazovaných do trávniku: *Paeonia*, *Aconitum*, *Anemone japonica*, *Artemisia lactiflora*, *Bocconia japonica*, *Delphinium*, *Eremurus robustus*, *Gunnera*, *Helenium*, *Heracleum giganteum*, *Yucca filamentosa*, *Polygonum polystachyum* aj.²⁸

Používaný sortiment trvalek do podrostu: *Aconitum*, *Actaea*, *Adoxa*, *Lysimachia*, *Melittis*, *Digitalis grandiflora*, *Prenanthes*, *Pulmonaria*, *Aegopodium*, *Ajuga*, *Anemone nemorosa*, aj. včetně cibulnatých a hlíznatých rostlin: *Allium odoratum*, *A. ursinum*, *Colchicum autumnale*, *Bulbocodium*, *Crocus*, *Erythronium*, *Corydalis*, *Galanthus*, *Gagea*, *Leucojum*, *Eranthis*, *Muscari*, *Ornithogalum*, *Scilla* aj.²⁹

26 KULIŠAN, Alois Josef. *Květinové skupiny: návod k zakládání, osazování a ošetřování květinových skupin, jak kobercových a květinových, tak i listnatých, s četnými návrhy a snímky provedených prací, hodících se k jejich osazování*. V Praze: Zemědělské knihkupectví A. Neubert, [1915], 54 s.

27 Tamtéž.

28 VANĚK, Josef. *Nejkrásnější ozdobou zahrady jsou pereny: květiny zahradní vytrvalé, jich pěstění a upotřebení*. Chrudim: Zahradnická bursa, 1925, s. 362; FULÍN, Martin. *Květiny zahradní v zimě oenku vytrvalé: (pereny či ostálky): návod ku pěstění a použití jich v zahrádkách, zahradách i sadech: rukověť pro každého milovníka zahradnictví a přátele květin*. V Praze: Zemědělské knihkupectví A. Neubert, 1925, 292 s.

29 FULÍN, M. (1925), o. c. v pozn. č. 28.

Nejčastěji byly trvalky používány v **rabatových záhonech** podél cest, živých plotů, oplocení a budov. Trvalkové rabato bylo v prostoru vymezeno obrubou. Tvořili ji pouze trávnickový pruh, sázely se po okraji záhonu tzv. obrubové trvalky.³⁰ Od těchto trvalek se očekávalo, *aby rostly pravidelně, byly husté, nízké a zůstaly ve vyměřených jim mezích*.³¹ Tyto rostliny zabraňovaly sesypávání substrátu do cest a současně je zdobily. Byly sázeny do jedné nebo více řad. Výsadba obrubových trvalek byla provedena jako jednotná pravidelně v řadách nebo ve shlucích či jednotlivě střídavě. Ve formálních zahradách měla být obruba vysazena z jednoho druhu. V případech, kde nebylo nutné dbát přesných kontur, se používala smíšená kombinace obrubových trvalek s postupným nakvétáním jednotlivých druhů a odrůd. V případě, že byla obruba tvořena zimostrázovým tvarovaným nízkým plůtkem, tak se obrubové trvalky nepoužívaly a začínalo se s výsadbou první řady trvalek.

Používaný sortiment trvalek pro obruby: *Teucrium chamaedrys*, *Stachys lan-tana*, *Satureja montana*, *Heuchera sanguinea*, *Cerastium tomentosum*, *Thymus serpyllum*, *Sedum spurium*, *S. sexangulare*, *Festuca crinum-ursi*, *Aster alpinus*, *Iris pumila*, *Viscaria splendens*, *Armeria montana*, *Arabis alpinus*, *Phlox setacea*, *Phlox amoena*, *Antennaria tomentosa*, *Arenaria caespitosa*, *Aubrieta deltoidea*, *Herniaria hirsuta*, *Alyssum saxatile*, *Campanula carpathica compacta*, *Dianthus caesius*, *Dianthus pulmonarius*, *Erica carnea*, *Epimedium macranthum*, *Iberis semperuirens*, *Phlox setacea*, *Veronica orientalis*, *Viola cucullata*, aj.³² Pro osazení rabata se používaly nejčastěji trvalky seskupené dle výšky, ve třech a více řadách. První řada vedle obruby se vysazovala druhy vysokými 20–30 cm, druhá vysokými 40–70 cm a třetí řada trvalkami dorůstajícími 70 a více cm. V případě větších šířek mohlo být voleno více řad v dalších výškách.³³

Na krátkých a úzkých rabatech se vysazovaly trvalky po jednom kusu od každého druhu. U širších a delších rabat byl každý druh trvalky seskupen po 3–5 jedincích. Základním předpokladem byla volba druhů a odrůd způsobem, který

vylučoval existenci prázdných míst na záhonu po odkvětu trvalky. Problém určitého nedostatku kvetoucích trvalek v jarním období byl vyřešen kombinacemi s hlíznatými a cibulnatými rostlinami (*Galanthus*, *Leucojum*, *Scilla*, *Tulipa*, *Narcissus*, *Hyacinthus* apod.).

Rabata byla zakládána na plně osluněných místech, v polostínu i ve stinných partiích zahrad.

Z hlediska své polohy bývala perenová rabata osazována jako oboustranná, která byla volně situovaná v prostoru a omezená cestami, nebo jako jednostranná založená podél plotů a staveb.

Druhy trvalek pro rabata byly nejčastěji voleny s ohledem na dobu kvetení tak, aby květy trvalek působily v průběhu celé vegetační sezóny (jaro až podzim) – tzv. normální osazení. U rozsáhlejších zahrad bylo možné se setkat s trvalkovými rabaty osázenými podle barev (jedno rabato z modře kvetoucích trvalek, jiné ze žlutých, červených, modrých atd.) nebo dle roční doby – jarní rabato osazené trvalkami kvetoucími na jaře, letní nebo podzimní rabata.

Z hlediska vnitřní kompozice je možné rozlišit rabata paletovitě členěná, charakteristická střídavým více či méně pravidelným vysazením trvalek v jednotlivých ploškách – paletách, a rabata vysazená v řadách střídavě (v řadě bylo střídáno několik druhů trvalek) nebo homogenně (v jedné řadě byl použit pouze jeden druh trvalky, případně se řady střídaly – pozadí bylo vytvořeno jedním druhem trvalky, v ostatních řadách se trvalky střídaly). Ve většině případů byla rabata stupňovitá s postupným narůstáním výšek do středu (oboustranná rabata) nebo do pozadí (jednostranná rabata).

Sortimenty trvalek pěstovaných v prvorepublikových zahradách, včetně způsobů jejich použití, uvádějí doboví autoři, např. Josef Vaněk, Jan Josef Těšitel, Martin Fulín, Josef Kumpán, Alois J. Kulišan aj. Ze zahraničních např. Karl Foerster, Arnošt Emanuel Silva-Tarouca a Camillo Schneider, samozřejmě také Gertrude Jekyll aj.

30 Jsou to ponejvíce rostliny hustého, drobného a nízkého vzrůstu, které ponejvíce stěsnané podušky listové tvoří, jen menší počet z nich má také větší listy, vždy však v těsnější chomáče shloučené (FULÍN, M. 1925, o. c. v pozn. č. 28).

31 VANĚK, J. (1925), o. c. v pozn. č. 28

32 VANĚK, J. (1925), o. c. v pozn. č. 28; FULÍN, M. (1925), o. c. v pozn. č. 28

33 VANĚK, J. (1925), o. c. v pozn. č. 28

b) Růžové záhony

Definice: *květinové záhony osazené výhradně rodem Rosa*.³⁴

Jejich nebývalá obliba přetrvávala také mezi světovými válkami. Z hlediska pěstované růstové formy byly při řešení kompozičního detailu zásadní proucí růže, růže pěstované na kmínku a záhonové (keřové) růže, zejména mnohokvěté polyantky. Používání růží polyantek zdůrazňovali snad všichni zahradní architekti bez rozdílu. Polyantky je proto možné označit za nejpoužívanější skupinu růží v zahradách. Skupina se vyznačuje nižším a více větveným růstem v porovnání s velkokvětými růžemi. Květy jsou seskupeny v bohatých květenstvích, která jsou drobnější, jednoduchá, poloplná až plná, zřídka vonící.³⁵ Mezi často používané polyantky patřily bílé odrůdy 'Katharine Zeimet', 'Schneewittchen', 'Yvonne Rabiner', žluté (červenožluté) 'Gloria Mundi', 'Orangeking', 'Orange Perfection', růžové 'Aennchen Müller', 'Echo', 'Ellen Poulsen', 'Gruss an Aachen', 'Mrs C. V. Curbush', 'Nathaly Nypels', 'Orleansrose' a červené 'Ebloussant', 'Erna Teschendorff', 'Gloria Mundi', 'Ideal', 'Jessie', 'Josef Guy', 'Rödhätte' aj.

Kromě proucíků růží pěstovaných na konstrukcích a zahradních stavbách byly růže nejčastěji používány na záhonech, a to na záhonech rabatového typu. Nejčastěji šlo o jednoduché, jednobarevné záhony. V případě kombinace nízkých keřových růží s růžemi pěstovanými na kmínku mohly být stromkové růže střídány i v několika odrůdách (barvách). V některých případech byly růže cíleně seskupovány do samostatných zahradních oddělení rozáří.

c) Smíšené záhony

Definice: *květinové záhony založené vzájemným kombinováním různých životních forem květin*.

Kombinováno mohlo být i několik různých životních forem na jednom záhoně (např. trvalkový záhon doplněný sezónními rostlinami s řadou stromkových růží) nebo šlo častěji o kombinace dvou skupin (růže s podrostem letniček nebo růže pěstované na kmínku vysazené v trvalkovém záhonu). Mezi smíšené záhony jsou

řazeny také květinové skupiny kombinované s bodovými dřevinami. Mezi časté příklady tohoto seskupování patří kombinace výrazně kvetoucích keřů pěstovaných na kmínku (*Crataegus laevigata* 'Paul's Scarlet', *Prunus triloba*, *Prunus cerasifera* 'Nigra', okrasné odrůdy rodu *Malus* a *Pyrus*) vysazených rytmicky v trvalkovém, letničkovém nebo růžovém záhoně. Tyto záhony bývaly také často rytmizovány výsadbami tvarovaných stálezelených listnatých (*Buxus sempervirens*, *Ilex aquifolium*, *Prunus laurocerasus*, *Ligustrum ovalifolium*) nebo jehličnatých (*Taxus baccata*) dřevin, případně byly použity odrůdy konifer rostoucích přirozeně sloupovitě nebo kulovitě. Akcenty tvarovaných dřevin byly používány také v ornamentálních záhonech. Používaly se také akcenty letněných tropických, subtropických a mediteránních rostlin pěstovaných v nádobách.

C) Rostliny pěstované v nádobách

Definice: *výsadby rostlin v nádobách. Kořenový prostor těchto rostlin je oddělen od rostlé půdy dnem nádoby*.³⁶

Teorie vegetačních prvků předpokládá členění na rostliny venkovní (krátkodobé – letničky, dlouhodobé – trvalky, dřeviny) a přenosné (např. tropické, subtropické a mediteránní rostliny).

D) Trávníková společenstva

Definice: *jsou uměle založená společenstva s převahou vytrvalých tráv*.

Z dostupných prvorepublikových historických pramenů (knihy, články) vyplývají, obdobně jako v současnosti, vysoké nároky kladené na kvalitu pěstovaných trávníků. Jejich nezastupitelná funkční (pohledové parterové trávníky, parkové, luční, hřišťové) a kompoziční úloha (scelující prvek vnášející do kompozice jednotu a řád) ve vilových zahradách si vynutily jejich rozdělení do několika podskupin dle intenzitních tříd údržby:

³⁴ S ohledem na jejich zásadní význam při řešení kompozičního detailu byly záhony růží zařazeny mezi ostatní květinové skupiny, přestože jsou z botanického hlediska dřevinami.

³⁵ Jejich první odrůdy 'Paquerette' a 'Mignonette' vznikly v roce 1875 křížením *Rosa multiflora* x *Rosa chinensis* 'Minima' (PEJCHAL, M. Růže v zahradní a krajinářské tvorbě. Studijní materiály pro předmět Použití rostlin. MZLU v Brně, Ústav biotechniky zeleně v Lednici, 2004).

³⁶ ŠIMEK, Pavel. Koncept osnovy přednášek studijního předmětu Zakládání a údržba zeleně II. Studijní materiály. MZLU ZF, Lednice, 2007.

D1) Parterový (pohledový) trávník

Uplatnil se v nejreprezentativnějších částech zahrady, na obytných terasách a parterech. Nezřídka sloužil pouze jako pohledový prvek s vyloučením přímého kontaktu s ním. Byl charakteristický četným zastoupením jemnolistých trav a vyžadoval maximální péči.

D2) Parkový trávník

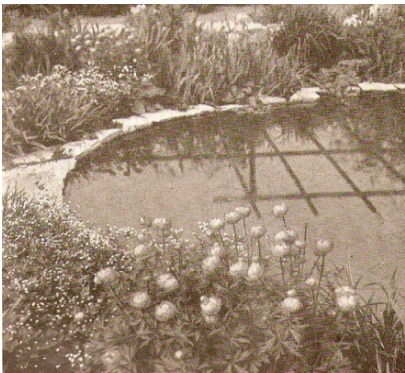
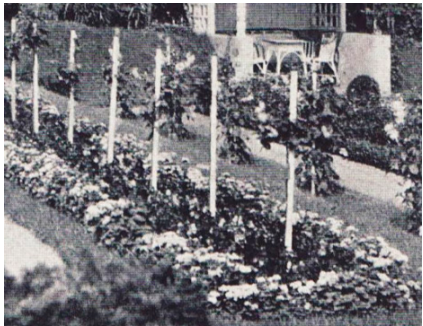
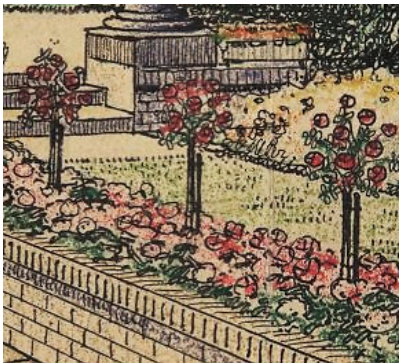
V prvorepublikových zahradách se uplatnil nejvíce. Kromě převahy trav mohl obsahovat nižší poměr dvouděložných vytrvalých rostlin. Uplatnil se jako převládající typ trávniku ve všech kompozičních odděleních prvorepublikové zahrady.

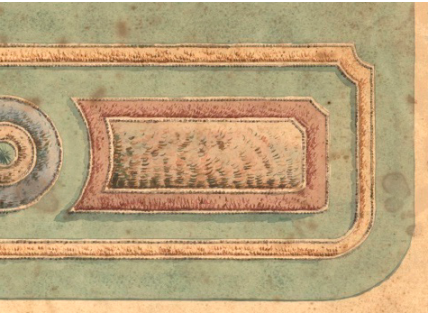
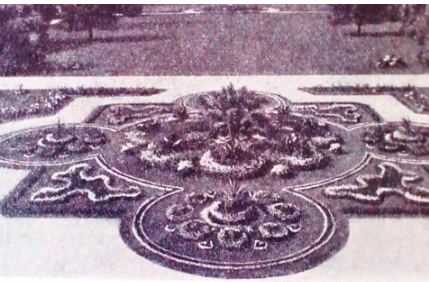
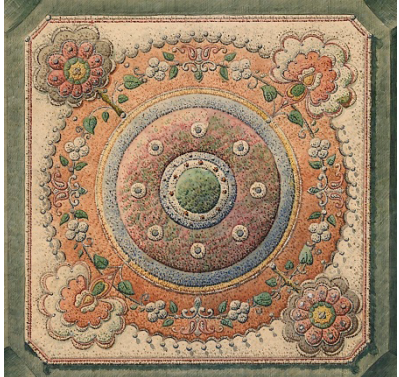
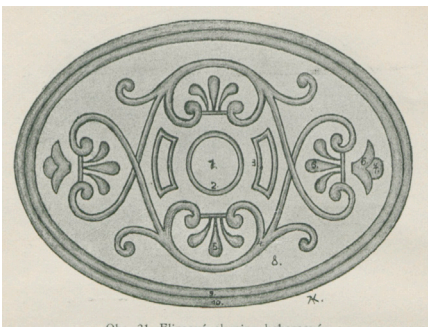
D3) Hřišťový trávník

Byl označován často jako sportovní trávník (trávník určený pro společenské hry). Je možné se setkat také s pojmem trávnickové hřiště. Byl zakládán v rekreačních částech zahrady, v polohách předurčených k nárazovým společenským hrám.

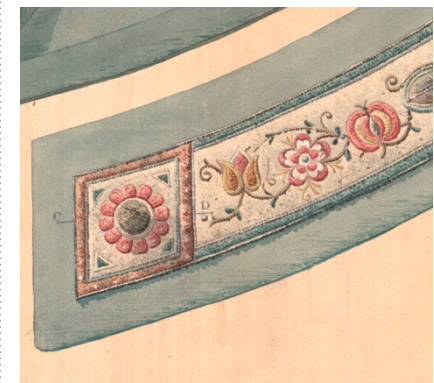
D4) Luční trávník

Uplatnil se zejména u plošně rozsáhlejších vilových zahrad. Byl typický bohatým zastoupením dvouděložných vytrvalých bylin. Byl sečen pouze několikrát v roce (2–4×).

Vzorník č. 21	B) Květinové skupiny			
	Rozdělení květinových záhonů podle životní formy (působení v kompozici v průběhu roku):			
popis	Každoročně obnovované	trvalkové (perenové)	růžové (<i>Rosa</i> sp.)	kombinované (bylina a dřevina)
	Ornamentální výsadba kruhového záhonu (střed <i>Dracaena indivisa</i> , <i>Pelargonium zonale</i> , <i>Begonia semperflorens</i> , <i>Echeveria</i>)	Pereny rozmístěné na nepravidelném záhoně kolem okrasného bazénu (v popředí <i>Trollius</i>):	Monokulturní výsadba záhonu nízkých drobnokvětých růží (polyantky):	Střed záhonu tvoří kmínkové růže, obruba z <i>Ageratum mexicanum</i> , mezi růžemi <i>Begonia semperflorens</i> :
ukázka grafického provedení				
popis	Monokulturní výsadba letniček na ucelených záhonech (<i>Salvia splendens</i> , <i>Calistephus chinensis</i> ...), v průběhu roku byly záhony osazovány dvouletkami a cibulovinami:	Záhony trvalek na pravidelných záhonech kolem cesty (v popředí <i>Eryngium</i> , na druhém záhoně <i>Delphinium</i>):	Záhon růží pěstovaných na kmínku s podrostem nízkých růží:	Perenový záhon (rabato) rytmičuje řada <i>Crataegus laevis</i> 'Paul's Scarlet'. Obruba záhonu: <i>Viola cornuta</i> 'G. Wermig', <i>Saponaria ocymoides</i> , <i>Arabis alpina</i> :
ukázka grafického provedení				

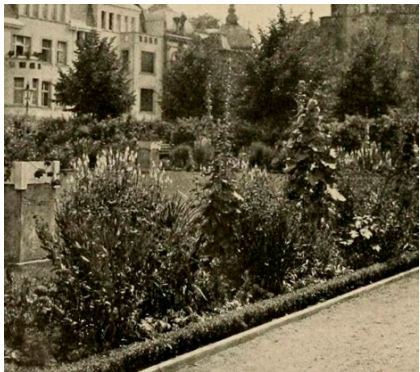
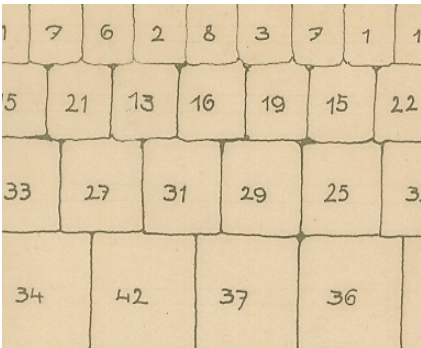
Vzorník č. 22	B) Květinové záhony			
typ	B1) Každoročně obnovované záhony			
	Záhony z kvetoucích květin	Záhony z květin s okrasným listem	Kobercové (mozaikové) záhony	
popis	Rabatový symetricky řešený záhon s ucelenými plochami několika letniček. Navrhl: F. Thomayer:	Kobercový záhon na půdorysu čtverce osazený rostlinami ozdobnými listem:	Bohatě provedený kobercový záhon na plasticky vyvýšeném terénu. Navrhl: F. Thomayer:	
grafická ukázka provedení				
popis	Rabatový záhon osazený letničkami v řadách:	Elipsová skupina kobercová. Střed: <i>Yucca</i> , ornament: <i>Iresine lindenii</i> , <i>Alternanthera aurea nana compacta</i> , <i>A. ensifolia, amoena</i> . Výplň: <i>Antennaria tomentosa</i> :	Kruhový kobercový záhon s plastickou modelací, s centrální <i>Musa</i> :	
grafická ukázka provedení				
				

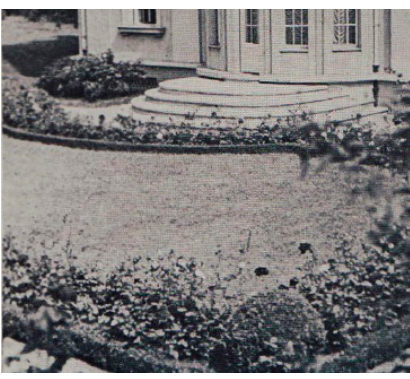
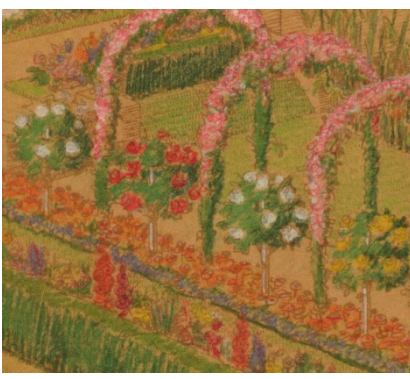
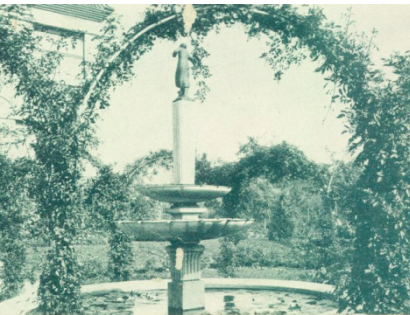
Mozaikový záhon ze vzorů československého vyšívaní. Navrhl: F. Thomayer:

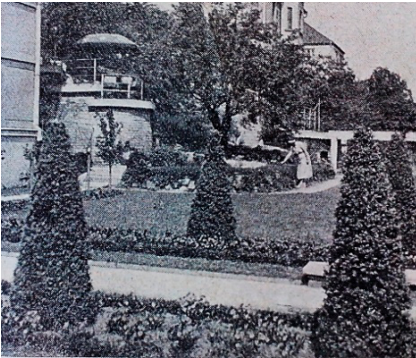
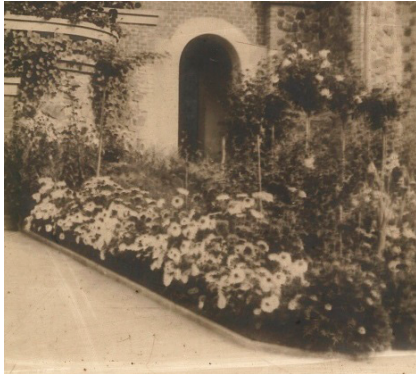
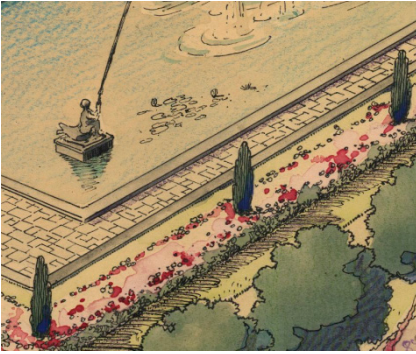
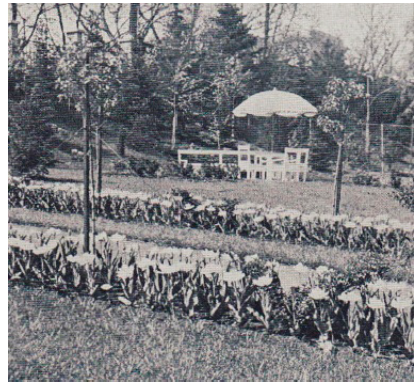

Letní osazení kruhového záhonu na parteru. Ve středu *Agave*, mezi listy *Canna indica* prorůstají *Pelargonium peltatum* a *Tropaeolum majus*. Lem z *Lobelia erinus*:

Vzorník č. 23	B) Květinové záhony			
	a) Trvalkové (perenové) záhony rabatového typu			
popis	Osazovací plán paletovitě řešeného rabata:	Jednostranný rabatový záhon založený podél tvarovaného živého plotu:	Jednostranný záhon s výraznou tvarovanou ohrubou. V pozadí <i>Hosta</i> :	Oboustranné rabato po obvodu travnatého parteru lemované ohrubou z <i>Buxus sempervirens</i> :
grafická ukázka provedení				
popis	Osazovací plán rabata osazeného v řadách:	Oboustranný záhon rabatového typu s kamennou, šlapákovou ohrubou:	Ukázka seskupování rostlin na rabatu paletovitě v ucelených ploškách:	Jednostranné rabato s homogenní výsadbou <i>Dianthus plumarius</i> a <i>Iris germanica</i> v řadách:
grafická ukázka provedení				

Vzorník č. 24	B) Květinové záhony			
	b) Růžové (<i>Rosa</i> sp.) záhony			
popis	Jednodruhový záhon polyantek ve středu rozárie se zimostřezovou obrubou:	Úzký rabatový záhon stromkových růží s podrostem nízkých záhonových růží s trávnickovou obrubou:	Rabatový záhon nízkých jednobarevných růží po obvodu parteru se zimostřezovou obrubou:	Rabatový záhon stromkových růží v různých odrůdách s jednodruhovým podrostem růží. V záhonu střídavě vysazeny pnoucí růže na obloucích:
grafická ukázka provedení				
popis	Široký, jednodruhový rabatový záhon s trávnickovým lemem:	Přerušovaný, rabatový záhon keřových růží po obvodu parteru se zimostřezovou obrubou:	Cesta lemovaná jednobarevnými rabaty polyantek <i>Rosa</i> 'Orleans rose' s chomáčkovitým květem:	Různé pěstitelské skupiny růží seskupené v rozáriu s kašnou:
grafická ukázka provedení				

Vzorník č. 25	B) Květinové záhony			
	c) Smíšené záhony			
popis	Kmínková Rosa vysazená střídavě v různých odrůdách v trvalkovém záhonu se zimostrázovou (<i>Buxus</i>) obrubou:	Rosa vysazená ve dvou řadách v letničkovém záhonu se zimostrázovou obrubou a travníkovým lemem:	Tvarované <i>Taxus baccata</i> vysazené symetricky v rabatech doprovázející příchod k domu:	Květinový záhon (plnosadba). Ve středu kmínkové kvetoucí dřeviny s trvalkami, lem osazen letničkami:
grafická ukázka provedení				
popis	Oboustranný záhon s keřovými Rosa s obrubou vysazenou z peren:	Úzké květinové rabato s výsadbou stromků s kulovitou korunou:	Sloupovité <i>Juniperus communis</i> vysazené jako akcenty v trvalkovém rabatě:	Každoročně obměňovaný rabatový záhon v jarním aspektu s výsadbou řady <i>Prunus triloba</i> :
grafická ukázka provedení				

4.2 Interpretace historického vývoje prvorepublikové vilové zahrady

Posouzení resp. objektivní výklad vývoje objektu krajinářské architektury je základní metodou práce architekta při jeho obnově. V tomto relativně složitém procesu je jeho objektivita téměř vždy přímo závislá na kvalitě a kompletnosti věrohodných historických zdrojů, které dokládají jeho původní podobu. Historické zdroje využitelné pro interpretaci historického vývoje prvorepublikové vilové zahrady mají svá specifika. Mezi tato patří především dostupnost a formy archivních zdrojů a zvláště pak dochované konkrétní interpretační zdroje.

4.2.1 Archivní průzkum

Základním předpokladem pro vytvoření projektu obnovy konkrétní vilové zahrady je dostatek věrohodných historických zdrojů (pramenů), které dokládají její původní podobu. Historické zdroje mají různou povahu a specifickou míru dostupnosti s ohledem na relevantní informaci, kterou podávají o studovaném objektu. Za nejcennější zdroje informací jsou považovány zahradní plánová dokumentace, historická ikonografie, letecké měřické snímky, případně svědectví pamětníků či kamerové záznamy, které prokazatelně dokládají skutečný stav zahrady po její realizaci a v době jejího užívání. Archivní průzkum rozdělujeme na dílčí, zaměřený na studium jednotlivého prvku zahradní kompozice (zahradní bazén, cestní síť, dřeviny, květinové záhony), nebo na komplexní, postihující zahradu jako celek se všemi vegetačními i technickými prvky a doplňky.

4.2.1.1 Dostupnost archivních zdrojů

Konkrétní archiválie jsou uloženy ve fondech a sbírkách – tyto představují konkrétní archivní zdroje, které lze třídit podle různých hledisek. V českém archivnictví neexistuje příručka speciálně zaměřená na vyhledávání pramenů týkajících se historických zahrad. V pořádání archivních fondů se dodržuje, až na malé výjimky, provenienční princip. To znamená, že fondy a jejich písemnosti jsou v archivech ukládány podle místa jejich vzniku. Na základě tohoto systému vznikla i síť státních archivů a systém jejich pořádání. Státní správa v českých zemích byla

historicky trojinstanční, z tohoto důvodu vznikla i třístupňová síť státních archivů. České archivnictví se podle kompetence dělí na Národní archiv, který uchovává archiválie vzniklé z činnosti centrálních úřadů a institucí celostátního významu, státní oblastní archivy a dva zemské archivy, které archivují dokumenty vzniklé z činnosti krajských úřadů a institucí krajského významu. Archiválie vzniklé z činnosti okresních úřadů a dalších institucí okresního významu mají v kompetenci okresní archivy. Vedle této sítě stojí řada speciálních archivů zvláštního významu,³⁷ např. Archiv Pražského hradu, Archiv Akademie věd, Archiv města Brna, archivy muzeí – Národního muzea, Národního zemědělského muzea, Národního technického muzea, Uměleckoprůmyslového musea v Praze atd. a celá síť regionálních městských muzeí, která mohou mít ve svých sbírkách důležité zdroje ke konkrétním, zejména významnějším vilám a zahradám ve svém regionu. Pro zahradní tvorbu je rovněž velmi důležitý Ústřední archiv zeměměřictví a katastru.

Za nejcennější sbírky dokumentů z českých archivů vhodných pro získávání informací o prvorepublikových zahradách a o jejich autorech je možné považovat osobní pozůstalosti, rodinné archivy, sbírky map a plánů, sbírky leteckých snímků, sbírky fotografií a dobové publikace.

a) Sbírk map a plánů jsou vedeny v archivech státní správy. Obsahují mapy, plány a technickou dokumentaci. Většina sbírek je zaměřena převážně regionálně. Vedle sbírek map a plánů jsou v českých archivech všech úrovní další plány uložené ve fondech úřadů, a to jako přílohy k úředním spisům. Okrajově je možné využít také archivy konkrétních velkostatků uchovávané ve státních oblastních archivech a zemských archivech, kde jsou uloženy také firemní archivy konkrétních podniků, případně archivy významnějších rodin.

Nebývá také zcela výjimkou, že historické materiály k zahradě jsou stále drženy potomky původních majitelů. Tento materiál představuje cenný zdroj informací. Kromě vizualizace zahrady a osazovacích plánů může být často součástí také korespondence mezi architektem a investorem, ze které se dá vyčístit nejen cena výsadbového materiálu, ale také např. honoráře zahradníků a architekta nebo původ rostlin.

37 WAAGE, Vladimír. Historické prameny k zahradní architektuře a perspektivy jejich zpřístupnění. In: PAVLAČKA, Roman, ed. *Trendy a tradice 2009: odborná konference... při příležitosti oslavy 90. výročí založení Mendelovy zemědělské a lesnické univerzity v Brně: sborník abstrakt: [Lednice 10.–11. září 2009]*. Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita, 2009, 16 s. ISBN 978-80-7375-322-1.

b) Sbírký fotografií jsou uloženy v archivech, muzeích, pracovištích Národního památkového ústavu, ale i v knihovnách. V české archivní evidenci je evidováno celkem 157 fotografických sbírek a pozůstalostí fotografů. V českých archivech se obvykle jedná o regionální sbírky, ve kterých se objevují také fotografie historických zahrad. Podle místa lokace zahrady je vhodné se zaměřit na pozůstalosti místních fotografických ateliérů.

Pozornost je nutné věnovat zejména fotografiím z rodinných alb, která často zachycují rodinu na zahradě. Práce s touto formou dat je mnohdy realizovatelná pouze za předpokladu, že objekt zájmu stále vlastní potomci původních majitelů. V případech, kdy došlo ke změně majetkových poměrů, představuje pátrání po původních majitelích, kteří s sebou ve většině případů odnesli také dobové fotografie, detektivní práci.

c) Sbírký leteckých historických snímků spravuje Vojenský geografický a hydrometeorologický ústav ve východočeské Dobrušce (cca 800 000 originálů leteckých snímků a souvisejících archiválií). Všechny letecké snímky podléhaly až do změny politického režimu v roce 1989 různému stupni utajení a přístup k nim měl pouze úzký okruh státních institucí. V současnosti je většina snímků veřejně přístupná. Pro zájemce vyhotovuje ústav většinou z archivovaných negativů požadované odvozeniny (<http://kontaminace.cenia.cz/>). Po rozdělení republiky byl centrální vojenský archiv teritoriálně rozdělen na část českou a slovenskou. Snímky z území Slovenské republiky jsou v současné době uloženy v Topografickém ústavu Armády Slovenské republiky v Banské Bystrici (<http://www.topu.mil.sk/>).

d) Sbírký dobové literatury, periodika a reklamní materiál lze vyhledávat v bohatém systému knihoven České republiky. Nepostradatelným zdrojem informací, ze kterého je možné studovat používaný sortiment okrasných rostlin, jsou dobové firemní katalogy a ceníky zahradnických podniků. Početnou sbírku 778 digitalizací ceníků a katalogů od 409 různých školkařských podniků eviduje Ústav biotechniky zeleně Zahradnické fakulty Mendelovy univerzity v Brně.

4.2.1.2 Rozdělení historických zdrojů (pramenů)

Prameny je možné rozdělit podle více hledisek – tato skutečnost je důležitá pro vlastní orientaci v problematice, pro zohlednění vypovídací hodnoty konkrétní-

ho pramene a v neposlední řadě pro posouzení praktické dostupnosti pramene (např. s ohledem na disponibilní čas pro řešení téma):

a) podle místa uložení

- archiválie uchovávané státními institucemi (archivy, muzea, knihovny, archivy státní správy a národních organizací)
- archiválie v držení soukromých vlastníků (fyzické osoby – potomci investorů a právnické osoby – firemní a podnikové archivy)

b) podle povahy archivního pramene

- plánová dokumentace
- písemné prameny (korespondence, správní rozhodnutí aj.)
- ikonografická vyobrazení (kresby, fotografie, letecké snímky)

c) podle formy archivního pramene

- archiválie původní, dostupné fyzicky
- digitalizace a odvozeniny

4.2.1.3 Historické prameny pro interpretaci

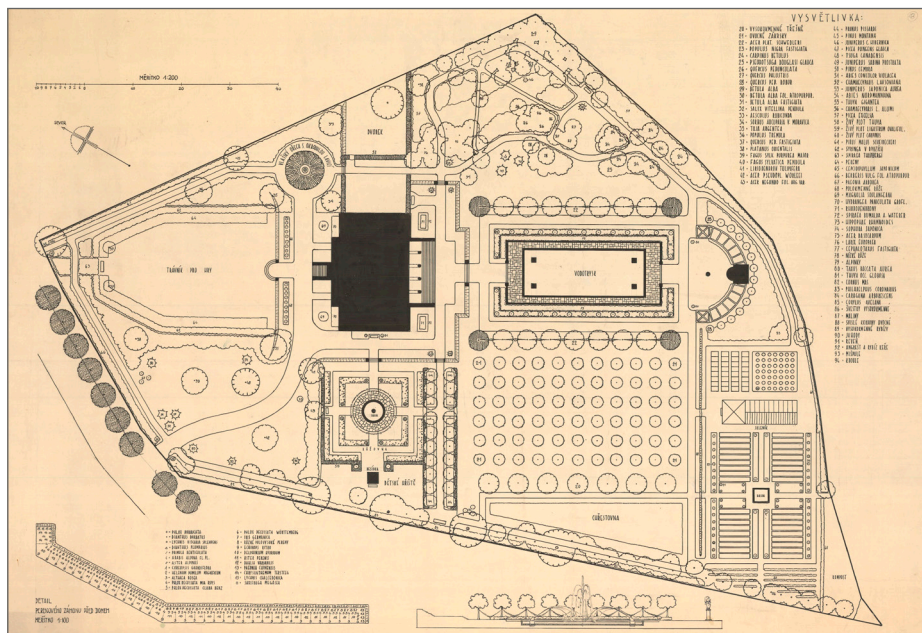
Objekty krajinářské architektury (zahrady, parky...) vykazují celou řadu specifik, která vychází především z jejich proměnlivosti v čase, nutnosti kontinuální péče a v neposlední řadě také z naplnění kompozičního záměru později než v okamžiku jejich vzniku. Nejen tato uvedená specifika se promítají i do výběru nejdůležitějších historických pramenů, které využíváme pro interpretaci jejich vývoje.

a) Zahradní plánová dokumentace

Pokud existuje, jde o zásadní interpretační materiál, u kterého však musí být prověřena jeho skutečná realizace. Ověření se provádí na základě dalších interpretačních zdrojů, prostřednictvím terénního průzkumu nebo speciálními metodami poznání objektu (zahradní archeologie). Plánová dokumentace má různé formy – cílové perspektivy a vizualizace, půdorysné návrhy, osazovací plány, řezy, detaily zpracování aj.

Interpretace spočívá v popsání významných objektů, vegetačních prvků, včetně případných změn. Zhodnocení by mělo obsahovat komentář, zda byl nebo mohl být plán nebo jeho část realizována.

Ukázky zahradní plánové dokumentace uložené v českých institucích:

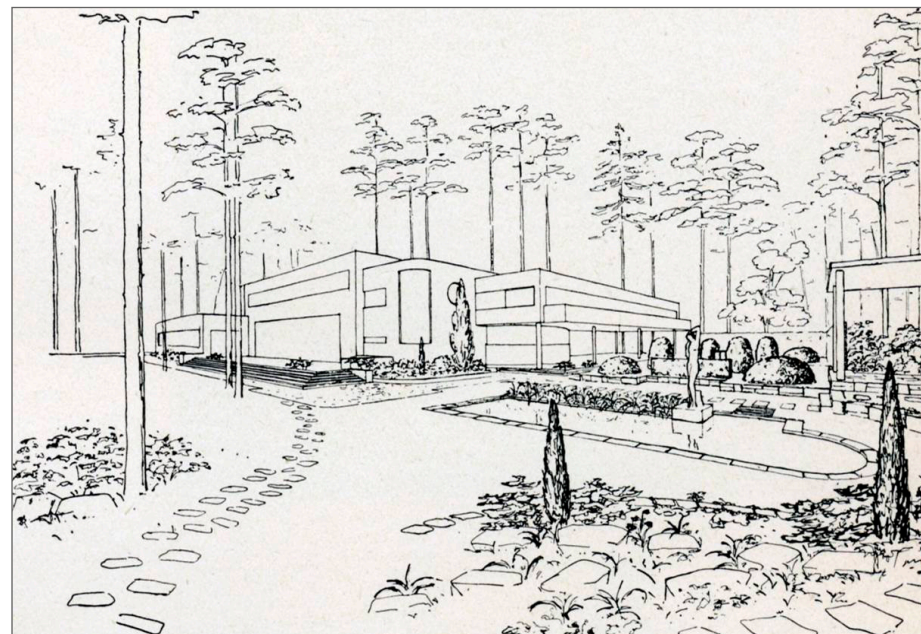

Obr. 2: Půdorysný plán zahrady Jiřího Čerycha v České Skalici (1927). Projekt Josef Kumpán. Archiv NZM Praha, OF Josef Kumpán, inv. č. 1867/V/Z/252.

b) Písemný materiál

Může mít různorodou formu (průběžná korespondence, faktury, objednávky, seznamy rostlin). Poskytuje informace, které však ve většině případů nejsou součástí zahradní plánové dokumentace – povaha prováděných prací, soupisy, původ a ceny materiálu, honoráře pracovníků aj. Mohou mít povahu průběžné korespondence mezi investorem a projektantem, může jít o listiny mající charakter správních rozhodnutí (stavební povolení a jiné písemnosti) nebo doklady týkající se ekonomické stránky stavby – faktury, objednávky a s tím související další komunikace, např. s realizačními firmami.

V případě přebírání vědeckých názvů rostlin je nutné provést porovnání se současným vědeckým názvoslovím taxonů. Základní rozlišení předpokládá dělení na prameny úředního (institucionálního) původu a na prameny osobní povahy, případně také na prameny literární.

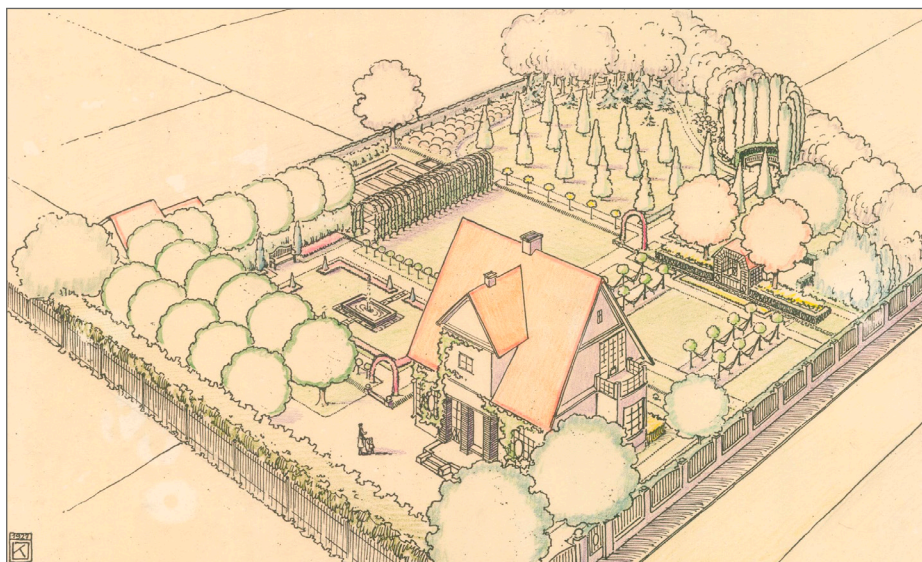
Obr. 3: Cílová perspektiva části zahrady manželů Schauerových v Jevanech. Projekt Otakar Fierlinger (30. léta 20. stol.). FIERLINGER, O. (1938).

c) Dobová amatérská nebo profesionální fotografie

Posouzení fotografických snímků (fotografická interpretace) za účelem identifikace objektu nebo skladebného prvku kompozice včetně hodnocení jeho významu, popř. druhového složení či materiálové skladby, představuje velmi cennou, pro zahradní architekturu téměř nenahraditelnou metodu.

Jednoznačnou předností fotografie, stejně jako leteckých snímků, je jejich věrohodnost v zachycení skutečně realizované podoby zahrady. Jejich prostřednictvím lze sestavit vývojovou analýzu znázorňující zahradu chronologicky od doby jejího založení nebo při vzniku až po plnou funkčnost, včetně pozdějších dosadeb či přestaveb.

Stejného významu jako profesionální fotografie nabývá amatérská fotografie. Její výhodou je, že mnohdy znázorňuje zahradu chronologicky od doby založení nebo při vzniku až po plnou funkčnost, včetně případných úprav. Jejich podrobnou analýzou je možné zdokumentovat jednotlivé vegetační prvky, případně jejich taxonomickou skladbu. Z fotodokumentace je možné velmi dobře podchytit jejich estetické působení (význam v kompozici, textura, struktura...). Samozřejmostí je analýza stavebních objektů v zahradě (opěrné zídky, schodiště, cesty, dlažby...), včetně jejich materiálové skladby. Na mnohých snímcích byl zachycen také zahradní mobiliář. V případě interpretace zaměřené výhradně na použitý sortiment rostlin je nutné při interpretaci počítat s tím, že fotografie dokládají spíše jeho umístění v prostoru a použitou formu. Běžně se totiž stává, že lze poměrně spolehlivě určit použitý sortiment zachycený v popředí fotografie, zatímco zadní partie na snímku bývají neidentifikovatelné, a to i při dostatečném zvětšení a při dobré kvalitě fotografie.

Obr. 4: Ptačí perspektiva zahrady pana Páry ve Velvarech. Projekt Josef Kumpán (1927). Archiv NZM Praha, OF Josef Kumpán, inv. č. 431/V/Z/279.

d) Dobová výtvarná vyobrazení

Zejména historické malby nebo kresby, jejichž reálnost provedení je nutné předsdem ověřit prostřednictvím jiných interpretačních zdrojů.

e) Historické letecké měřické snímky

Plošný záznam rozsahu objektu po jeho realizaci. Poskytují informace o skutečně realizované podobě zahrady. Zařazením chronologické řady leteckých snímků je možné studovat vývoj kompozice po současnost.

Vzhledem k tomu, že letecké snímkování tehdejšího ČSR bylo zahájeno v roce 1935 a pokračovalo hlavně ve 40. letech 20. století, je většina objektů z 20. a 30. let zachycena brzy po založení, proto má jejich využití při dokladování historického stavu zahrady zcela zásadní význam. Letecké snímky z 50. let pak zachycují zahradu ve stavu, který můžeme označit vzhledem k vývoji za cílový vzhled zahradní kompozice.

Poměrně dobrá fotografická kvalita těchto snímků umožňuje běžnou interpretaci zjistit např. počet stromů v travnatých porostech nebo přesné vedení zahradních komunikací. Při jejich interpretaci je nutné brát v potaz topografii terénu, stíny i roční dobu. Nejvhodnější je zaměřit se na letecké snímky z jarního nebo podzimního období (za sněhové pokrývky se obvykle nefotografovalo), aby se eliminovala překryvnost jiných prvků. Prostřednictvím podrobné vývojové analýzy se dá poskládat nejenom vývoj cestní sítě a staveb, ale i taxonomický a hmotový vývoj stromového patra.³⁸

f) Dobové literární prameny

Pestrá skladba literárních pramenů, prostřednictvím nichž je možné studovat tvorbu meziválečného období obecně, včetně všech skladebných prvků kompozice, dobových technologických postupů a příbuzných oborů.

Rozdělení dobových literárních pramenů:

f1) Knižní díla

Díla charakterizující tvorbu konkrétních osobností nebo která byla koncipována jako rádci pro zakládání a údržbu zahrad. K dispozici jsou díla psaná česky i cizojazyčně.

Obr. 5: Příklad amatérské fotografie (30. léta 20. stol.) zachycující továrníka Josefa Königa při odpočinku v rodinné zahradě ve Rtyni v Podkrkonoší. Jednoduchou analýzou lze snadno interpretovat užité architektonické prvky (konstrukce pro popínavé rostliny, schodiště, zahradní altán) a detaily (zahradní mobiliář či způsob kladení suché dlažby s květinovou výplní), včetně jejich materiálové sklady (střešní krytina, zdivo). Detailní analýzou lze určit některé pěstované taxony okrasných rostlin. Osobní archiv Vladimíra Weisse, Rtyně v Podkrkonoší.

f2) Dobová periodika

Populárně naučné nebo odborné časopisy. Jde převážně o časopisy zaměřené výhradně na zahradnické obory, případně o časopisy bytové a architektonické, případně o časopisy zaměřené na soudobou kulturu a umění. K dispozici jsou české i zahraniční zdroje.

f3) Firemní katalogy a ceníky

Podávají podrobné informace o šíři a množství produkovaného sortimentu okrasných rostlin. Jejich studium je nezbytností zejména v případech, kdy se nedochovály osazovací plány záhonů nebo seznamy pěstovaných rostlin. V případě přebírání vědeckých názvů rostlin je nutné provést porovnání se současným vědeckým názvoslovím taxonů.

Obr. 6: Ukázka profesionální dobové fotografie. Foto Josef Sudek (30. léta 20. stol.). Uměleckoprůmyslové museum Praha, fond Josef Sudek, sig. GF 52860.

g) Doprovodné zdroje informací

Zdroje doplňující mozaiku důležitých poznatků o historii zahrady.

g1) Kamerový záznam

Dobová profesionální filmová produkce, především staré dokumentární a zpravodajské záznamy, filmy pro pamětníky (významnější objekty) nebo amatérský kamerový záznam. Nejčastěji byly filmovány významnější rodinné události, při kterých byla nezdědka zachycena také zahrada v okolí vily.

g2) Svědectví pamětníků

Ústně předávané informace o objektu přímými i nepřímými pamětníky. Svědectví je žádoucí zaznamenat trvalým způsobem.

Obr. 7: Příklad leteckého snímku zahrady Františka Schnöblinga ve Strančicích z roku 1949, ze kterého je možné velmi snadno identifikovat funkční členění zahrady s obsahovou náplní (bazén, tenisový kurt, ovocný sad), rozvržení hmot porostů a solitér, včetně detailního vedení cestní sítě v zahradě.

Obr. 8: Příklad leteckého snímku stejné zahrady (F. Schnöblinga ve Strančicích) z roku 1981, ze kterého je možné studovat, při porovnání s leteckým snímekem z roku 1949, vývoj stromového a keřového patra, případně zánik vegetačních skupin (ovocný sad), vznik a vývoj stavebních objektů v zahradě (dostavba vily) a jejich postupný zánik (tenisový kurt, cestní síť). Letecký snímek poskytl VGHMÚř Dobruška, © MO ČR 2015, inv. č. 01840.

4.3 Interpretace současného stavu prvorepublikové vilové zahrady

4.3.1 Terénní průzkum

Terénní průzkumy představují samostatný soubor činností, jejichž cílem je získat potřebné informace na základě skutečností zjištěných in situ. V tomto ohledu významným způsobem doplňují, upřesňují a potvrzují informace zjištěné archivním průzkumem. Intenzita a podrobnost terénních průzkumů je determinovaná především jejich účelem. Problematika terénních průzkumů ve vztahu k obnovám památek zahradního umění není doposud systematicky zpracována.³⁹ Průzkumy realizované standardně v rámci managementu zahradní a krajinářské architektury představují pro potřebu obnov historických zahrad pouze obecně použitelný rámec. Základní význam pro provedení terénních průzkumů má především katastrální mapa. Tato slouží nejen pro stanovení hranic objektu či revizi pozemkových parcel s ochranným režimem, ale může být i velmi cenným zdrojem informací o vnitřní dispozici zahrady k termínu jejího pořízení (průběh cest, lokalizace objektů). Kvalita terénních průzkumů do značné míry závisí na přesnosti disponibilních podkladů – především polohopisném a výškopisném zaměření.⁴⁰

Zkušenosti se systémově vedeným terénním průzkumem jsou nově formulovány na základě podrobného průzkumu zahrady u vily Stiassni. Tyto jsou ve větší míře zobecnitelné i pro další objekty.⁴¹

4.3.1.1 Postup realizace terénních průzkumů

a) Pasport zahrady

Pasport zahrady, jako jeden z materiálů vhodných pro návrh obnovy zahrady, je výrazně specifickým podkladem s řadou odlišností od standardně pořizovaného pasportu zeleně pro výkon správy zeleně. Jeho cílem je zdokumentovat existenci všech skladebných prvků zahrady – vegetačních prvků, technických prvků a doplňků. Stává se tím základní informační vrstvou, která musí být plně využitelná pro všechny následující fáze projekční přípravy. Musí být zpracován způsobem, který umožňuje jeho další účelné využití – tedy v digitální podobě.⁴² Pasport zahrady se skládá ze tří částí. Část výkresová zachycuje prostorovou lokalizaci skladebných prvků ve vztahu k vymezeným hranicím (pozemkové parcely, hranice objektu či jeho částí). Část datová obsahuje všechny potřebné kvantitativní údaje o lokalizovaných prvcích a atributy prostorových jednotek (pozemkových parcel, vymezených částí objektu atd.). Třetí, textová část, obsahuje popis použité metodiky, definici prvků a interpretaci zjištěných skutečností.⁴³

V rámci terénního šetření se provede klasifikace skladebných prvků zahrady nad polohopisným zaměřením objektu. V principu jde o jejich identifikaci se zákresem podle podrobnosti datového modelu. Součástí terénní práce je také úprava hranic polohopisu jednotlivých prvků. Klasifikace je podrobnější než běžné zaměření.⁴⁴ Pro klasifikaci zastoupených vegetačních prvků je možné zvolit různá kritéria. Pro účely obnovy prvorepublikové zahrady byl zvolen detailní přístup klasifikace vegetačních prvků. Takový přístup vychází z rozdělení vegetačních prvků podle jejich vybraných vlastností, které určují mnohé další postupy při obnově či následné péči (např. zápoj, zastoupení typů dřevin ve složených vegetačních prvcích – listnaté, jehličnaté, sklony terénu apod.). Při řešení konkrétního návrhu či opatření v rámci projektu obnovy byla nutná klasifikace respektující dělení

39 Dílčí průzkumy popisují např. oborově zaměřené metodiky aplikovaného výzkumu v rámci programu Národní a kulturní identity (NAKI) Ministerstva kultury ČR. Jejich přehled je uveden např. na webových stránkách Metodického centra zahradní kultury v Kroměříži (<http://nczk.cz/metodiky-jinych-projektu.html>).

40 Pro potřeby průzkumů a následné zpracování projektové dokumentace vyhovuje zpravidla zaměření ve 3. třídě přesnosti vyhotovené dle platných ČSN.

41 Podrobně viz ŠIMEK, Pavel; ZÁMEČNÍK, Roman. *Památková obnova vilových zahrad založených v meziodávném období*. 1. vyd. Praha: Vydal Národní památkový ústav ve spolupráci s Metodickým centrem moderní architektury v Brně jako 66. svazek; edice Odborné a metodické publikace, 2015, 87 s. ISBN 978-80-7480-038-2.

42 V současné době jsou pasporty zahrad zásadně zpracovávány jako logická a nenahraditelná informační vrstva CAD systému nebo lépe geografických informačních systémů (GIS).

43 Pasport zahrady je také základním evidenčním nástrojem majetkových vztahů ke konkrétním pozemkovým parcelám, který plně využívá data katastru nemovitostí.

44 Např. v běžném zaměření je skupina keřů znázorněna jako jedna linie, která ve skutečnosti sestává z několika typů skupin keřů, jejichž hranice je třeba stanovit v rámci pasportizace.

na jednoduché vegetační prvky tvořené pouze jedním jedincem (soliterní strom nebo keř), složené vegetační prvky představující soubor několika jedinců stejné životní formy (stromy a keře, pereny, letničky) a kombinované vegetační prvky, které představují soubor několika různých vegetačních prvků (např. porost stromů s podrostem keřů s trvalkami aj.)

Pro tvorbu komplexního datového modelu pasportu historické zahrady je dobře aplikovatelný *Třídník strukturálních prvků a oddílů památek zahradního umění*, který je uveden jako příloha certifikované metodiky *Metodika pasportizace památky zahradního umění*.⁴⁵

Analýza a interpretace získaných dat o vegetačních a technických prvcích se proto provádí v datové a grafické struktuře, pro kterou není stanoven žádný oborový standard a jedná se vždy o autorský přístup zpracovatele. Většina datových modelů je sestavena tak, že podkladová data z průzkumů a rozborů modelového objektu jsou soustředěna v databázích graficky orientovaných na vektorové digitální objekty mapy. Z takto založené grafiky se veškeré bilance strukturálních prvků zjištěných v objektu dále generují. K vegetačním a technickým prvkům jsou databázově připojeny informace určující druh prvku, jeho velikost, příslušnost k pozemkové parcele, katastrálnímu území a objektu (zahradě) jako celku či vymezených částí. Za standard se považuje výsledné mapové dílo v měřítku 1:500 (1:1000) obsahující polohopis vegetačních a technických prvků, budov a relevantní hranice (pozemkové parcely, části objektu).

Grafické provedení musí být jednoznačné, srozumitelné a snadno čitelné (Ukázky provedení viz obrázek č. 9).

Jako modelový objekt pro vysvětlení dále uvedených metodických postupů byla zvolena *Zahrada pana Josefa Hoffmanna v Jaroměři*, kterou projektoval v roce 1920 zahradní architekt Josef Kumpán.

Metodické poznámky:

1) Na obrázku č. 9 je znázorněn aktuální pasport zahrady provedený v roce 2015 řešitelským týmem. Aktuální situace je graficky vsazena do současného leteckého snímku.

2) Dochovaná původní projektová dokumentace je pro posouzení aktuálního stavu objektu velmi cenným podkladem. Obrázek č. 10 dokladuje původní návrh (v daném případě realizovaný). Obrázek č. 11 je jeho prostorovým vyjádřením. Porovnáním dochované dokumentace se současným stavem mimo jiné vyplývá:

- západní část areálu (ovocná zahrada) je v současnosti zrušená – byla zastavěna novou zástavbou, tak jak ukazuje obrázek č. 12,
- objekt je částečně zachovaný – původní dispozice je čitelná, zachována většina technických a vegetačních prvků.

3) Aktuální stav vegetačních a technických prvků zachycený pasportem je dále dokladován fotodokumentací, např.:

- stav nástupního schodiště (obrázek č. 13),
- okrasná nástěnná studna s bazénem (typický vodní prvek zahrady u zahradního architekta Josefa Kumpána) – nefunkční stav (obrázek č. 14).

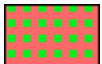
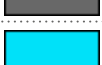
4) Samotný přehled zastoupených strukturálních prvků (aktuálních a původních) je velmi cenným podkladem pro projekční fázi obnovy. Bilance prvků může mít různou formální úroveň – viz tabulka č. 3.

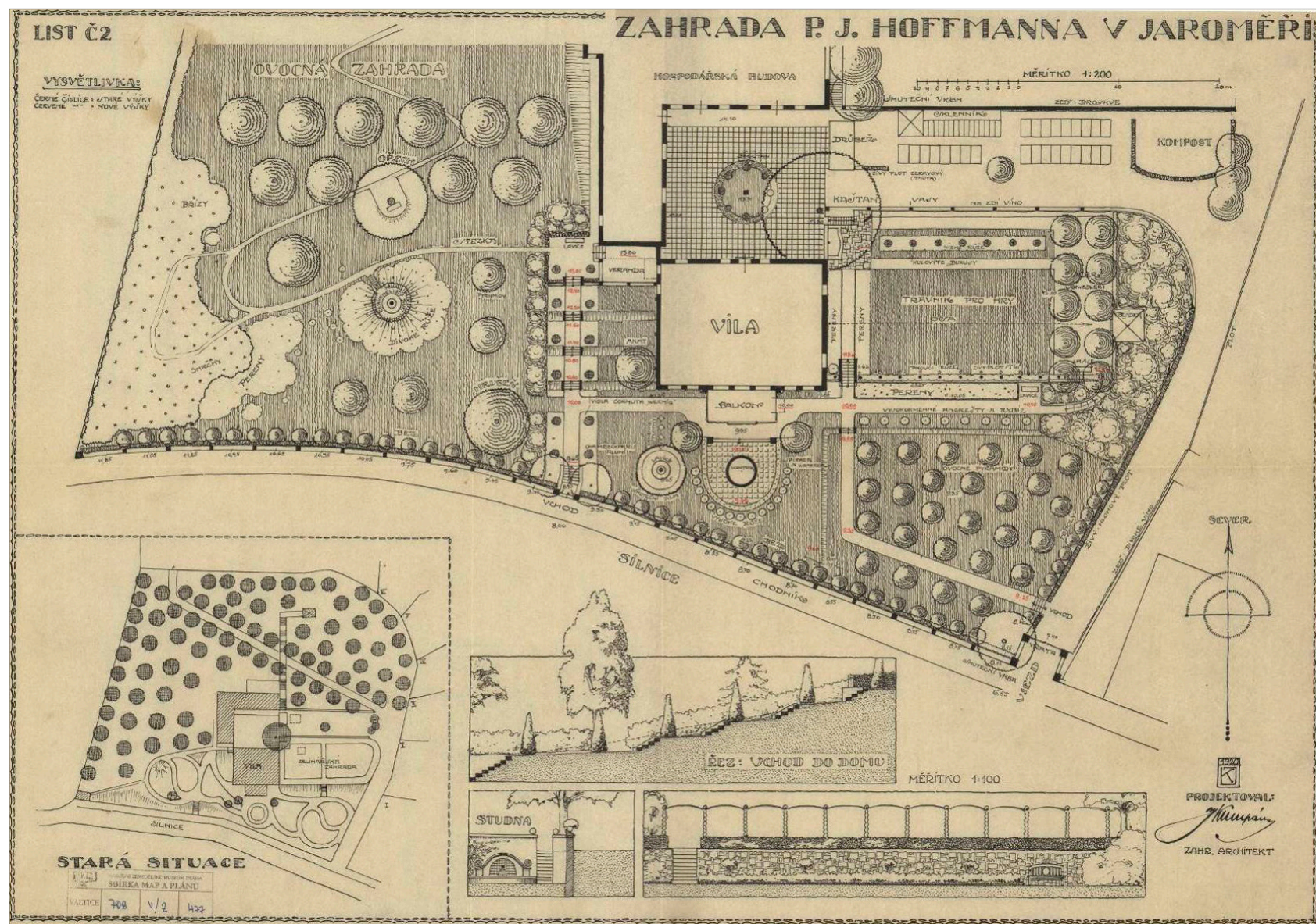
45 OLŠAN, Jiří, ŠNEJD, Daniel, KŘESADLOVÁ, Lenka, PAVLÁTOVÁ, Marie. *Metodika pasportizace památky zahradního umění*. Certifikovaná metodika vzniklá při řešení projektu NAKI Kulturně historicky cenná území jako součást národní a kulturní identity České republiky. Metody identifikace hodnot historických sídel, parků a zahrad a jejich zachování (kód projektu DF12P010VV044). Národní památkový ústav, 2015.

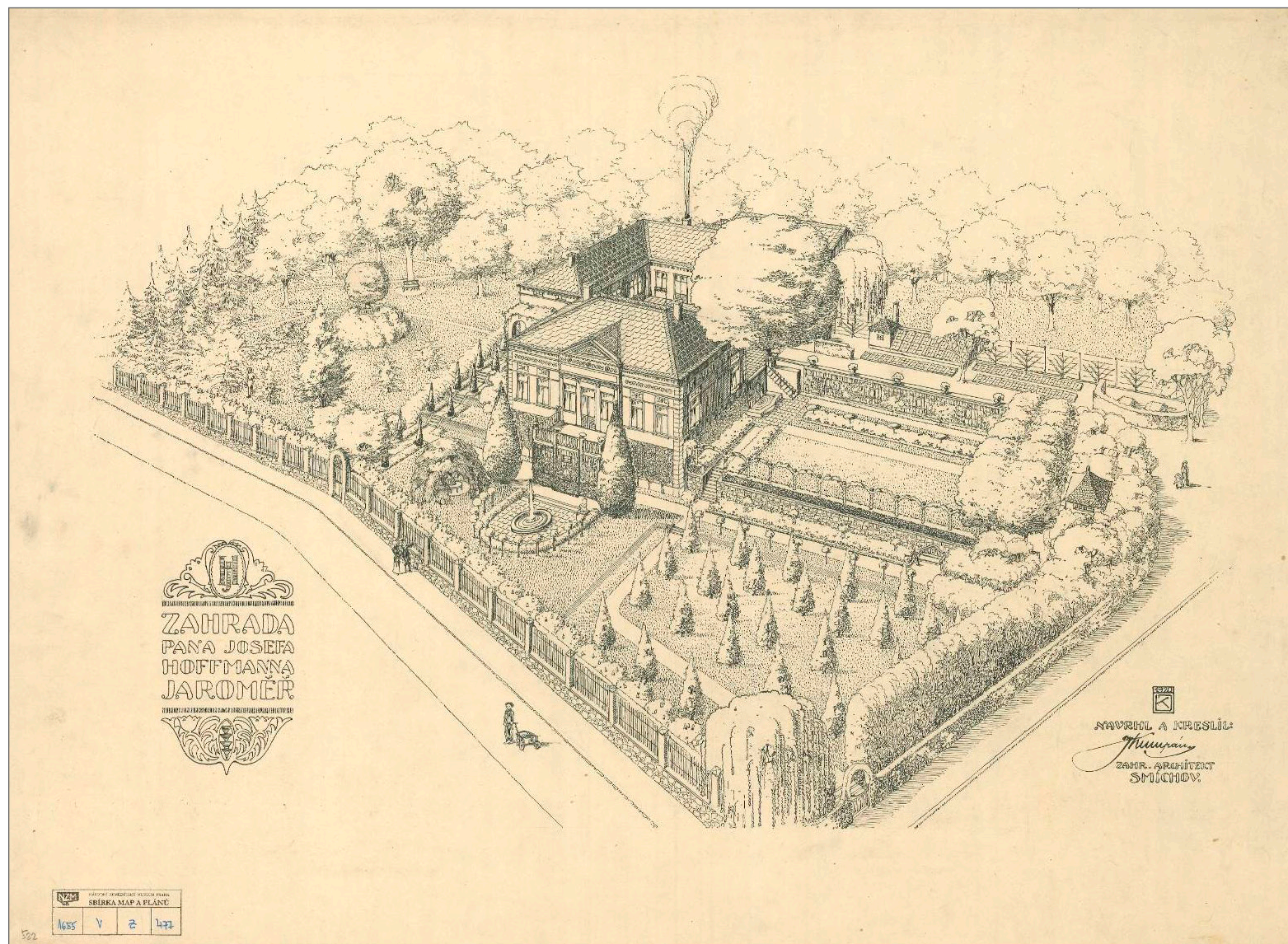
Obr. 9: Pasport zahrady provedený v roce 2015 řešitelským týmem. Aktuální situace je graficky vsazena do leteckého snímku.

Tab. 2: Legenda pasportu zahrady Josefa Hoffmanna v Jaroměři.

Legenda pasportu zahrady Josefa Hoffmanna v Jaroměři			
	Skupina stromů s podrostem trávniku		Listnatý strom
	Skupina stromů s podrostem keřů		Jehličnatý strom
	Zapojená skupina keřů		Keř listnatý
	Skupina keřů s podrostem trávniku		Keř jehličnatý
	Pokryvná skupina keřů		Jehličnatý keř tvarovaný
	Trvalky, růže, předzahrádka		Lavička
	Travníková plocha		Jehličnatý strom tvarovaný
	Nálet, nárost		Vřesovitý keř
	Vodní plochy		Stálezelený keř tvarovaný
	Cesty mlatové		Socha
	Cesty dlážděné		Živý plot tvarovaný
	Schodiště		Stromořadí v trávniku
	Hedera helix		Stromořadí ve zpevněné ploše
	Altán		Popínavá rostlina
	Cesty betonové		Kamenná zídka

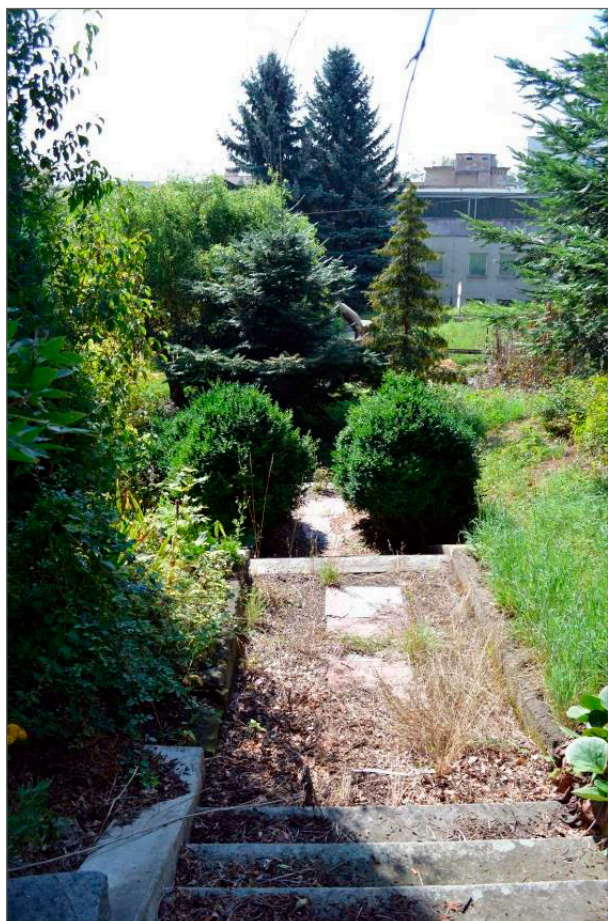
Obr. 10: Historický návrh zahrady pana Jaroslava Hoffmanna v Jaroměř od Josefa Kumpána z roku 1920. Archiv map a plánů NZM Praha, OF Josef Kumpán, inv. č. 708/V/Z/477.

Obr. 11: Perspektivní návrh (ptačí perspektiva) zahrady pana Jaroslava Hoffmanna v Jaroměři z roku 1920 od Josefa Kumpána. Archiv map a plánů NZM Praha, OF Josef Kumpán, inv. č. 1655/V/Z/477.

Obr. 12: Pohled na západní část zahrady, kde se historicky rozkládal ovocný sad. Současný stav dokládá, že prostor byl zastavěn novými domy.
Foto T. Kuťková, 2015. Archiv Ústavu biotechniky zeleně ZF MENDELU.

Obr. 13: Současný stav nástupního schodiště vedoucího od ulice k vile. Foto H. Gálová, 2015. Archiv Ústavu biotechniky zeleně ZF MENDELU.

Obr. 14: Zachovalá okrasná nástěnná studna s formálním bazénem. Foto H. Gálová, 2015. Archiv Ústavu biotechniky zeleně ZF MENDELU.

Tab. 3: Přehled zastoupených strukturálních prvků (aktuálních a původních).

Zahrada pana J. Hoffmanna v Jaroměři			
Aktuální stav (rok 2015)		Projektovaný stav	
skladebný prvek	m ²	skladebný prvek	m ²
trávník	1662	trávník	1298
trávník pod stromy	182	trávník pod stromy	0
trávník pod keři	0	trávník pod keři	46
keře zapojené	203	keře zapojené	269
keře rozvolněné	0	keře rozvolněné	46
pokryvné keře	24	pokryvné keře	0
keře rozvolněné pod stromy	110	keře rozvolněné pod stromy	0
<i>Hedera helix</i>	0	<i>Hedera helix</i>	16
skupina stromů s trávníkem	182	skupina stromů s trávníkem	0
růže	30	růže	54
trvalky	3	trvalky	159
předzahrádka	35	předzahrádka	0
nálet	12	nálet	0
schody	29	schody	45
voda	17	voda	17
cesty mlatové (štěrk)	323	cesty mlatové	837
beton	169	beton	0
dlažba	179	dlažba	263
altán	13	altán	13
	ks		ks
listnaté stromy	6	listnaté stromy	36
jehličnaté stromy	15	jehličnaté stromy	2
jehličnaté stromy tvarované	0	jehličnaté stromy tvarované	8
listnaté keře	2	listnaté keře	10

jehličnaté keře	2	jehličnaté keře	0
vřes	5	vřes	0
jehličnatý keř tvarovaný	0	jehličnatý keř tvarovaný	12
lavička	0	lavička	6
stálezelený keř tvarovaný	0	stálezelený keř tvarovaný	7
socha	0	socha	1
	bm		bm
zídka podpěrná	122	zídka podpěrná	165
živý plot tvarovaný	0	živý plot tvarovaný	174
stromořadí v trávniku	0	stromořadí v trávniku	15 (10 ks)
stromořadí ve zpevněné ploše	0	stromořadí ve zpevněné ploše	32 (10 ks)
popínavé rostliny	0	popínavé rostliny	44

b) Dendrologický průzkum

Navrhované rozvojové programy (včetně obnov) naprosté většiny stávajících objektů krajinářské architektury využívají v různé míře pro naplnění kompozičního záměru stávajících dřevin. Dřeviny, potenciálně využitelné pro cílovou kompozici, představují pro obnovu nenahraditelnou složku kompozice. Zásadním způsobem určují stabilitu a autenticitu kompozice. Důležitým metodickým krokem pro posouzení využitelnosti konkrétního dřevinného vegetačního prvku pro účely obnovy zahrady je poznání jeho aktuálního stavu. Předmětem dendrologického průzkumu je tedy zjištění vybraných vlastností dřevin a posouzení jejich stability. Představuje soubor činností metodicky zaměřených na poznání vybraných vlastností dřevin vyplývajících z jejich biologické podstaty a na posouzení jejich dendrologického potenciálu. Důvody pro hodnocení dřevin mohou být velmi různé. Kromě stanovení využitelnosti stávajících dřevin pro kompozici objektu a vytvoření podkladů pro formulaci péstebních opatření se především jedná o zjištění či potvrzení rozhodujících historických souvislostí v proměnách kompozice.

Dendrologický průzkum je složen ze tří částí. Část výkresová zachycuje prostorovou lokalizaci dřevin – jako základní oborový standard je ve výkresové části znázorněn celkový dendrologický potenciál každého dřevinného vegetačního prvku. Část datová obsahuje všechny hodnocené atributy. Třetí, textová část, obsahuje popis použité metodiky a interpretaci zjištěných skutečností. Metodika vychází z vizuálního hodnocení dřevin s využitím jednoduchých pomůcek. Podrobnost hodnocení je dána souborem atributů, které jsou zahrnuty do vlastní metodiky hodnocení všech dřevinných vegetačních prvků v konkrétní zahradě.

Zvolené atributy hodnocení pro jednotlivé vegetační prvky se pro vyšší srozumitelnost a lepší praktické uplatnění rozdělují do skupin zahrnujících atributy identifikační (rod, druh, pořadové číslo, lokalizace), dendrometrické (výška jedince, šířka koruny, báze koruny, průměr kmene), popisné (např. délka, pěstební tvar), kvalitativní (věkové stadium, sadovnická hodnota,⁴⁶ vitalita, dendrologický potenciál dřevinného vegetačního prvku) a doplňkové (textové upřesnění vlastnosti vegetačního prvku).

46 Neboli dendrologický potenciál jedince, který představuje celkovou hodnotu jedince z pohledu zahradní a krajinářské architektury vyjadřující současnou a potenciální funkčnost vyplývající z jeho biologických vlastností.

Získaná data z dendrologického průzkumu mají kvantitativní i kvalitativní charakter, a tedy značnou vypovídající schopnost. Mezi základní interpretační charakteristiky patřilo určení dominantních (subdominantních a ostatních) taxonů dřevin, které se podílí na kompozici objektu, sadovnické hodnoty ve vztahu k taxonům i stromové etáži jako celku a stanovení dendrologického potenciálu zahrady, který souvisí především s posouzením míry stability a perspektivy jednotlivých vegetačních prvků v kompozici.⁴⁷

c) Vyhodnocení dendrologického potenciálu

Dendrologický potenciál je celková schopnost existujících dřevinných vegetačních prvků konkrétního objektu zajistit stabilitu jeho kompozice. Historický vývoj, skladba kompozičních prvků a rozlehlost objektů mohou často komplikovat vypovídající hodnotu dendrologického potenciálu. Správná interpretace prostorových vztahů a organického růstu zahrady je nutná pro jeho pochopení. Nejen z tohoto důvodu lze doporučit rozdělení takových objektů na nižší kompoziční celky, pro které jsou stanoveny dílčí hodnoty dendrologického potenciálu. Tento postup je nanejvýš vhodný i pro řadu vilových zahrad, které často mají jednoznačně vymežitelná kompoziční oddělení (zásobní zahradu, reprezentativní část, sportovní a rekreační část).

Pro vyhodnocení dendrologického potenciálu celého objektu se používají veličiny získané hodnocením jednotlivých dřevin i hodnoty získané vyhodnocením dendrologického potenciálu jednotlivých složených dřevinných vegetačních prvků. Posouzení dendrologického potenciálu především souvisí s posouzením míry stability a další perspektivy jednotlivých exemplářů (např. stromů ve stromořadí) v porostní struktuře vegetačního prvku (stromořadí). Dendrologický potenciál složeného vegetačního prvku závisí také na lokalizaci a významu sekundárních vegetačních prvků v prostorové struktuře. Obvyklé je třístupňové hodnocení dendrologického potenciálu: stupeň 1: vysoký – dřevina nebo dřeviny jsou dlouhodobě stabilní; stupeň 2: snížený – dřevinný vegetační prvek je v částečném rozpadu, popř. rozpad je aktuálně možný; stupeň 3: nízký – dřevinný vegetační prvek je v rozpadu.

d) Speciální rozbor

Jejich rozsah a povaha jsou determinovány vlastnostmi zkoumaného objektu a rozsahem budoucí obnovy. Patří mezi ně např.:

d1) Rozbor autenticity dřevin

V historických zahradách přistupují ke specifikům dřevinných vegetačních prvků, hodnocených dendrologickým průzkumem, vlastnosti související s jejich památkovou hodnotou, tedy jejich autenticitou. Hlavním cílem tohoto hodnocení je stanovení autenticity dřevin, zjištění, upřesnění či potvrzení údajů o kompozici a jejich proměnách během existence objektu a stanovení významu prvků pro kompozici zahrady.

Nejdůležitějším specifikem – podmíněným biologickou podstatou těchto prvků – je to, že jejich autenticita má dva aspekty: původnost (originálnost) dřeviny v kompozici a historická vhodnost dřeviny. Atributem originálnosti se posuzuje původnost dřeviny a z ní vyplývající „hodnota stáří“, tedy fyzická existence dřevinného vegetačního prvku od zvoleného období v minulosti do současnosti. Toto období, ke kterému se původnost vztahuje, se stanoví na základě analýzy historického vývoje kompozice objektu či jeho části. Dalším nezbytným podkladem je stanovení stáří dřevin, při kterém jsou nejčastěji řazeny do věkových kategorií vycházejících z jednotlivých etap vývoje (výsadeb) v objektu. Atributem historické vhodnosti dřevin se vyjadřuje schopnost prvku nést princip obsažený v originální substanci. Tento princip mohou, respektive musí nést (to je specifikum vegetačních prvků) postupně jedna generace rostlin za druhou jako štafetu. Autentický (kladný) z tohoto pohledu proto může být i nově vysázený prvek, pokud jde o správný taxon na správném místě, správně pěstovaný. Podkladem pro toto hodnocení jsou jak znalost historického vývoje kompozice objektu či jeho části a hodnocení původnosti dřevin v kompozici, tak znalost dobových sortimentů dřevin a způsobů jejich použití.

d2) Rozbor vývoje kompozice

Chronologická analýza vývoje skladebných prvků kompozice v čase.

47 PEJCHAL, Miloš; ŠIMEK, Pavel. *Metodika hodnocení dřevin pro potřeby památkové péče. Koncept pro připomínkování odbornou veřejností*. Projekt DF11P010VV019 – Metody a nástroje krajinářské architektury pro rozvoj území. (řešitel Zahradnická fakulta MENDELU). Lednice, 2012

Obr. 15: Ukázka výkresové části dendrologického průzkumu modelového objektu (zahrada vily Stiassni, Brno). Polohopis dřevinných vegetačních prvků (DVP) je vytvořen nad pasportem zahrady resp. zaměřením objektu. Výkresová část obsahuje bodové DVP, které jsou znázorněny průmětem koruny (barva kružnice odpovídá sadovnické hodnotě), středovou značkou a identifikátorem. Výkresová část obsahuje plošné DVP, které jsou znázorněny polygonem (barva výplně odpovídá dendrologickému potenciálu) a identifikátorem. Výkresová část obsahuje liniové DVP, které jsou v případě stromořadí znázorněny přímkou, jež spojuje okrajové stromy stromořadí (barva přímky odpovídá dendrologickému potenciálu), a identifikátorem. Florart, 2012.

Obr. 16: Výkres rozboru autentických dřevinných vegetačních prvků modelového objektu (zahrada vily Stiassni, Brno), ze kterého jsou patrné dřeviny potvrzené inventarizací z roku 1969 (původní) a následné dosadby dřevin (nepůvodní). Florart, 2012.

d3) Rozbor kompozičních vazeb mezi budovou a zahradou

Zásadní analýza studující propojení interiéru a exteriéru domu.

d4) Rozbor kompozičních vazeb širšího okolí

Analýza návaznosti budovy a zahradních staveb na dominanty ležící mimo zahradu, s čímž souvisí analýza kompozičních os (průhledů v zahradě a výhledů mimo ni).

d5) Rozbor urbanistických vazeb

Nabývá významu zejména u objektů, které jsou součástí zahradních měst, kolonií a vilových čtvrtí zakládaných v jednotném architektonickém a kompozičním celku.⁴⁸

e) Specializované metody poznání objektu

Průzkumy přesahující rámec zahradně-architektonického oboru specializované zejména na stavební a výtvarně-umělecké skladebné prvky kompozice a na přírodní prostředí. Při jejich realizaci je nezbytná spolupráce se specializovanými obory. Podle povahy objektu a rozsahu obnovy mohou být vyhotoveny např.

stavebně-historické průzkumy jednotlivých stavebních objektů (skleníky, zahradní pavilony, besídky, plavecké bazény, závlahy, vodovody), restaurátorské průzkumy vybraných skladebných prvků kompozice (sochařská a nástěnná výzdoba).⁴⁹

U významných objektů a u objektů s nedostatečně doloženým vývojem kompozice je žádoucí realizovat plošný nebo lokálně omezený (bodový), destruktivní nebo nedestruktivní archeologický výzkum.

V odůvodněných případech mohou být žádoucí také průzkumy přírodních podmínek – hydrologické, pedologické, mikroklimatické či geobiocenologické.

4.4 Koncepce a projekční příprava obnovy

Projektování objektů krajinářské architektury se obecně dotýká široké a různorodé škály ploch a prvků v urbanizovaném i neurbanizovaném území, jejichž řešení se liší v náročnosti a komplexnosti zpracování. Podobně tomu je i u navrhování a projektování obnov vilových zahrad. Z hlediska oborové typologie patří tyto zahrady mezi funkční typy zeleně v doprovodné funkci – zahrady doprovází funkci bydlení. Z hlediska významu pro majitele/uživatele však mohou být tyto funkce rovnocenné.

Tab. 4: Pasport a jeho zobrazení.

Pasport a jeho zobrazení			
Pasport	Zobrazení		
	v aktuálním leteckém snímku	v původním návrhu (projekt)	v katastrální mapě
Pasport aktuálního stavu	(A) ukazuje aktuální stav	(B) ukazuje změny	(C) ukazuje aktuální majetkové vztahy, popř. ochranné režimy
Pasport původního návrhu	(D) ukazuje změny	(E) transformuje původní návrh do jednotné klasifikace dle Metodiky pasportizace památky zahradního umění, 2015	(F) ukazuje změny parcelace, původní a nové hranice objektu

48 Blíže viz KŘESADLOVÁ, Lenka, PAVLÁTOVÁ, Marie, OLŠAN, Jiří, EHRlich, Marek. *Metodika prostorové analýzy památek zahradního umění*. Certifikovaná metodika vzniklá při řešení projektu NAKI Kulturně historicky cenná území jako součást národní a kulturní identity České republiky. Metody identifikace hodnot historických sídel, parků a zahrad a jejich zachování (kód projektu DF12P010VV044). Národní památkový ústav, 2015.

49 V případě kulturních památek se postupuje v režimu stanoveném zákonem č. 20/1987 Sb.

Pro všechny fáze projekční přípravy (viz kap. 4.4.1) je rozhodující kvalita interpretace informací zjištěných v rámci „předprojektové fáze obnovy“. Kvalita archivních a terénních průzkumů s případným doplněním o závěry specializovaných metod poznání objektu spolu s uváženým autorským přístupem se rozhodující měrou podílí na kvalitě díla. Neopomenutelným specifikem obnov prvorepublikových vilových zahrad je relativně vysoká pravděpodobnost získání cenných informací provedením archivního průzkumu. Tyto informace se mohou týkat jak řešeného objektu, tak také jiných objektů stejného autora, popř. také tvorby jiných autorů.

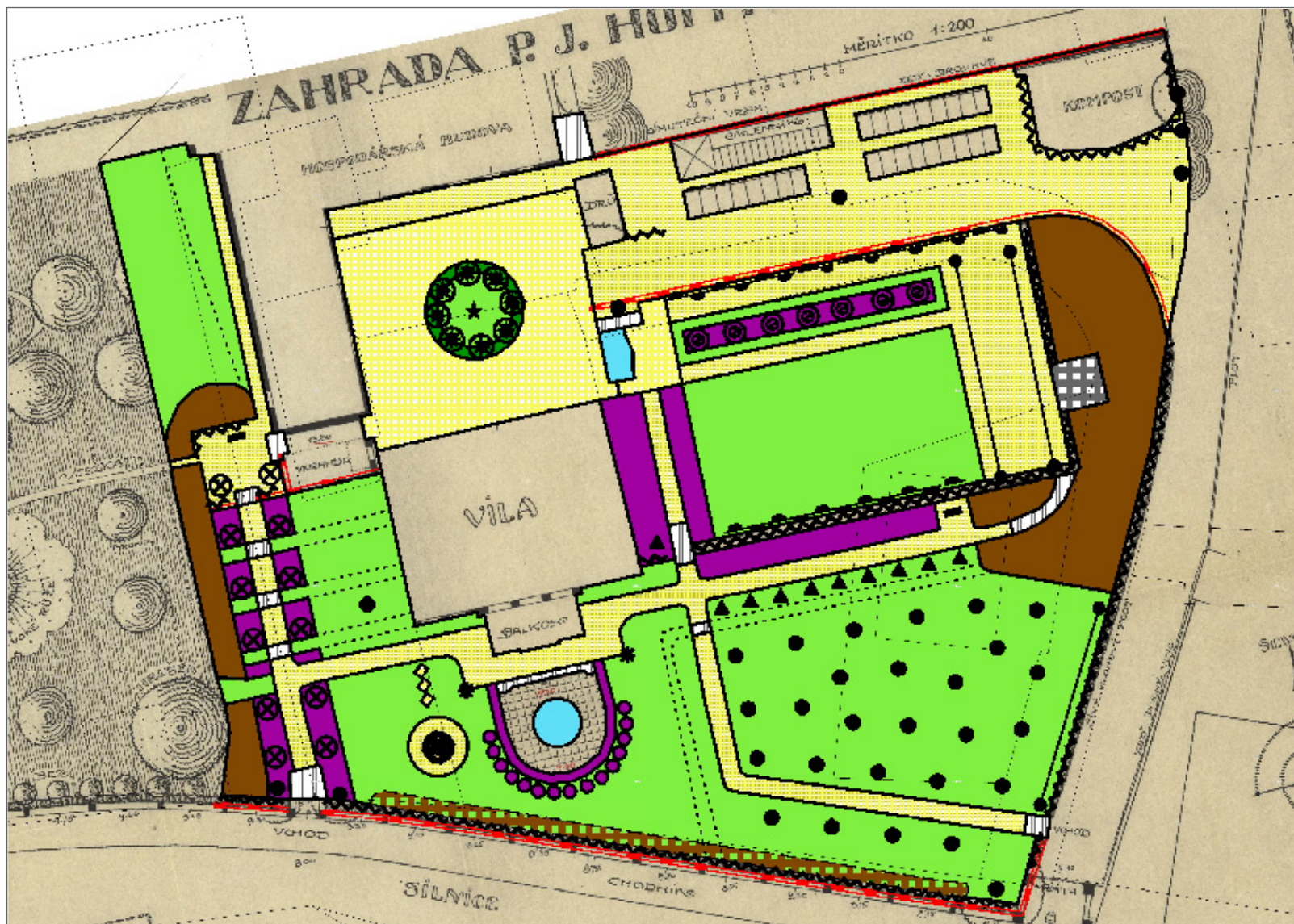
Na příkladu zahrady Jaroslava Hoffmanna v Jaroměři, pro kterou jsou zachovány významné části původní projektové dokumentace (Obrázky č. 10 a 11), jsou dokladovány možnosti interpretace současného a původního stavu, které vychází ze současných možností GIS (geografický informační systém) aplikací a jejich zobrazování. Tabulka č. 4 shrnuje základní možnosti, jejichž uplatnění je do značné míry dáno autorskými přístupy, technologickými možnostmi a samozřejmě stanovenými principy obnovy (míra autenticity, nové provozní danosti, kompoziční záměr aj.).

Grafické ukázky zpracované pro modelový objekt zahrada pana Jaroslava Hoffmanna v Jaroměři ukazují:

- Na obrázku č. 9 je znázorněn aktuální pasport zahrady provedený v roce 2015 řešitelským týmem. Aktuální situace je graficky vsazena do aktuálního leteckého snímku.
- Obrázek č. 17 – varianta (E) dle tabulky č. 4: klasifikace skladebných prvků dle Metodiky pasportizace památky zahradního umění, 2015 (srovnej s obrázkem č. 10).

Pro projekční přípravu nelze stanovit jeden obecný model. V principu existují dvě základní možnosti – obnova zahrady může být součástí obnovy předmětné vily, obnova zahrady je prováděna jako samostatná stavba. Vlastní postup projekční přípravy je kromě jiného determinován potřebou/nutností získat pro záměr územní rozhodnutí nebo stavební povolení. V níže uvedeném přehledu je znázorněno několik možných variant. Za východisko této úvahy jsou považovány varianty, které nastávají nebo mohou nastat při zpracování kompletu projektové dokumentace.⁵⁰ Jako základ jsou použity výkonové fáze dle ČKA (Tabulka č. 5):

50 ŠIMEK, Pavel. Kvalita realizace zahradního díla v souvislostech. Pohled do historie a poznámky k současnosti. In: *Zahradní a krajinářská tvorba v souladu s přírodou: inspirace, pokora, odpovědnost*. Luhačovice, 2012, SZKT, s. 27–35. ISBN 978-80-86950-13-6.

Obr. 17: Klasifikace skladebných prvků dle Metodiky pasportizace památky zahradního umění, 2015. Legenda k pasportu – tabulka č. 2. Návrh zahrady pana Jaroslava Hoffmanna v Jaroměři od Josefa Kumpána (Archiv map a plánů NZM Praha, OF Josef Kumpán, inv. č. 708/V/Z/477).

Tab. 5: Varianty kompletu projektové dokumentace – obnova vilové zahrady

Varianty kompletu projektové dokumentace – obnova vilové zahrady								
fáze	předmět	Var. 1	Var. 2	Var. 3	Var. 4	Var. 5	Var. 6	Var. 7
1	příprava zakázky	1						
2	návrh díla/studie stavby	2			1			1
3	dokumentace k územnímu řízení	3	1	1				
4	dokumentace pro vydání stavebního povolení	4	2	2				
5	dokumentace pro provedení díla	5	3		2	1	1	
6	podklady pro výběr dodavatele	6	4	3	3	2		
7	spolupráce při zadání provedení díla dodavateli	7						
8	spolupráce při provádění díla a autorský dozor	8	!	!	!	!		
9	spolupráce po dokončení díla	9						

Komentář: varianty zpracované projektové dokumentace

- Var. 1: ideální stav, dílo musí být komplexně připravené k realizaci, plná odpovědnost projektanta – ve fázi „návrhu stavby“ se podílí na koncepci obnovy.
- Var. 2: dílo musí být komplexně připravené k realizaci, plná odpovědnost projektanta (návrh/studie – koncepce obnovy se přenáší do 3. fáze).
- Var. 3: dílo není komplexně připravené k realizaci, kvalita projektové dokumentace je snížena, protože chybí fáze 5 – dokumentace pro provedení díla (obsahuje např. osazovací detaily, bez kterých nelze jednoznačně specifikovat náklady nejen na zhotovení).
- Var. 4: přijatelná varianta v případech, kdy nejsou vyžadována správní řízení, zpracování fáze 5 může být u složitějších staveb velmi náročné (koordinace).
- Var. 5: návrh/studie – koncepce obnovy, popř. varianty řešení se přenáší až do 5. fáze (nejčastěji návrhy zůstávají ve formě konceptů – riziko výhrad ze strany investora nelze podceňovat), z hlediska kvality podkladů pro realizaci stavby dostatečné.
- Var. 6: nelze v žádném případě doporučit.
- Var. 7: nelze v žádném případě doporučit.⁵¹

⁵¹ Fáze 3, resp. 4 není zpracovávána, pokud k tomu nejsou důvody dle SZ. Fáze 8 – spolupráce při provádění díla a autorský dozor je nutno považovat jako podmínku kvality u všech zobrazených variant.

4.4.1 Postup projektové přípravy

a) Studie – koncepce obnovy

Dokumentace vypracovaná před zahájením prací na dokumentaci pro vydání územního rozhodnutí a před pořízením průzkumů. Zpracování studie je opodstatněné i pro jednodušší projekty, např. jako podklad pro schválení koncepce či principů řešení. Je tomu tak i v situacích, kdy záměr investora nepodléhá územnímu či stavebnímu řízení a na zpracovanou studii obnovy navazuje přímo zpracování dokumentace pro provedení stavby. Studie je podkladem k prvnímu jednání na stavebních úřadech.

b) Dokumentace k územnímu řízení

Dokumentace zpracovávána po odsouhlasení záměru, který byl vymezen ve studii, popř. byl vybrán z navržených variant jako optimální. Dokumentace se přikládá k žádosti o vydání územního rozhodnutí, musí být zpracována autorizovaným projektantem. Požadavky na její obsah a rozsah stanovuje Vyhláška č. 503/2006 Sb. ze dne 10. listopadu 2006 o podrobnější úpravě územního řízení, veřejnoprávní smlouvy a územního opatření (blíže viz § 159 Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu, ve znění pozdějších předpisů).

c) Dokumentace pro vydání stavebního povolení

Dokumentace reaguje na všechny výsledky průzkumů a dokončených analýz. Dokumentace předkládaná k žádosti o vydání stavebního povolení musí být zpracována autorizovaným projektantem. Mezi typické postupy uplatňované při zpracování této dokumentace patří účast širšího okruhu specialistů. S touto skutečností mimo jiné souvisí i vnitřní členění projektové dokumentace podle stavebních objektů (SO). Vymezení stavebních objektů stavby není stanoveno žádným předpisem, ale uvádí se podle skupin objektů.⁵² V případě komplexního projektu obnovy postihující obnovu všech nebo většiny skladebných prvků kompozice bývá nejčastěji členěna na SO Příprava území, SO Komunikace, SO Vegetační úpravy atd. Požadavky na obsah a rozsah dokumentace stanovuje Vyhláška č. 499/2006 Sb. ze dne 10. listopadu 2006, o dokumentaci staveb.⁵³

d) Dokumentace pro provádění stavby

Dokumentace pro zhotovení stavby. Dokumentace je podkladem pro technicky správné, bezpečné, kvalitní a přesné provedení díla. Je základním podkladem při uzavírání smluv o provedení stavby mezi stavebníkem a dodavatelem. Požadavky na obsah a rozsah dokumentace stanovuje Vyhláška č. 499/2006 Sb. ze dne 10. listopadu 2006 o dokumentaci staveb. Projektová dokumentace pro provádění stavby se zpracovává samostatně pro jednotlivé stavební objekty, vychází z projektové dokumentace pro vydání stavebního povolení.

Výkresy se zpracovávají na základě dokumentace k žádosti o stavební povolení a zásadně ji upřesňují a doplňují. Dokumentace řeší jednotlivé oblasti obnovy, např. výkres odstraňovaných dřevin, péstebních opatření na ponechaných dřevinách, navrhované vegetační prvky (osazovací detaily) technologické postupy), včetně jednotlivých stavebních objektů (cesty, zahradní stavby, závlahy aj.).

Pro vytvoření souboru projektové dokumentace (Tabulka č. 5) lze doporučit datový model, který využívá "převodu" původních vegetačních či technických prvků na prvky navrhované, které odpovídají kompozičnímu návrhu resp. koncepci obnovy. Takový přístup je popsán v metodice Památková obnova vilových zahrad založených v meziválečném období.⁵⁴

Metodický postup obnovy prvorepublikové vilové zahrady shrnuje schéma č. 5.

52 Stavební objekt je prostorově ucelená nebo technicky samostatná část stavby, která plní vymezenou účelovou funkci.

53 Obecně platí, že není-li projektant způsobilý některou část projektové dokumentace zpracovat sám, je povinen k jejímu zpracování přizvat osobu s oprávněním pro příslušný obor nebo specializaci, která odpovídá za jí zpracovaný návrh.

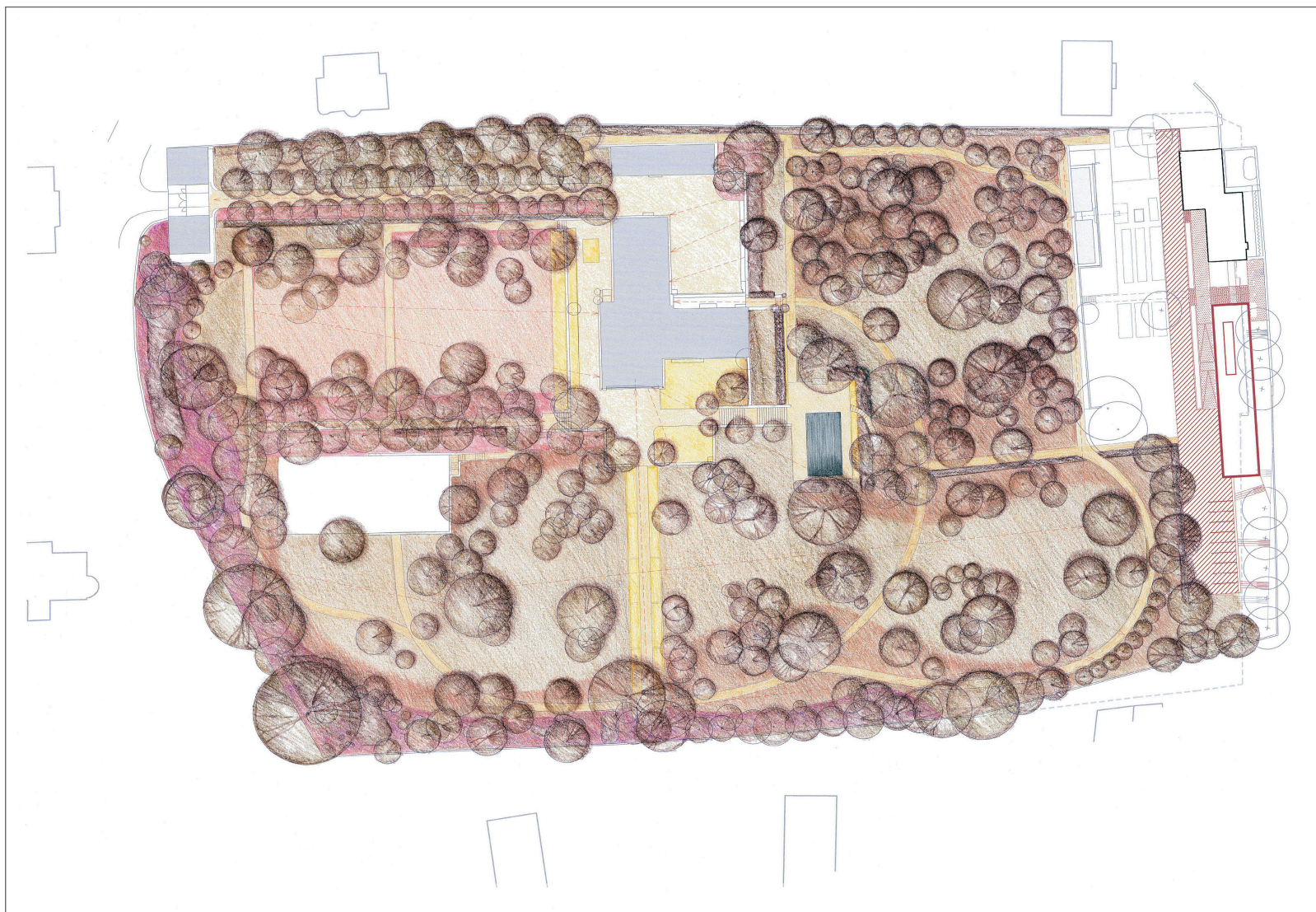
54 ŠIMEK, P. – ZÁMEČNÍK, R. (1925), o. c. v pozn. č. 41.

Tab. 6: Příklad členění a popisu prvorepublikové vilové zahrady na příkladu modelového objektu (zahrada vily Stiassni, Brno).

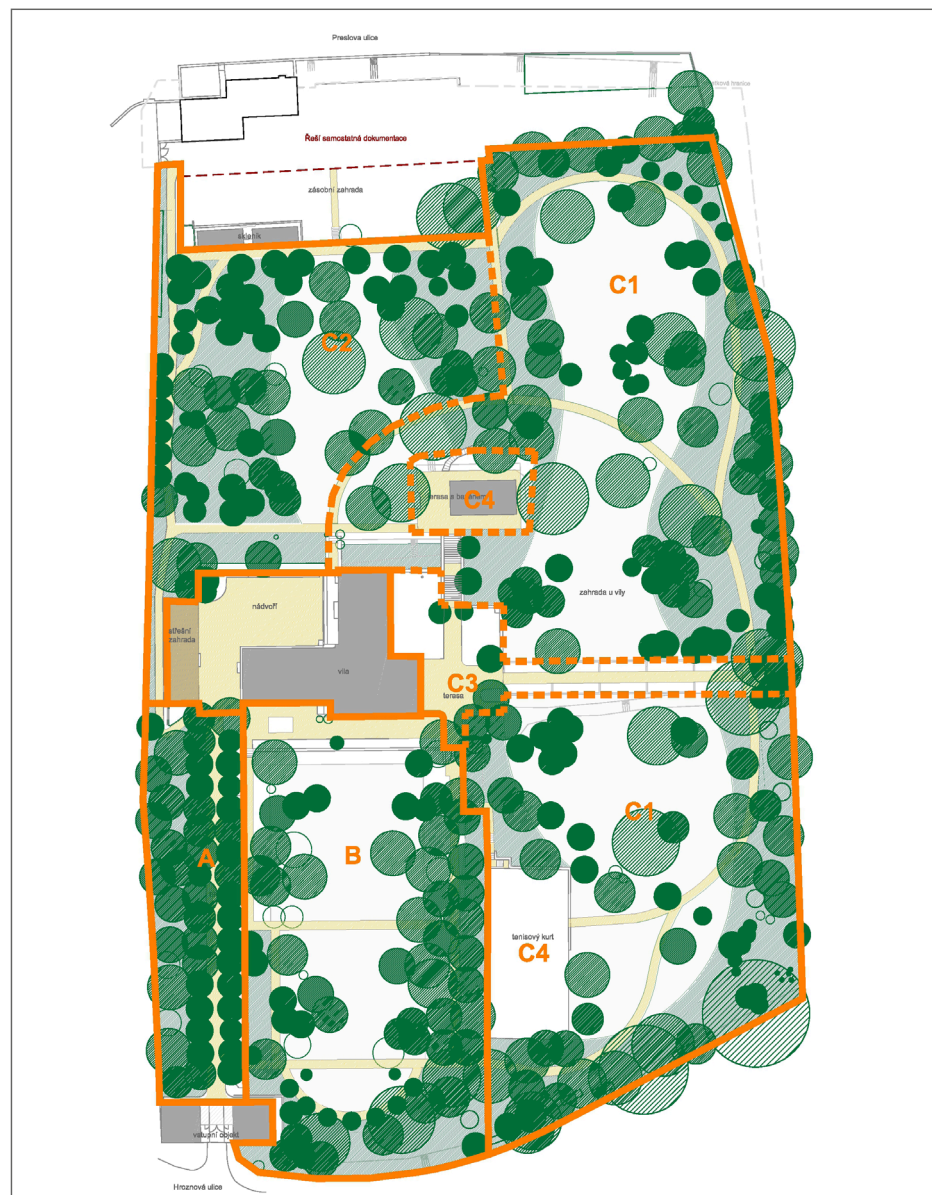
Označení	Kompoziční oddělení		Popis návrhu – principy
A	Nástupní jižní prostor	1.	Jižní přístup (příjezdová komunikace) k vile.
		2.	Prostoru dominuje potvrzená lipová alej, u které je navržen zpětný hlavový řez.
		3.	Prostor mezi komunikací a oplocením vytváří vegetační clonu objektu.
B	Jižní parter zahrady	1.	Pravidelně členěný prostor v přímém dotyku s jižní terasou.
		2.	Uvolněný prostor s pobytovým trávníkem, příčně rozdělen obnovovanými cestami a obnoveným květinovým záhonem u terasy.
		3.	Boky (lemy) centrálního prostoru – obnovené pohledové dominanty (stromy) v původní druhové skladbě.
		4.	Východní bok průhledu v původní druhové skladbě (Aesculus) vytváří znovu velmi významný kompoziční akcent a současně odděluje celek C4 (tenisový kurt).
		5.	Vegetační povrchy ve stínu dřevinných lemů tvořeny trvalkovými pokrivy.
		6.	Pohled od vily je zakončen půlkruhovou výsečí (dispozice je potvrzena na letecké fotografii), která je potvrzena obnovenou výsadbou Populus alba var. Bolleana .
C	Přírodně-krajinářská zahrada		Dominantní zahradní prostor vnitřně členěný do několika odlišných kompozičních skupin. Prostorové parametry umožnily (a také aktuálně umožňují) uplatnění kompozičních principů používaných u přírodně krajinářských dispozic (průhledy, pohledy, kontrasty, volné prostory, vegetační clony...).
		C1	Kompoziční skupina: východní segment zahrady, který byl původně komponován v S–J ose. Návrh uvolňuje centrální prostor (parkový trávník se závlahou) a rozpracovává vegetační detaily v pohledových osách.
		C2	Kompoziční skupina: severní část zahrady mezi vilou a zásobní zahradou. Obnoven sortiment ovocných stromů s odkazem na odrůdovou skladbu začátku 20. století. Uvolnění pohledů do centrální části kompoziční skupiny (parkový trávník se závlahou).
		C3	Kompoziční skupina: reprezentativní část zahrady tvořená východní obytnou terasou a květinovým parterem po stranách dlážděné cesty. Návrh počítá s obnovením květinových záhonů s použitím dobového sortimentu a principů uplatňovaných autorem – zahradním architektem Albertem Eschem.
		C4	Kompoziční skupina: rekreačně sportovní plochy – tenisový kurt (není součástí projektu) a bazén. Vegetační doprovody těchto zařízení je vymezují od okolního prostoru.

Obr. 18: Letecký snímek modelového objektu (zahrada vily Stiassni, Brno) z roku 1947, dokladující původní kompozici. Letecký snímek poskytl VGHMÚř Dobruška, © MO ČR 2015, inv. č. 06099.

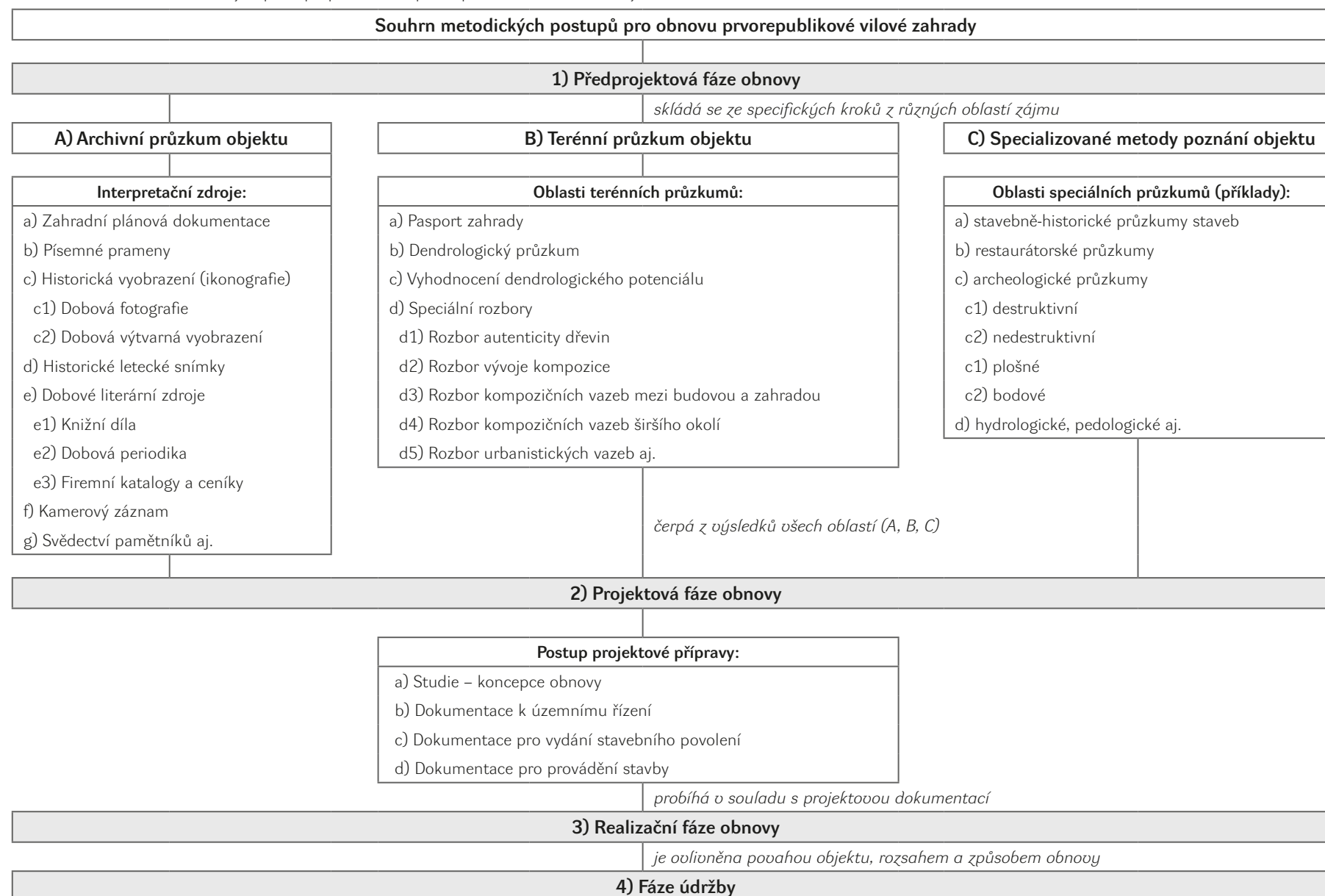

Obr. 19: Koncepce obnovy – studie stavby modelového objektu (zahrada vily Stiassni, Brno). Zdena Rudolfová, Florart 2011.

Obr. 20: Dokumentace pro vydání stavebního povolení: vymezení kompozičních jednotek a jejich charakteristika modelového objektu (zahrada vily Stiassni, Brno). Florart 2014.

Schéma č. 5: Souhrn metodických postupů pro obnovu prvorepublikové vilové zahrady.

5 ZÁVĚR

Vilové zahrady patří obecně k velmi ohroženému segmentu zahradního umění, což plyne zejména z jeho funkce – zahrada určená k rodinnému bydlení. Toto s sebou nese řadu ataků majících přímý vliv na jejich historickou kompozici. Kromě neustálé snahy nás všech o modernizaci svého okolí i za cenu postupné náhrady řady prvků jsou to také okolnosti související s postupující urbanizací území i za cenu další parcelace založených zahrad. V případě změny jejich funkce na areály veřejných institucí a firem, což je také velmi časté, dochází ke změně rozložení poměrů prvků kompozice. Většinou se to děje za cenu ztráty typických kompozičních oddělení ve prospěch parkovacích ploch, přístaveb budov, nových vjezdů a oplocení. Nemalou měrou k jejich „devastaci“ přispívá také skutečnost přetržení soustavné péče o ně, která byla po jejich založení zásadní, ale bohužel po změně majetkových poměrů na konci 40. a v průběhu 50. let ustala nebo byla

nedostatečně naplňována. To s sebou přineslo zejména narušení jejich hmotové substance. Kromě defektů na stavbách, pokud se zachovaly, byla postižena zejména jejich dřevinná kompozice, ze které se v častých případech stala kulisa jednoho věkového stadia na okraji fyziologické životnosti se všemi negativními důsledky pro jejich současnou údržbu a obnovu. Bylinné patro vymizelo zcela, případně se objevují fragmenty dlouhověkých trvalek. V neposlední řadě je nutné také připomenout jisté „přehlížení“ tohoto segmentu kulturního dědictví v uplynulých desetiletích, což pramenilo z jejich převažujícího původu – stavby prezentující životní styl středních a vyšších společenských vrstev.

Uchování původních historických forem a schopnost jejich transformace do dnešního způsobu života vypovídá o vyspělosti současné společnosti a o její kulturnosti.

6 SEZNAM POUŽITÉ A SOUVISEJÍCÍ LITERATURY

- GOJDA, Martin; HLADKÝ, Jan; JANÁL, Jiří; JANČO, Milan; MILO, Peter; LISÁ, Lenka; PETŘÍK, Jan; PROKEŠ, Lubomír. *Archeologický průzkum památek zahradního umění*. 1. vydání. Praha: Národní památkový ústav ve spolupráci s Metodickým centrem zahradní kultury v Kroměříži, 2015, 99 s. ISBN 978-80-7480-030-6.
- ČERNÁ, Marie. *Dějiny výtvarného umění*. 1. vyd. Praha: Idea servis, 1996, 193 s., [7] s. map. ISBN 80-85970-12-0.
- KASÍK, Stanislav; PALÁT, Pavel. Kašna, fontána, pramen, zřídlo, vřídlo... studna. *Heraldická Terminologická Konvence* [online]. 2009 [cit. 2015-10-15]. Dostupné z: <http://www.heraldika-terminologie.cz/mapa-kasna-fontana-pramen-zridlo-vridlo-studna-113>
- FIERLINGER, Otokar. *Zahrada a obydlí: Základní zásady zahradní kompozice*. V Praze: Jan Laichter, 1938, 55 s.
- FULÍN, Martin. *Květiny zahradní v zimě venku vytrvalé: (pereny či ostálky): návod ku pěstění a použití jich v zahrádkách, zahradách i sadech: rukověť pro každého milovníka zahradnictví a přátele květin*. V Praze: Zemědělské knihkupectví A. Neubert, 1925, 292 s.
- HENNEBO, Dieter. *Gartendenkmalpflege: Grundlagen der Erhaltung historischer Gärten und Grünanlagen*. Stuttgart: Eugen Ulmer, 1985.
- KULIŠAN, Alois Josef. *Květinové skupiny: návod k zakládání, osazování a ošetřování květinových skupin, jak kobercových a kvetoucích, tak i listnatých, s četnými návrhy a snímky provedených prací, hodících se k jejich osazování*. V Praze: Zemědělské knihkupectví A. Neubert, [1915], 54 s.
- KŘESADLOVÁ, Lenka, PAVLÁTOVÁ, Marie, OLŠAN, Jiří, EHRLICH, Marek. *Metodika prostorové analýzy památek zahradního umění*. Certifikovaná metodika vzniklá při řešení projektu NAKI Kulturně historicky cenná území jako součást národní a kulturní identity České republiky. Metody identifikace hodnot historických sídel, parků a zahrad a jejich zachování (kód projektu DF12P010VW044). Národní památkový ústav, 2015.
- LESSER, Katrin. *Privatgärten: Gartendenkmale in Berlin*. 2. Aktualisierte Aufl. Petersberg: Michael Imhof Verlag, 2009, 236 s. ISBN 978-3-937251-87-5.
- MAREČEK, Jiří. *Tvorba a ochrana krajiny: krajinářství a sadovnictví*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1966, 270 s.
- NOVÁK, Zdeněk. *Dřeviny na veřejných městských prostranstvích*. Praha: Jalna, 2001. Odborné a metodické publikace; sv. 22. ISBN 80-86234-21-5.
- OLŠAN, Jiří; EHRLICH, Marek; KŘESADLOVÁ, Lenka; PAVLÁTOVÁ, Marie; ŠNEJD, Daniel. *Metodika identifikace hodnot památek zahradního umění*. Národní památkový ústav, 2015.
- OLŠAN, Jiří, ŠNEJD, Daniel, KŘESADLOVÁ, Lenka, PAVLÁTOVÁ, Marie. *Metodika pasportizace památky zahradního umění*. Certifikovaná metodika vzniklá při řešení projektu NAKI Kulturně historicky cenná území jako součást národní a kulturní identity České republiky. Metody identifikace hodnot historických sídel, parků a zahrad a jejich zachování (kód projektu DF12P010VW044). Národní památkový ústav, 2015.
- PEJCHAL, Miloš. Růže v zahradní a krajinářské tvorbě. Studijní materiály pro předmět Použití rostlin. MZLU v Brně, Ústav biotechniky zeleně v Lednici, 2004
- PEJCHAL, Miloš; ŠIMEK, Pavel. *Metodika hodnocení dřevin pro potřeby památkové péče. Koncept pro připomínkování odbornou veřejností*. Projekt DF11P010VW019 – Metody a nástroje krajinářské architektury pro rozvoj území. (řešitel Zahradnická fakulta MENDELU). Lednice, 2012.
- POLÁKOVÁ, Jana. *Mezinárodní dokumenty o ochraně kulturního dědictví*. 1. vyd. Praha: Národní památkový ústav, ústřední pracoviště, 2007, 235 s. ISBN 978-80-87104-14-9.
- ŠIMEK, Pavel. Koncept osnovy přednášek studijního předmětu Zakládání a údržba zeleně II. Studijní materiály. MZLU ZF, Lednice, 2007.
- ŠIMEK, Pavel. Kvalita realizace zahradního díla v souvislostech. Pohled do historie a poznámky k současnosti. In: *Zahradní a krajinářská tvorba v souladu s přírodou: inspirace, pokora, odpovědnost*. Luhačovice, 2012, SZKT, s. 27–35. ISBN 978-80-86950-13-6.
- ŠIMEK, Pavel. Projektování a realizace. In: *Praha 2001 – historické zahrady, parky a sady: seminář „Pražské zahrady a parky“ pořádaný v říjnu 2001*. Hrdějovice: Agentura Bonus, 2001, 75 s. ISBN 80-902690-4-4.
- ŠIMEK, Pavel; ZÁMEČNÍK, Roman. *Památková obnova vilových zahrad založených v meziválečném období*. 1. vyd. Praha: Vydal Národní památkový ústav ve spolupráci s Metodickým centrem moderní architektury v Brně jako 66. svazek; edice Odborné a metodické publikace, 2015, 87 s. ISBN 978-80-7480-038-2.

- ŠKROBÁNEK, František. Vilové zahrady. *Československé zahradnické listy*. 1925, roč. XXII, č. 40, s. 315.
- TĚŠITEL, Jan Josef. *Živé plody: plůtky a lemůvky okrasné, užité a ochranné*. Vydání I. V Praze: Ferdinand Macháček, 1946, 55 s.
- VANĚK, Josef. *Nejkrásnější ozdobou zahrady jsou pereny: květiny zahradní vytrvalé, jejich pěstění a upotřebení*. Chrudim: Zahradnická bursa, 1925, s. 362.
- WAAGE, Vladimír. Historické prameny k zahradní architektuře a perspektivy jejich zpřístupnění. In: PAVLAČKA, Roman, ed. *Trendy a tradice 2009: odborná konference... při příležitosti oslav 90. výročí založení Mendelovy zemědělské a lesnické univerzity v Brně: sborník abstrakt: [Lednice 10.-11. září 2009]*. Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita, 2009, 16 s. ISBN 978-80-7375-322-1.
- WAGNER, Bohdan. *Sadovnická a krajinářská tvorba: určeno pro posl. agronomické fak. zahradnický obor*. 1. vyd. Praha: SPN, 1965, 119 s.
- ZÁMEČNÍK, Roman; ŠIMEK, Pavel. Principy obnovy památky zahradního umění na modelovém příkladu zahrady Stiassni v Brně. *Zprávy památkové péče*. 2015, roč. 75, č. 2, s. 135–149. ISSN 1210-5538.
- ZÁMEČNÍK, Roman. Zahradní architekti první republiky. *Zprávy památkové péče*. 2013, roč. 73, č. 4, s. 309–316. ISSN 1210-5538.

Seznam archivních zdrojů

Archiv architektury a stavitelství, NTM Praha, Fond Otokar Fierlinger
 Archiv muzea města Brna
 Archiv Národního zemědělského muzea Praha, OF František Thomayer
 Archiv Národního zemědělského muzea Praha, OF Josef Kumpán
 Archiv Národního zemědělského muzea Praha, OF Josef Miniberger
 Archiv Vojenského geografického a hydrometeorologického úřadu, Dobruška
 Archiv Ústavu biotechniky zeleně ZF MENDELU
 Fotoarchiv Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Brně
 Fotoarchiv Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Ostravě
 Muzeum východních Čech, sbírky archivní a knihovní povahy, fotografický materiál
 Osobní archiv rodiny Fischerovy, Brno
 Osobní archiv Evy Vízkové, Praha

Osobní archiv fotografií manželů Škrkoňových, Česká Třebová
 Osobní archiv fotografií Vladimíra Weisse, Rtyň v Podkrkonoší
 Osobní archiv manželů Neumannových, Dobřichovice
 Osobní archiv manželů Sochorových, Stará Boleslav
 Osobní archiv Marie Strakové, Brno
 Osobní archiv rodiny Martin, Kalifornie (USA)
 Osobní archiv Romana Zámečníka
 Sběrka fotografie Uměleckoprůmyslového muzea v Praze, sbírka fotografií Josefa Sudka, dokumentační fond
 Sběrka map a plánů Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Brně
 Státní okresní archiv Hradec Králové, sbírka fotografií

7 SEZNAM PUBLIKACÍ, KTERÉ PŘEDCHÁZELY METODICE A BYLY PUBLIKOVÁNY

- PEJCHAL, Miloš; ŠIMEK, Pavel. *Metodika hodnocení dřevin pro potřeby památkové péče. Koncept pro připomínkování odbornou veřejností*. Projekt DF11P010VV019 – Metody a nástroje krajinářské architektury pro rozvoj území. (řešitel Zahradnická fakulta MENDELU). Lednice, 2012.
- ŠIMEK, Pavel. Dendrologický potenciál vybraných historických parků v České republice. *Životné prostredie*. 2005, sv. 39, č. 3, s. 156–159. ISSN 0044-4863.
- ŠIMEK, Pavel. Kvalita realizace zahradního díla v souvislostech. Pohled do historie a poznámky k současnosti. In: *Zahradní a krajinářská tvorba v souladu s přírodou: inspirace, pokora, odpovědnost*. Luhačovice 2012, SZKT, s. 27–35. ISBN 978-80-86950-13-6.
- ŠIMEK, Pavel. Koncept osnovy přednášek studijního předmětu Zakládání a údržba zeleně II. Studijní materiály. MZLU ZF, Lednice, 2007.
- ŠIMEK, Pavel. Projektování a realizace. In: *Praha 2001 – historické zahrady, parky a sady: seminář „Pražské zahrady a parky“ pořádaný v říjnu 2001*. Hrdějovice: Agentura Bonus, 2001, 75 s. ISBN 80-902690-4-4.
- ŠIMEK, Pavel; ZÁMEČNÍK, Roman. *Památková obnova vilových zahrad založených v meziválečném období*. 1. vyd. Praha: Vydal Národní památkový ústav ve spolupráci s Metodickým centrem moderní architektury v Brně jako 66. svazek; edice Odborné a metodické publikace, 2015, 87 s. ISBN 978-80-7480-038-2.
- ŠNAJDÁRKOVÁ, Romana; KUŤKOVÁ, Tatiana. Použití růží (*Rosa* sp.) v zahradní a krajinářské architektuře v období 1. Československé republiky. *Prameny a studie*. 2014, č. 54, s. 7–40. ISSN 0862-8483.
- ZÁMEČNÍK, Roman; ŠIMEK, Pavel. Principy obnovy památky zahradního umění na modelovém příkladu zahrady Stiassni v Brně. *Zprávy památkové péče*. 2015, roč. 75, č. 2, s. 135–149. ISSN 1210-5538.
- ZÁMEČNÍK, Roman. Americká krajinářská tvorba ve středních Čechách: letní sídlo Františka Schnöblinga ve Strančicích. *Studie a zprávy*. 2015, roč. 5, s. 53–64. ISBN 1805-3874.
- ZÁMEČNÍK, Roman. Zahradní stavby a doplňky v díle zahradního architekta Josefa Kumpána (1885–1961). *Prameny a studie*. 2015, roč. 55, s. 211–244. ISSN 0862-8483.
- ZÁMEČNÍK, Roman. Vilové zahrady projektované technickou kanceláří pro zakládání zahrad Josefa Vaňka v Chrudimi. *Prameny a studie*. 2015, roč. 57. ISSN 0862-8483.
- ZÁMEČNÍK, Roman. Postupy a specifika obnovy vilové zahrady meziválečného období. In: *Trendy v zahradnictví a zahradní a krajinářské architektuře*. 1. vyd. Zahradnická fakulta: Mendelova univerzita v Brně, 2015, s. 33. ISBN 978-80-7509-365-3.
- ZÁMEČNÍK, Roman. Dílčí poznatky o tvorbě zahradního architekta Josefa Minibergera – park Svodov. *Prameny a studie*. 2015, roč. 54, s. 42–66. ISSN 0862-8483.
- ZÁMEČNÍK, Roman. Květinový detail v zahradách první republiky. *Prameny a studie*. 2014, roč. 52, s. 131–162. ISSN 0862-8483.
- ZÁMEČNÍK, Roman. Závěrečná zpráva o řešení grantového projektu IGA Zahradnické fakulty v Lednici. Projekt: Mapování a vyhodnocování archivního materiálu a dokumentace současného stavu vilových zahrad z období první republiky (č. 11/2014/591). Lednice, 2014. (nepublikováno)
- ZÁMEČNÍK, Roman. Villa Gardens Architecture between the World wars Czechoslovakia. *Acta Horticulturae et Regiotecturae*. 2013, roč. 16, č. 2, s. 53–57. ISSN 1335-2563.
- ZÁMEČNÍK, Roman. Zahradní architekti první republiky. *Zprávy památkové péče*. 2013, roč. 73, č. 4, s. 309–316. ISSN 1210-5538.
- ZÁMEČNÍK, Roman. Otokar Fierlinger (1888–1942): Inspirační zdroje a východiska pro tvorbu. *Prameny a studie*. 2013, roč. 51, s. 4–55. ISSN 0862-8483.
- ZÁMEČNÍK, Roman. Specifika vilové zahrady meziválečného období. In: *Zborník príspevkov zo študentskej vedeckej konferencie Nitra – 23. apríl 2013*. 1. vyd. Nitra: Fakulta záhradníctva a krajinného inžinierstva SPU v Nitre, 2013, s. 260–267. ISBN 978-80-552-1039-1.
- ZÁMEČNÍK, Roman. Zahrada vily Stiassni – příklad prvorepublikového zahradního umění. *Zprávy památkové péče*. 2013, roč. 73, č. 4, s. 317–323. ISSN 1210-5538.

- ZÁMEČNÍK, Roman. Zahradní umění v Československu (1918–1939): Odkaz zahradního architekta Otokara Fierlingera. In KAŠŠÁK, P. – VOJTÍŠKOVÁ, J. – PEŇÁZOVÁ, E. *Konference studentů doktorských programů Zahradnické fakulty*. 1. vyd. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2013, s. 113–118. ISBN 978-80-7375-896-7.
- ZÁMEČNÍK, Roman. Zahrada pana poslance JUDr. J. Černého v Kaníně. *Zprávy památkové péče*. 2012, roč. 72, č. 6, s. 461–462. ISSN 1210-5538.
- ZÁMEČNÍK, Roman; ŠIMEK, Pavel. Specifika obnovy historické zahrady vily Stiassni. *Zahrada, park, krajina*. 2015, č. 2, s. 12–17. ISSN 1211-1678.
- ZÁMEČNÍK, Roman. Vilové zahrady meziválečného Československa – historie a současnost I. *Zahrada, park, krajina*. 2015, č. 3, s. 12–17. ISSN 1211-1678.
- ZÁMEČNÍK, Roman. S brněnskou architekturou a zahradami meziválečného ČSR se seznamují Indové. *Mendel green: časopis Mendelovy zemědělské a lesnické univerzity v Brně*. 2015, sv. 7, č. 1, s. 29–31.
- ZÁMEČNÍK, Roman. Historie zahrady vily Stiassni. *Zahrada, park, krajina*. 2014, č. 4, s. 38–43. ISSN 1211-1678.
- ZÁMEČNÍK, Roman. Vilové zahrady meziválečného Československa – historie a současnost II. *Zahrada, park, krajina*. 2016, č. 1, s. 12–17. ISSN 1211-1678.

Obr. 21: Zahrada V. Svitáka ve Staré Boleslavi po částečné obnově. Projekt Alois Josef Kulišan (1932). Foto R. Zámečník, 2014.

Název: Metodika pro obnovu vilové zahrady první republiky
Autoři: Ing. Roman Zámečník, Ph.D.; doc. Ing. Pavel Šimek, Ph.D.
Vydala: Mendelova univerzita v Brně, Zemědělská 1, 613 00 Brno
Tisk: ASTRON studio CZ, a.s.
Vydání: první, 2017
Počet stran: 90
Náklad: 300 ks
ISBN 978-80-7509-491-9